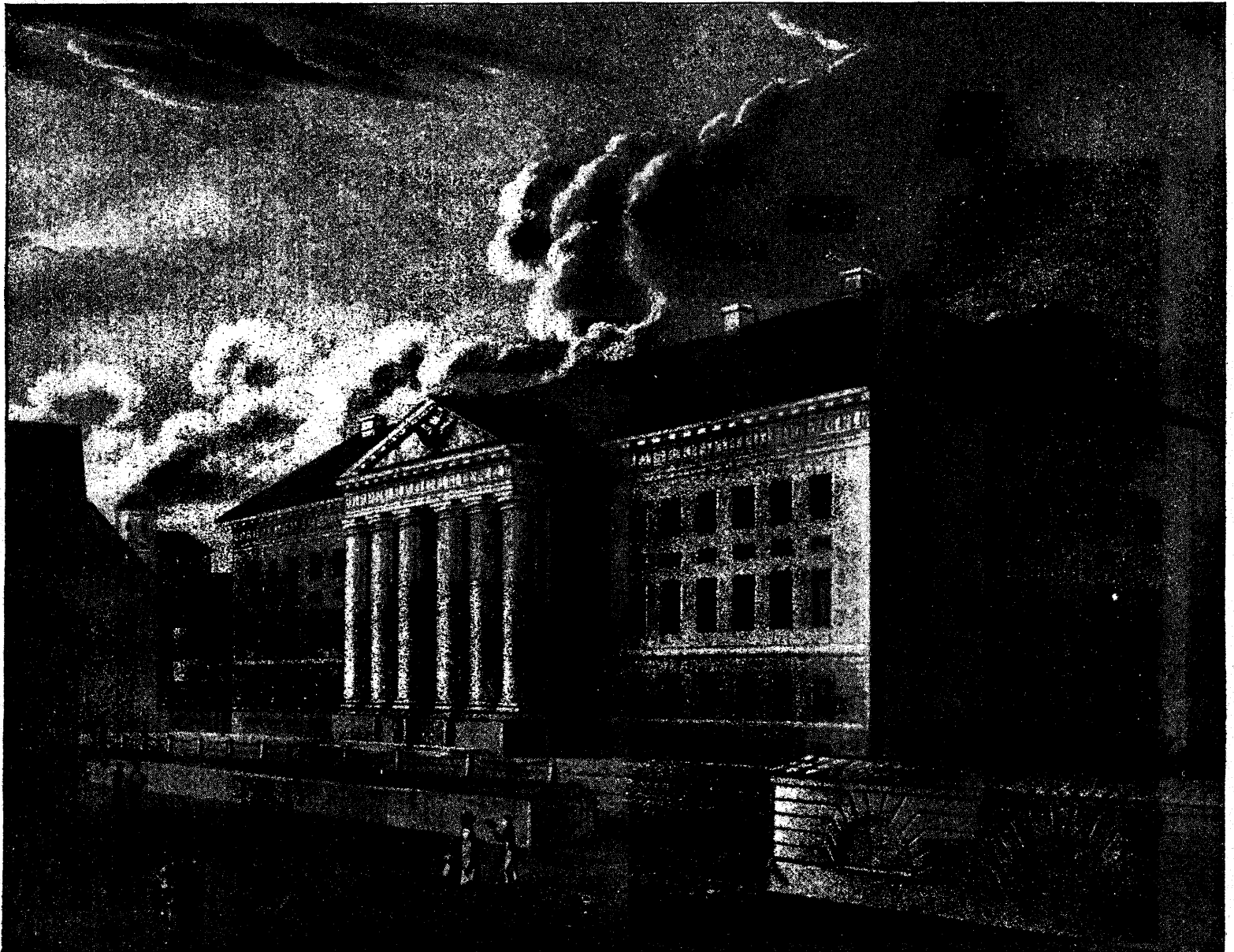

ODAMEES

NR 2 / OKTOOBER / 1922

ТАРТУ АЛТООБ

Eesti Kindlustuse Selts

(end. nim. Eesti Wastastikune Tulekinnituse Selts. Asut. 1907. a.)

Walitsus:

Tartus Suurturg nr. 10,
kõnetr. 172.

Toimetab:

Osakonnad:

Pärnus, Wõrus, Wiljandis,
Walgas, Kuresaares.

Agentuurid:

teistes kodumaa linnades ja
maakohtades.

igasugu waranduse kindlustust **tuleõnnetuse wastu**;
waateakende ja teiste klaaside kindlustust **pragunemise**
ja purunemise wastu;

koduse majapidamise asjade, põllumajanduse inwentaari ja
saaduste, kaubandus-tööstuse ettevõtete, rahaasutuste, kon-
torite, kirikute jne. kindlustust **murdawarguse ja**
rööwimise wastu;
elukindlustust.

Kindel wastutus, odawad preemiad

Juhatus

„O D A M E E S“ N R 2 S I S U

- Tartu mineviku arenimiskäik. A. Hasselblatt (8 pildiga).
- Tartu tulevikust. K. Kornel.
- Keskaegse Tartu plaan. A. Hasselblatt (pildiga).
- Tartu ümbruskond: Otepää, Pühajärv, Vastseliina (3 pildiga).
- Vanemuise sinfoonia orkester. J. Aavik (pildiga).
- Põrgu väravas. A. Gailit.
- Kuulsama Hispaania härjavõitleja surm (2 pildiga).
- Jaan Jaago (pildiga).
- Uus riigikogu hoone (7 pildiga).
- Ristimine tulega. A. Kivikas'e romaani II järg.
- Saksa-Hollandi üliõpilased kontserdil Tartus (pildiga).
- Eesti üliõpilaste õpereis Prantsusmaale (2 pildiga).
- Tori langend sõdurite hauasammas (pildiga).
- Rabindranath Tagore. A. Koort (3 pildiga).
- Eesti tants (2 pildiga).
- Lindinimesed (3 pildiga).
- Humoor (5 pildiga).

Pääle selle pildid: Ilmaliidu kongress. — Kõige suurem raha maailmas. — Eesti sport (3 pilti). — Tallinna põllutöö näitus (4 pilti). — Tartu näitus (4 pilti). — Üliõpilased-metsateadlased praktilistel töödel (2 pilti). — Soõmusrongi meeste paraad. — Greeka-Türgi sõda (5 pilti). — Uus Greeka kuningas Georg II. — Suurvürst Kirill Vladimirovitsh. — Sots.-revolutsionääride protsess Moskvas. — Saksa sotsialistide ühinemine.

„**SÕNAVARA**“

kirjastus, keskladu

TARTU

Lai tänav 27 - A.
Kntr.: 4-28; 4-29.

Sellel talvel hakkab vihkude viisi ilmuma

«**VIIMANE RAAMAT**»

mis õpetlikus, siiski põnevas tulevikupildis kirjeldab **raamatu ja ajakirjanduse täielist tegelikust elust kadu**, ühtlasi käsitades kultuuri — ja eriti raamatu ajalugu tema eelkäijatest
Idas kuni viimase raamatuni kõigest mõnekümne aasta pärast!

Raamatus kirjeldet tuleviku-raamatu äraarvajale kavatseb väljaandja suuremat auhinda määrata.
«Viimane raamat» seltsib igale poole eelmiste juurde.

Samal väljaandel ilmub

Riigi- ja rahaasutuste kohused praeguse raamatu vastu

Sisu: Kes on rahvuse ja kultuuri eest vastutavad / Riiklised säädused ja korraldused / Rahaasutuste ajaloost ja praegustest toimingutest / Girode kaaluvus ja kuivad kassad mitmesugustel juhusel Eesti pankades / Momendikasud ja muutuvad olukorrad / Pilk kaugemalle selgitab kohused.

Ühe aasta jooksul on «Sõnavara» ümber ilma suurema reklaamita hulk alalisi Sõnavara sõpru, pääasjalikult õpetajaist ja üliõpilaskonnast koondund. Algava uue õpeaastaga loodame «Sõnavara» aatelistele sihtjoontele veelgi laialisemat tähelepanu ja poolehoidu võita. Selleks tulge tutvunema

Sõnavara alalise raamatunäitusega

Siin leiata otstarbekohases Ameerika suuremate ettevõtete taoliselt korraldet väljapanekus, mis Eestis esimene ja ainsam selletaoline on, kõik paremad Eesti kirjandusilma toodangud, kuna raamatu kuulutuse järele nõudmine tihti pettumustega seotud on. — Kes vaatama ei saa tulla, nõudku hinnata väljasaadetavat kõigeuemat

Eesti soovitamate raamatute nimekirja
«Sõnavaralt»—Tartus

Naisterahva rätsepp

Karl Piir :: Tallinnas

Suur-Karja tänav 7. :: Telef. 10-13

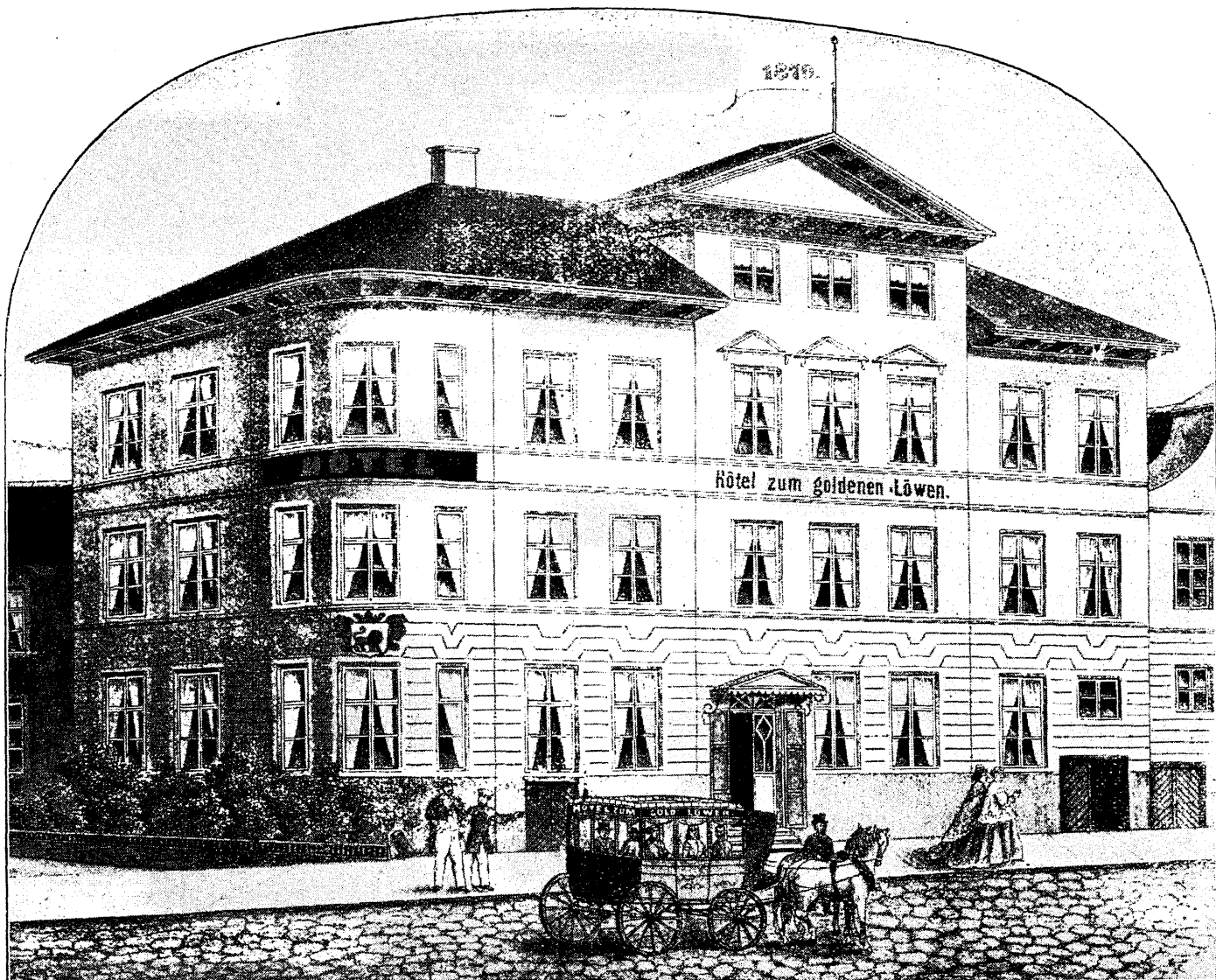
*Töötanud Pariisis, Londonis
ja Moskvas*

*Üotan tellimisi vastu
mantoode, kostüümide, palitute
ja kõiksugu kasukatööde pääle*

*Suur väljavalik moodinahku:
kraed, muhvid, boad*

Valmis palitud kõige uuemate mudelite järele

Kuld-Löwi aastal 1870

I. järgu võõrastemaja-restoraan

„KULD-LÔWI“

Harju tän. nr. 40, kõnetraat 3-36 ja 18-40.

Monako

Raatusse plats 12

TALLINNA

Lilled

J. Sarapi rmtkpl. Rakveres

Pikk tänav 11

„Odamehe“ esitus

Õesti, Saksa ja Vene kirjandus. — Ajakirjad ja ajalehed

Kirjutusmaterjaal ja kõiksugu koolitarved

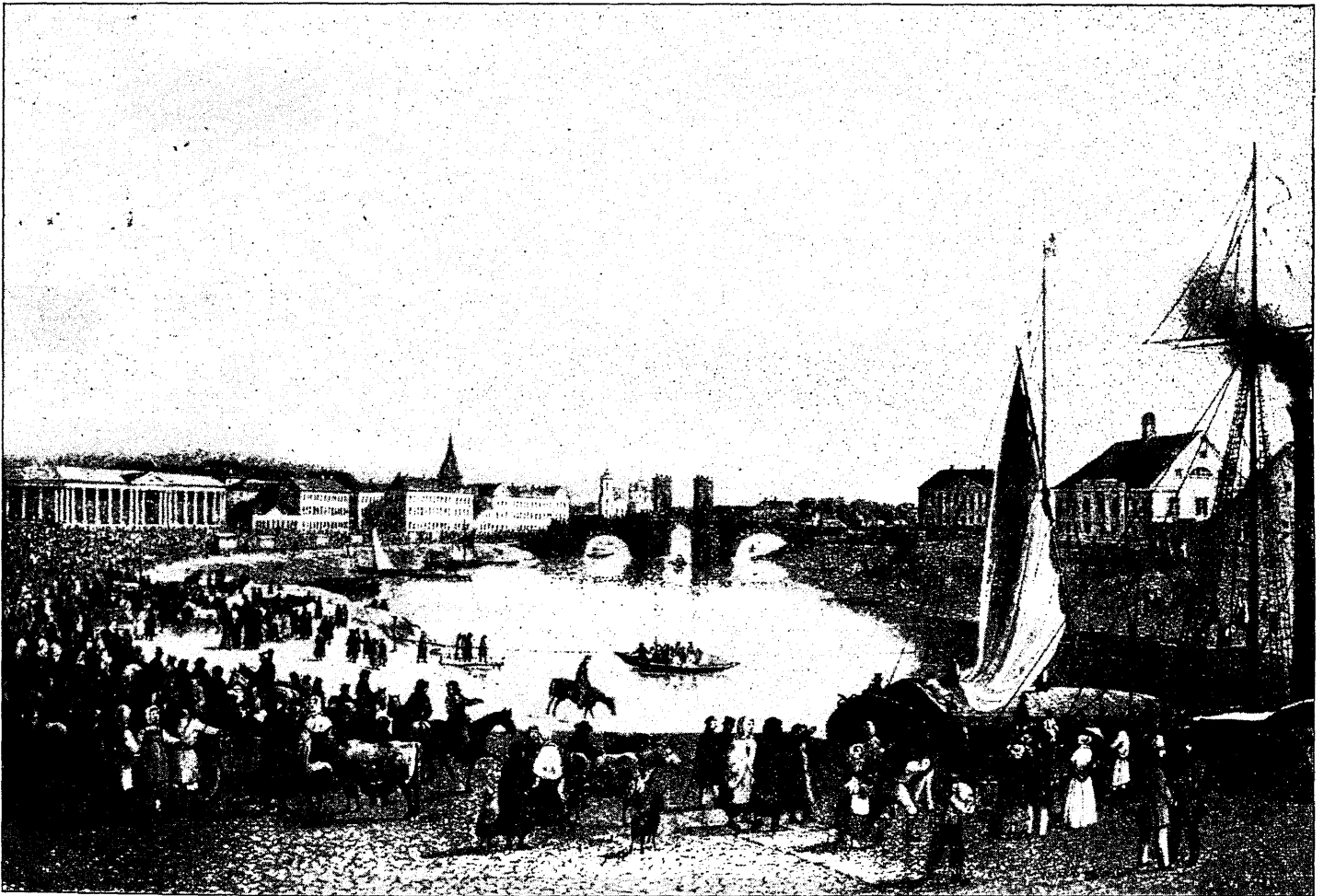
ODAMEES

TARTU MINEVIKU ARENEMISKÄIK

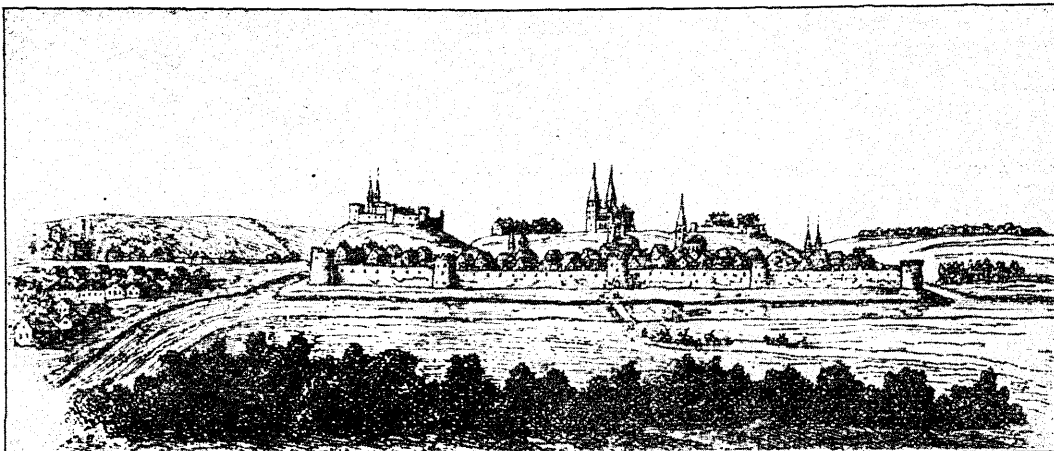
Eesti Vabariigi linnadest on Tartu üks vanematest, mis esimesena udusest muinasaja pimedusest ajalukku astus. Tartu on see linn Eestis, mida saatuslikult rasked ajatormid kaasa on kiskund; pole ükski teine linn Eestis nii tihti ega nii tugevasti iseloomulikult muutund, kui see vana Emajõe linn. Varemalt oli Tartu kolme vene Balti provintsi vaimliseks emaks, nüüd Eesti Vabariigi südameks vaimlisele ja teaduslikule edenemisele. Ajalooliselt on Tartu koht kus eestlaste rahvuslik liikumine sündis ja mis nii kaugelle arenes, et oma rahvusliku riigi asutamisega toime saadi. Jälgime neid sihtjooni mis meid minevikust olevikku toovad.

Juba Eesti muinasjuttudes ja müütides omab vana Tartu tähtsa ja võib isegi ütelda, kõige tähtsama koha kogu Eestis. Siin Toomemäel oli laulujumal Vane-

muise asupaik ja siin meelitas ta omast kandlist välja taevalikud helid; siin asub ka veel praegu suur ohvrikivi, tundemärk sellest, kuidas vanad eestlased enda jumalaid austasid. Oma loomuliku asukoha poolest oli Toomemägi — kaitstud lõunast ja õhtust sooga ja jõe madalikuga — tundmata aegadel, võib olla, juba enne Eesti suguharu Baltimaale sisserändamist, varjupaigaks ja varandushoiukohaks sõjaegadel ümberkaudsetele elanikkudelle. Aastal 1030 tuleb esmakordselt Tartu nimi, ja üldse kui esimene praeguses Eestis nimetatud koht, kroonikas ette: suurvürst Jaroslav Novgorodist tuleb oma sõjaväega, nagu kroonik Nestor kirjutab, üle Peipsi pärastisse Liivimaale, paneb elanikkudelle maksud pääle ja asutab linna („градъ“) Jurjevi. Alles pärast mõnda aastakümnet, ja nimelt aastal 1061 ajavad eestlased venelased maalt välja ja põletavad

Tartu talurahva turg umbes 70 aasta eest
F. Schlateri kivilõike järel E. R. Museumi kogudest

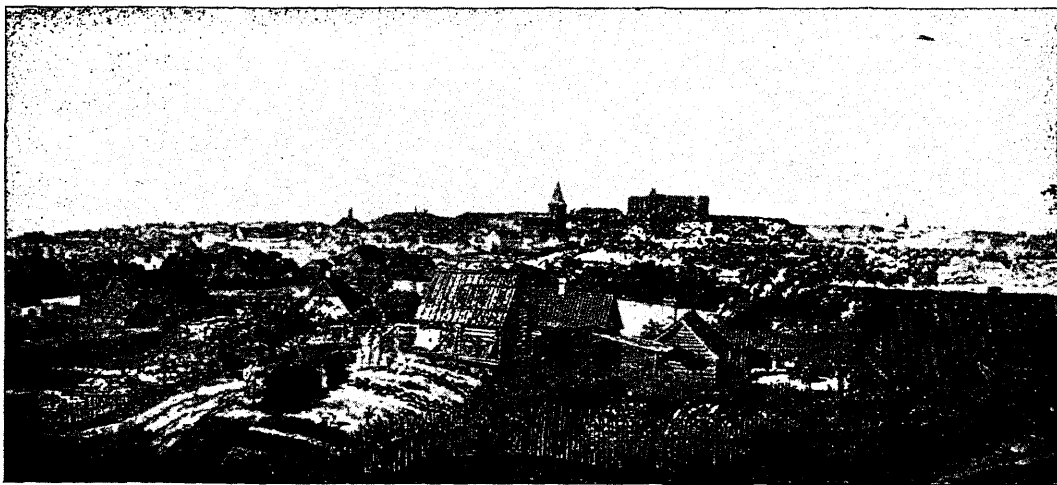

Tartu 1553 aastal (H. E. Hartmann'i puulõike j.)

See joonistus oli nähtavasti Tartu õpetaja Franz Witte poolt väljaantud „Eesti katekismuse“ tiitli illustratsiooniks. Tänapäev pole aga sellest katekismusest ainustki eksemplaari järele jäänd. See kultuur-historilisest vaatepunktist huvitav pilt kujutab Tartut keskaja kindlusena, tulevase ülikooli- ja koolilinna tundemärgiks on ainult kiriku kõrval nähtaval olev saksa Toomkooli ehitus.

nende linna maha. Pikemalt ei tea ta lähemalt midagi selle vene asunduse saatusest. Silmnähtavasti aga on eestlased selle vana maalinna kõrgendatud vallide ja kõvendatud teivasaiaga ehitand, nii et XIII aastasajal Düüna poolt pääletungivad saksa ristirüütlid siin tugeva vastupaneku leiavad. Aastal 1212 saab Tartu nende poolt vallatud, aga varsti jälle kaotatud; alles pääle tugeva võitluse aastal 1224 langeb Tartu kestvalt võitjatele. Tartu saab valitsuspaigaks piiskopile, kes on ühtlasi linna ja kogu piiskopkonna ülem. Toome-mäele, sinna kus praegu tähttorn asub, ehitab ta endale eelkindlustuse kõrvale müüri- ja piiratud lossi; pärastpoole aga areneb sellest asupaigast täielik linn turuplatsiga, keskaja saksa linnade eeskujul, nõukogu ja gildi ametkonnaga, kirikute ja kloostriga, kaubanduse ja käsitööstusega, oma kohtuvõimuga, enda rahategemise õigusega j. n. e. Ühtlasi ehitatakse linn — nimelt vist XIV aastasaja esimesel poolel, üheks tähelepanemisväärsemaks kantsiks, mis ümbritsetud tugevate müüridega ja tornidega, sügavate kraavidena ja kindlustatud väravatega.

Mälestusmärgi toleaeagsest ehitusest, mis oli enne põhjalikku muutust XIII aastasaja algul, pole midagi alles jäänd, samuti kui eesti kantsi puust kaitseabinõudest, ja Jaroslavi Jurjevist. Ka järgmistest aastasadaadest on sellest vanemast Eestimaa linnast äärmiselt vähe alal püsind — kui võrrelda veel tänapäeval vanaaegete jäänuste poolest rikkalikkude linnadega — Tallinna ja Narvaga. Ainus esialgse otstarbega ehitus ulatab keskajast meieni ja nimelt, vististi XIV aastasaja algusest pärit olev Jaani kirik, ilus telliskivi ehitus, huvitava gooti stiilis katuse harjaga ja friis-ilustustega. Teistest järelejäänd keskaja kirikutest näeme veel ainult varemeid, nagu piiskopi pääkirikust Toomemäel, kõige suuremast kirikust kogu Vana-Liivimaal, seisavad püsti ainult puudulikud varemed, otsegu tunnistajad kord olnud hiilgusest; kõik teised kirikuehitused, iseäranis endine Maarja kirik, ka rootsi kirikuks nimetatud ja kord suurematest linn kirikutest, mis platsilt tõusis, kus praegu ülikooli päähoone, pole midagi tänapäeval nähtavaid jälgi järele jätnud. Seega on Tartu puht

Tartu 1796 aastal (C. Senff'i joonistus)

25 juunil 1775 aastal põles Tartu linn pea maani maha. Pildil on näha kuidas mõni tulest hävitatud linnaosa juba peaaegu üles on ehitatud, kuna praeguse Rüütli tänava ja Emajõe vaheline linnajagu ka veel aastal 1796 täiesti varemetes seisab. Keskaegse Toompää kantsi asemel on Katarina II poolt ehitatud uueajalaadiline kindlus, bastioonidega ja patarei alustega. Pildi eelplaani näeme selleaegist Tartu agulielu.

ehituslikult vaadelduna, hoolimata oma vanadusest uus linn, mille ehitustest, pääle ühe kiriku, ükski vanem ei ole kui 200 aastat.

Seletuse selle nähtuse kohta annab saatuslikult raske minevik, mis üle Tartu laastavamalt kui üle ühegi teise Eestimaa linna on käind. Aastal 1262 põletavad venelased linna maha, kus juures ainult need elanikud ellu jäid, kes Toome-mäe kantsi põgenesid. XVI aastasaja keskel, pääle selle kui Johann Hirmsa väed 1558 a. Tartu kapituleerima sundisid ja ligi 60 aastat võitlused väikeste vaheaegadega venelaste, poolakate ja rootslaste vahel kestsid — tuli raske aeg Tartule, ühes hävituse ja vägivallega. Kõige kohutavam õnnetus tabab rootsi valitsuse all jälle pisut õitsma hakand linna. Põhja sõja ajal, pääle selle kui ta 1704 aastal venelaste poolt tühjaks röövitud, hävitatakse ta aastal 1708 põhj.likult. Hirmutegusid neilt päivilt võib praegu elavatele mõne joonega silmi

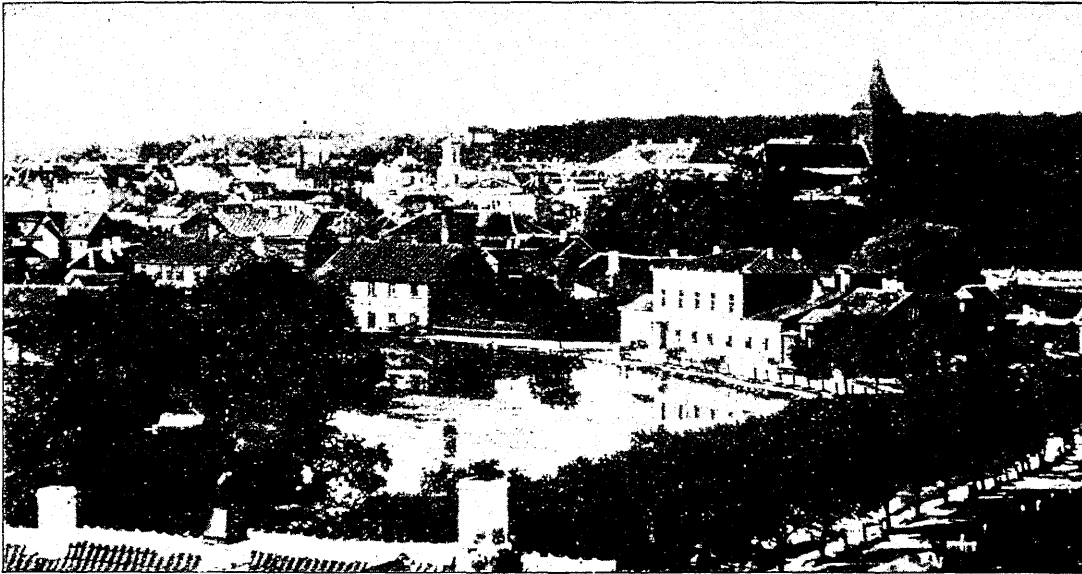
edasiäntud ühest vanemast eestikeelsest luuletusest, olgu kaks esimest salmi algupärasel kirjaviisil siin toodud:*)

1

*Oh ma vaene Tardo-liin!
Mes sündi nüüd siin minnoga
Parratu ma olle siin,
Kes võib mo pääle kaada?
Mo patt mulle teggi sedda,
Et mul joftu ni suur hedda.
Sedda pea nüüd tundma siin —
Oh! ma vaene Tardo-liin!*

2

*Mes mul olli enne vaja,
Rui mul kässi häste keuss?
Torre koa, torre maija,
Sure aida, vilja teuss,
Kalli kodi, kirmiku
Illusast kik ehhtu,
Olli minno sissen siin —
Oh! ma vaene Tardo-liin!*

Tartu 1882 aastal (C. Schultzi foto)

See pilt on fotografeeritud umbes samast kohast, kust on kujutatud eelmine Tartu pilt 1796 a. Eelplaaniil Meltsiveski tiik.

ette tuua. 9 veebruaril 1708 sunniti jutlustajaid kantslitist kuulutama, et kõik Tartu elanikud 8 päeva jooksul sisevenemaale, Olonetsi ja Vologdasse ära viiakse. Kõik pidid minema: vaesed ja rikkad, lapsed ja raugad, terved ja haiged (teekonna kestes sündis 12 last), säääl hulgas üks 74 aastane pime majori lesk ja teel varsti hinge heitev 77 aastane nõuniku lesk. 16 veebruaril läks suurem osa kõigist kodanikkudest Jaani kiriku armulauale; jäeti jumalaga üksteisega ja surmale määratud kodulinnaga. 18 veebruaril 1708 läks teele, enamasti halbadel regedel kibeda külma käes pika rongina enam kui 800 inimest. Siis anti kaitsetu Tartu vene soldatitele riisuda ja pärast seda, kui kõik väärtuslik — isegi Raatuse katuse plekk, Jaani kiriku torn ja paremad hauakivid paljaks olid röövitud — pääle mitmepäise hävitustöö, pisteti kõik majad ja kirikud põlema. Mitu päeva hävitas tuli varemteks purustatud linnas, millest ainult üks vana saun järele jäi. Liigutavalt manab meile ette Kavilda köster Kasso Hans selleaegse hävitustöö mulje omas kaebavates värsides. Sellest 32 realistest nutulaulust, mis ühtlasi

Võõrale maale viidust tagasipääsnud üksikud ellujääjad hakkavad linna uuesti ülesehitama. Sõja laastamistest on Tartu seitsaadik puutumata jäänd, kuna hirmsad tulekahjud tegid oma hävitustöö — esmält hiiglatulekahju aastal 1775, mil tuli Raatuse ja Emajõe parvsiilla (praeguse kivisiilla kohal) ühes parema ja kaugelt suurema, juba ilma selletagi vaaseks jäänd linnaosa hävitas.

Saatuse löökide all on linn järkjärgult oma sisemist ilmet muutnud. Algajal redupaik ümberkaudsetele maaelanikudelle, siis lühikest aega eelkants maa valitsusele ja takistuseks mere juure püüdvatelle venelastele; selle järele Eesti maalinn, siis piiskopi päälinn, eeskujulikult ja ülesande kõrguselt ehitatud keskaja kindlus, südameks Vana-Liivi riigile, kaitsevalliks hommikust alatasa ähvardava vene hädaoahu vastu; ühtlasi kaubanduse ja tööstuse linn ja tähtsam ladupaik Suur-Novgorodiga kaubavahetuses, — lugupeetud liige võimuka

*) Väljavõte Fr. Bieneman'i „Die Katastrophe der Stadt Dorpat“ Tallinna 1902, lehk. 92.

„Hansa“ linnade liidus. Siis järsk langemine: XVI aastasajast päale ei enam Hansa-linn, ei enam piiskopi päälinn ega kindlus, vaid tüliõun võitlevate vaenlaste võimude, venelaste, poolakate ja rootslaste vahel, mil ta käest kätte käib; XVII aastasajal inimliku Rootsi valitsuse all

lased, keda Tartu ülikool, Balti kodule ja riigile on annud. On tõesti rikkalikult vaimlist jõudu Tartust kodumaale ja tast väljaspoole laienend. Ka nüüd, kus endine saksa ülikool ja siis venestatud riigiülikool, eesti ülikoolile maad annud, on ta üliõpilaste arv

Tartu Suurturg u. 70 a. tagasi (F. Schlateri kivilõike j. E. R. M. kog.) Nagu näha, oli raekojade esine tol korral eraldatud. Võre tagant kuulutati „turu-trummiga“ kokkukutsutavale linnarahvale valitsuse määruseid, kärke j. m. Nimetatud „turu-trummi“ võib veel praegu näha E. R. Museumis.

vaatamata tuhandete eemale jäänute päale, kes enne Venemaalt ja Lätimaalt siia kokku voolasid, ainult õige pisut vähenend. Viimaste ametlike ülikooli andmete järele oli sääl 1921 aasta talve semestri lõpul mitte vähem kui 2471 immatrikuleeritud üliõpilast, millisesse arvu teatavasti kuulusid ka loomaarsti, kaubanduse, põllutöö ja met-saasjanduse fakulteedi üliõpilased. Neist 2471 üliõpilasest oli pärit tervelt 2314 s. o. rohkem kui 95 protenti Eestist, sinna sekka arvatud ka 644 immatrikuleeritud naisüliõpilast.

See kasvav tähtsus ülikoolil peegeldub ka Tartu elanikkude arvu järjekindla kasvamisega. Võib selle elanikkude arvu suurenemise siin järgm. ettetuua:

natuke õitsemata hakkav ja ühtlasi asupaik viletsa, aga mitte tähtsusetu rootsi Gustav Adolphi Ülikoolile, aastatel 1708—1716 elamiseks kõlbmatu rusude hunnik ja tervel XVIII aastasajal vene valitsuskepi all vaevaliselt end ülalpidav vilets maakonna linn.

Suur pöördelaeg tuli Tartule XIX aastasaja algul: aprillis 1802 avatakse Balti rüütelkonna juhtimisel Ülikool Tartus, mis sama aasta lõpul (12 detsembril) keisri Aleksander I poolt keiserlikuks ülikooliks tunnistatakse ja ainuvalitseja iseäraliku kaitse alla võetakse. Ülikool on see mis sestajast päale Tartule oma ilme annab; Tartu tähtsus kasvab, ta saab mõduandvaks keskpunktiks Balti vaimlisele elule. Tartu nimi saab kodumaal tähtsaks ja kandub ka üle kodumaa piiride — ta saab sillaks Baltimaalt õhtumaa haridusele ja teadusele. Et selleaegsest Tartu tähtsusest aimu saada, olgu siinkohal meeletuletatud, et ainult aastani 1889*) 14.000 Tartu ülikoolis õppinutest said väljapaistvateks mitte vähem kui 18 akadeemikut, 72 Tartu professori, 100 professori vene ülikoolides, 39 professori väljamaa ülikoolides (nende hulgas oli ligi 30 Saksa riigiülikoolides, mis ise teaduslikkudest jõududest üliküllastud), 5 Austrias, 4 Schveizis, 1 Hollandis ja 1 Itaalias, 10 professori Tartu loomaarsti instituudis ja Riia poliitehnikumis, 29 professori lyceumides, politehnikumides ja teistes kõrgemates õpiasutustes ja 70 dotsenti ning lektori oma ülikooli juures. Päale nende veel tuhanded arstid, kooliõpetajad, maa ja kogukonna ametnikud — harit-

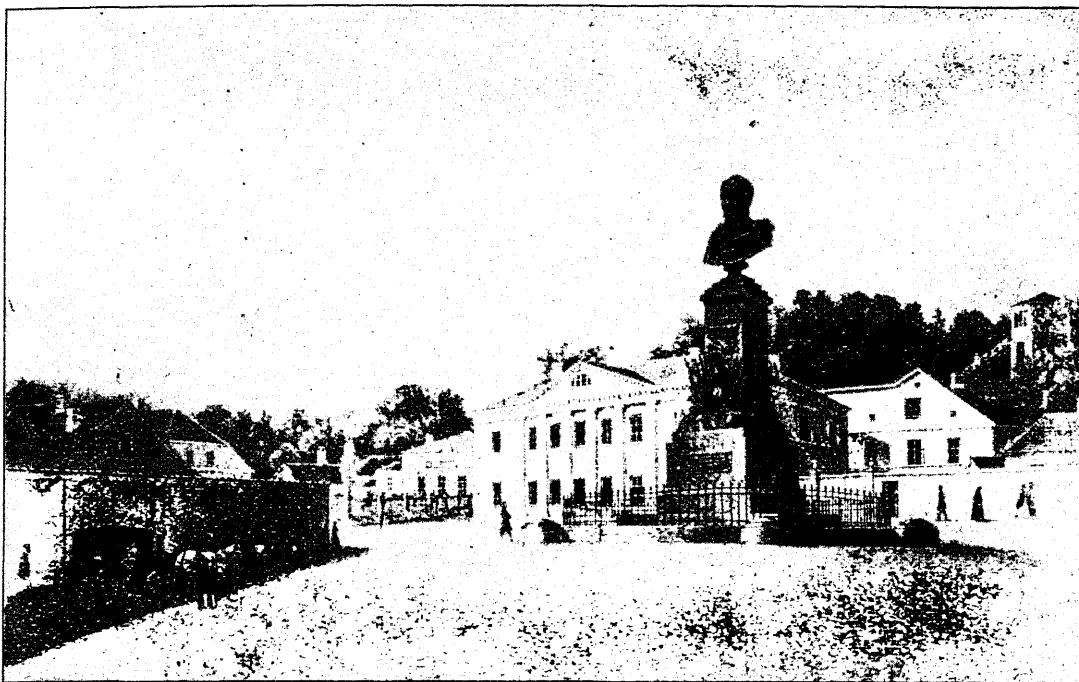
Aastal 1784 umbes 4.000 elanikku

	1802	5.500	andmed
	1816	7.400	rahvaluge-
	1835	10.800	misest
	1845	12.800	
3 märtsil	1867	21.000	
29 dets.	1887	30.000	
20 jaan.	1897	40.700	
1 dets.	1921	54.100	

Ülikooli pärast on Tartul eriline tähtsus kodumaa arenemisloos. Tartu oli keskkohaks saksa-balti vaimliselle elule ning oma kindlate traditsioonide tõttu jäi ta ka siis selleks kui üle Baltimaa käisid venestamise lained, mis muidugi esimeses järjekorras Tartu ülikooli puutusid. Siin peitub üks imelik ja tähtis ajalooline ilmutuse paralleelism, et Tartu linn, kui saksa-balti vaimline kants ühtlasi oli sünnimaaks tärkavale Eesti rahvusaatele, vaimliselle ja sotsiaalsele ning lõpuks ka poliitilisele arenemiselle. Igatahes on Tartul Eesti kultuuri tasapinna tõstmises, oma keele arendamises ja kujundamises, vanasõnade ja rahvaluule kogumises, oma muusika ja kunsti sünnitamises, viimaks ka oma sotsiaalses ja poliitilises arenemises tähtsam koht ajaloos kui ei ühelgi teisel, alles pärastpoole tähtsamale kohale ker-kind keskpunkt. Tartu on lähtekohaks kõigile sennistelle Eesti saavutustele. Siin anti välja esimene Eesti pikemaajaliselt ja järjekindlalt 1821 aastal ilmuma

*) Ainult selle aastani on olemas väljatöötatud statistika endiste Tartu üliõpilaste seisukorra kohta.

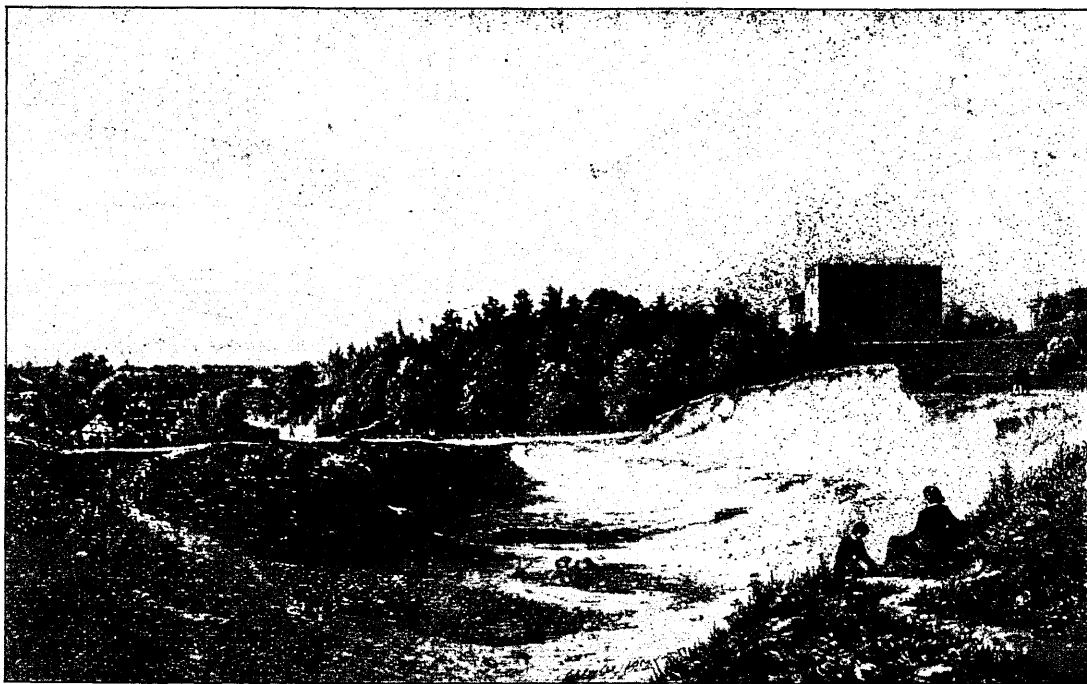
Barklay de Tolly ausammast umbes 70 a. tagasi. (F. Schlateri kivil. j. E. R. M. kog.)
Praegu kasvab ausammast ümbritseval platsil puistik, mis 60 aastat tagasi istutatud.

hakkav O. V. Masing'i „Maarahva Näddalaleht“. Tartu ülikoolis on õppind pea kõik mehed (eestlased ja sakslased), kes pärastpoole Eesti keele ja kirjandusalal silmapaistvamalt tegevad olid, nagu Joh. Heinr. Rosenplänter, Alex. Heinr. Neus, Dr. Rob. Fählmann, akadeemik Ferd. Wiedemann, Dr. Fried. Kreutzvald, Karl Reinthal, Dr. Schultz (Dr. Bertram), prof. Ahrens, siis Dr. Hurt, prof. L. v. Schroeder, pastor V. Reimann j. t. Aastal 1838 asutati saksa „Eesti õpetatud Selts'i“ näol Tartus esimene teaduslik selts, mis oma nimetuses Eesti nime kandis. Aastal 1865 asutati „Vanemuine“, mis on üldse kõige esimene Eesti selts. Aastal 1870 pandi alus esimesele Eesti teadlaste ühendusele — „Eesti Kirjameeste Seltsile“. Siin, Tartus, Toome varemete jalal pandi toime aastal 1869 esimene Eesti üldine laulupidu. Tartu kaudu läks, Eesti rahvuslikule elule tähtsaks saand kangelas-lugutaul „Kalevipoeg“ aastatel 1857—1861 eesti ja saksakeeles trükituna välisilma. Tartus lavastati ka Jannseni ringkonnas esimene Eesti näidend. Siin astus 1871 esimene Eesti kooliselts, Alek-

tada „Saatusmaaks“, siis võiks Tartut ta saatusliku ja raske mineviku pärast täiesti „Saatuslinnaks“ nimetada.

Tartus, augustil 1922

A. Hasselblatt

Toomkiriku varem umbes 70a. tagasi (F. Schlateri kivilõike j. E. R. M. kog.)
Eelplaanil olevas liivavaugus kasvab praegu mets. Toomkiriku varem on nüüd tublisti parandatud.
Tagumises osas asub Tartu Ülikooli raamatkogu.

sandri kooli päakomitee kokku. Tartus hakkas a. 1891 esimene Eesti päevaleht „Postimees“ ilmuma ning siinsamas korraldati ka esimesed Eesti põllutöö näitused.

Pääasjalikult jäi Tartu tähtsuseks ikkagi üksikute isikute mõju, mis lõi teatud Tartu õhkkonna, mille sünnitus oli ka Eesti Üliõpilaste Seltsi, kui ülikoolis õppivate eestlaste koonduspunkti loomine, kust rahvuslik iseteadvus ja rahvusaated igasse maanurka laienesid, mis pärast esialgsetest unistustest kasvasid iseseisva ja rippumata Eesti riigi mõtteks.

— — — Kui Baltimaad, endist Veneriigi provintsi, nime-

Tartu tähttorn umbes 70 aastat tagasi Tähe tänavalt vaadates. (F. Schlateri kivilõike järele E. R. Muuseumi kogudest)

TARTU TULEVIKUST

Kui Tartu kannatusrikast minevikku meele tuletada, siis paistab säält vastu heleda tähena Tartu ülikool. Ülikool on Tartut lääne kultuurilmale tutvustand ja säält temale omal ajal hää kuulsuse loond. Kuid ülikool on ühtlasi Tartu kasvama pannud. Arvud kõnelevad meile selget keelt sellest, kuidas ühes üliõpilaste arvu tõusuga linna elanikkude arv jõudsasti on kasvand.

Ülikool võib tulevikus vahest Tartule lääne kultuurilmas jälle nime luua, linna edespäidiseks kasvaks aga suudab ta sennisest vaevalt palju rohkem ära teha. Ja just linna kasv on see, mida käesolevate ridadega tahan puudutada.

Tartu on kultuuriliselt kogu Eesti keskkohaks. Majanduslikuks keskkohaks on ta viljarikkale Lõuna-Eestile. Meie põllumajanduse edespäidine arenemine võib Tartu tuiksoont kiiremini tuksuma panna, kuid selle võimaluse täielisemaks ära kasutamiseks peab Tartu omale sennisest parema ühenduse saama Pärnu ja Viljandiga. Praegune raudteehendendus, mis Valga ja Tamsalu kaudu käib, on kohane ainult selleks, et reisijate kannatust kibeda proovi pääle panna. Saab Tartu omale parema ühenduse teiste Lõuna-Eesti linnadega, siis tuleb uut hoogu Tartu kaubandusse.

Tartu kaubanduse elustamiseks võib vana Tartu-Pihkva veetee tulevikus kaasa mõjuda. See sünnib alles siis, kui suure ja laia Venemaa valmistus ja ostujõud ennesõjase tasapinnani jõuab.

Siiski, kaubitsemises Venemaaga, peab Tartu võrdlemisi väikese osaga leppima. Ta kaubanduse päälustajaks jääb ümbritsev maaala. Sellepärast on kuulsal minevikuga Tartu-Pihkva veetee kõrval Tartule suure tähendusega Tartu-Virtsjärve veetee, mis hää osa rikkast Mulgimaast Tartu mõju piirkonda võiks tuua. Paremate ühenduste võimaluste saamisega tuleks uut elu ka Tartu tööstusse. Ja just tööstus on see jõud, mis minu arvates Tartule hää tulevikku võib luua, nimelt linna kasvamise mõttes. Me võime juba praegu Tartut oma teiseks tööstuse keskkohaks pidada. Kuigi Kreenholmi hiiglavabrik ja Narva Kalevivabrik kahekesi kokku täie jõuga töötades ettevõtete rohkuse ja mitmekesiduse poolest Tartust kaugelle taha.

Tartu kui kultuurikeskkoha mõjul tekkind tööstusharuna tuleb esimeses jões nimetada trükikodasid. Neid on 9. Nende hulka kuuluvad meie vabariigi vanemad ja paremad trükikojad.

Kõige tähtsamal kohal Tartu tööstuses seisavad oma ulatuse poolest ettevõtted, mis ühenduses on põllumajandusega; ühelt poolt ettevõtted, mis põllumajanduse saadusi ümber töötavad ja teiselt

poolt ettevõtted, mis põllutööriistu ja masinaid parandavad ja valmistavad. Ja et sellel alal Tartu töösturitel, nii vanematel kui ka noorematel, hää nimi ei puudu, on üdiselt teatud. Võtame näituseks meie põllumehele väga tähtsa riista adra. Meie oludelle vastavaid adra valmistatakse kõige paremini Tartus, nii nagu s da ka meie näituste auhinnamõistjad on tunnistand

Tartu tööstuses on erilise tähelepanu vääriiline keemiatööstus. Selle ala ettevõtete arv on viimasil aastail kaunis jõudsasti kasvand. Seda silmaspidades, et ülikooli juures tehnilise keemia osakond töötab, võib loota, et nimetatud osakonna mõju ülikooli seinte vahelt tegelikku ellu omale hooga teed hakkab rajama, Tartu keemiatööstusele teaduslikud abinõud kergesti kättesaadavaks teeb ja selle huvitava tööstusala jõudsamalle ja kergemalle arenemisele omalt poolt kaasa aitab.

Oleks ülekohtu meele tuletatamata jätta Tartu sadulseppi ja tiserid, kelle kuulsus juba enne ilmasõda Tartust õige tükk maad kaugemale ulatas; nii näituseks oli enne sõda Tartul oma mõõbliladu Peterburis olemas, kus Tartu mõõbli järele nõudmine järjest oli kasvamas

Tartu vanematest vabrikutest oli kaugemal tuntud pärnivabrik. Länd aastal Leedu päälinnas viibides tuletasid leedulased mulle Eesti tööstust arutades esimeses jõeses joones sõda meele, et nad juba enne ilmasõda Tartu vabriku pärmi tarvitasid.

Tartu noorematest ettevõtetest on näituseks meie ainukene telefonivabrik omale juba ka väljamaale teed rajand, näit. Läti-maale.

Kokkuvõttes võiksime ütelda: Tartu tööstus on õige m. tmeke-sine. Ta on pääasjalikult kujunend siseturu nõnete kohaselt, kuigi siin ettevõtted ei puudu, millel ühendus väljamaaga ja mis uu e välisurgude leidmisel ja vanade laienemisel oma valmistust võiksid tunduvalt suurendada. Põllumajandus annab Tartu tööstuselle saadusi ümber töötamiseks, riistu ja masinaid parandamiseks, kuid on juba ühtlasi niihästi uusi riistu kui masinaid Tartu vabrikutelt saand. Põllumajanduse põhjalikumaks muutumine kasvatab Tartu tööstust ja seega Tartu elanikkude arvu.

Kui Tartu tuleviku eest hoolitsejad kavatsusi Tartu kasvamise sihis teevad, siis peaks neil selge olema, et Tartu elanikkude juurekasv esimeses jõeses oleneb Tartu tööstuse kasvust.

K. Kornel

KESKAEGSE TARTU PLAAN

Siin juures oleva keskaegse Tartu plaani originaal on 1919 aastal surnud Tartu linnaarhivaari Christiani soovil parema Tartu ajalootundja Dr. med. Rich. Otto poolt ühe vana plaani järele vesivärvides joonistatud ja Tartu linnaarhiivis alal.

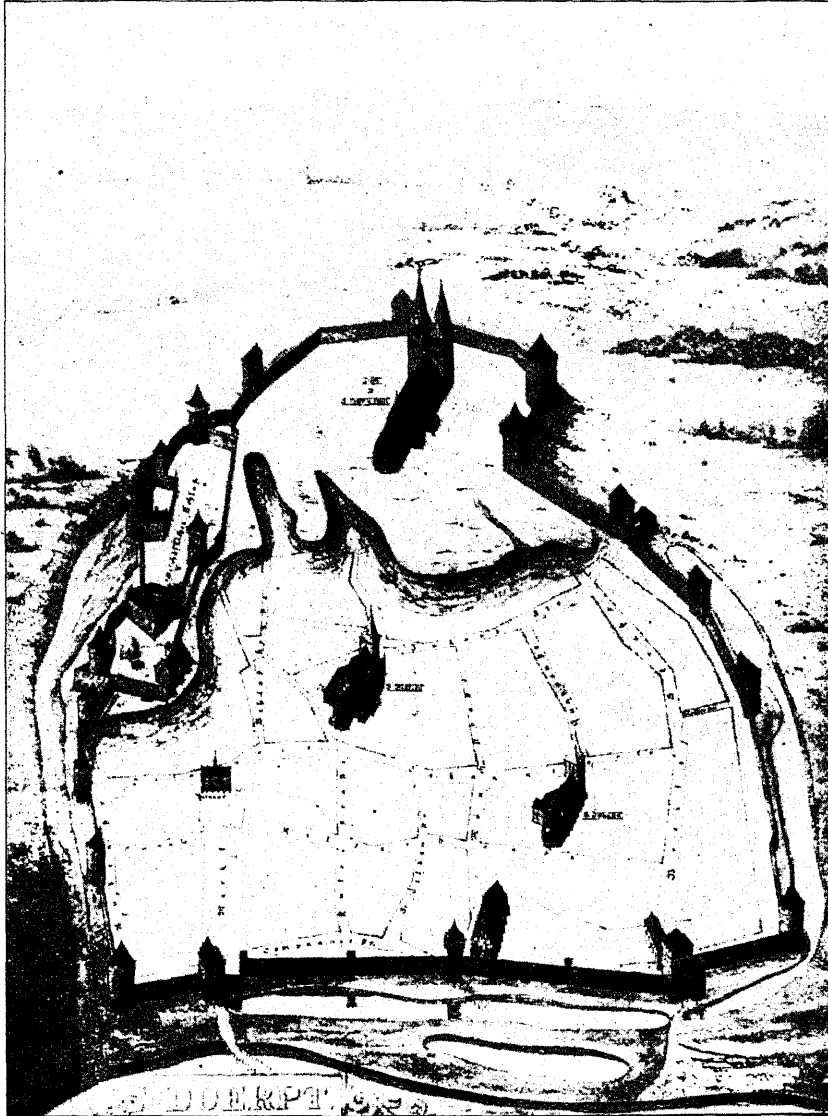
Nagu Dr. Rich.

Otto omastöös „Tartu kantsi ja linna saamisloos“ (H. Laakmann 1918) seletab, on Tartu kantsi tähtsam osa olnud tol ajal lõuna-hommikusse väljaulatav osa Toomemäest, see kus praegu tähtorn asub. Siia oli ehitatud Tartu esimese piiskop Hermannil ajal aastal 1225 tugeva müüri ümbritsetud piiskopi loss ühes eelkindlusega. Juba kindluse müürist eraldi, umbes praeguse keiser Aleksandri silla juures, olid Toomeväravad, kus lõppes ümbrusmüür, mis Toomemäe piiskopi päkiriku poolt ümbritses kunni Jakobi tänavani, ja ulatas linnast väljaviiva Jakobi väravateni. Toome kantsi sisepoolne külg aga polnud linnast müüri lahutatud. Linn ümbritseva välismüüri lõpulik valmishitamine on vist sada aastat päle piiskopi kantsi rajamist lõpetatud.

See müür läks, olles kaitstud vallikraavist, mis veega täitus praegu kuivand Jakobi allikast, Jakobi väravast edesi praeguse Laia tänava põhjapoolist kõrgemat maapinda mööda kunni praeguse botaanika aia pika triiphooneni, kus

ta püssirohu torniga lõppes. Säält, tehes äkilise käänaku, läks ta Emajõe sihis lõunasse, lõppedes „surutorniga“, mis asus praeguses Poe tänavas, põhjahommikupoolsel Kaubahoovi nurgal. Ses müürijaos oli kaks kindlustatud väravat. „Vene värav“

praeguse puusilla juures ja „Saksa värav“ nüüdse kivisilla man, mille asemel sel ajal oli parvsild. Linnamüüri ja Emajõe vahel oli kaks järve, pisem, mis ulatas ühest väravast teiseni, teine lühem, pisut eemal. „Saksa väravast“ siselinnas ulatas nagu praegugi „Suurturg“, korduvalt tuletud hävitatud raatusega. „Surutorni“ juurest jätkus veekraaviga kaitstud välismüür kunni praeguse Ungeri maja lähedal olevate „Andrea väravateni“, kus oli jalakäijate tarvis sild üle vallikraavi, ja säält edesi piiskopi lossi müüri, praeguse Ungeri aiani, kus oli kõige tugevam kindlustuse „Kõrgetorn“. Toomemäe ümbritsev kraav, nüüdne „Vallikraav“ oli veetu. Päle Peeter-Pauli kiriku Toomeäel on siin juures oleval plaanil kujutatud ka korra olnud linna pääkirik Maarja kirik,

rik, praeguse ülikoolihoone kohal, siis Jaani kirik, Dominikaani munkade kirik Munga tänava hommikupoolses otsas ja Pühavaimu kirik Laia tänavas, praeguse Turnimaja asemel.

A. Hasselblatt

„Odamehe“ väljaanded

<i>H. Kruus: Saksa okupatsioon Eestis.</i>	<i>Fl. 150.—</i>
<i>H. Kruus: Jaan Tõnisson Eesti kodanluse juhina.</i>	<i>Fl. 90.—</i>
<i>Ajaloo arhiiv I: A. Grenzsteini võitlus J. Tõnissoniga. Toim. A. Kruusberg.</i>	<i>Fl. 75.—</i>
<i>Ajaloo arhiiv II: Venestamise tulekul. Dokumendid ja mälestused. Toim. A. Kruusberg.</i>	<i>Fl. 60.—</i>

Ilmub

Prof. A. M. Callgren: Selajalooline aeg Euroopas. Rahes suures raamatus. Piltidega.

TARTU ÜMBRUSKOND

OTEPÄÄ KIRIK

Kes poleks kuulnud Otepääd ega Pühajärve? Juba vanast ajast on hakatud Otepääd ümbrust „Tartu Schweiziks“ kutsuma. Terves Otepääd kihelkonnas on umbes 80 suuremat ja vähemat järve. Siit mägimaast saavad ka kolm suuremat Lõuna-Eesti jõgi oma alguse: Emajõgi, Võhandu ja Elva. Suuremad järvedest on Püha-, Nüpli ja Kaarnajärv. Need järved pole aga siin hooletult lagedalle visatud ja poristesse kallastesse surutud. Ei, need on hoolsasti peidetud orgudesse, kesk rohelist metsi, ehk metsadega kaetud küngaste ja kõrgustikkude vahele. Nad on kui kausikesed täis vett munakujuliste mägede vahel, millest üles ja alla ronivad äkiliste

rõunadega maanteed. Sõidad mööda teed, hobune veab su ähkides üles ühele vähemale „munamäele“ (kõik on siin munamäed!) ja äkki avaneb vastupoolses orus rõõmus päikeses ja suvituules kilgendav järveke. Ta ilmub nii ootamata su pilgule, et sul muud üle ei jää kui hobune peatada ja imestavalt seda kaua silmida. Tahtmatalt sunnid hobuse minema, kuid teise mäekümmu taga ootab sind uus samasugune üllatus. Ja nii kordub see kogu teekonna kestes. Kõige kõrgem kinkudest on „Väike Munamägi“, praegu aga üleni suure metsaga kaetud, mis keelab pilku üle võluva ümb-ruse heitmast.

Otepää kirik umbes 1860 a
(V. S. Stavenhageni joonistus)

Ülaltoodud Otepääd maastiku pildi on joonistand V. S. Stavenhagen (u. 1860 a) Otepääd kirikueelselt künkalt. Kaugelle ulatab silm üle kühmulise, metsadega kaunistatud ja järvedega elustatud maastiku. Eel näeme Otepääd kihelkonna kiriku, ümbritsetud madala kivimüüri ja noorte puudega (mis nüüd muidugi ammu juba suured ja katavad praegu pildil otsegu alasti näivaid kiriku müüre). Paremalt pool paistab Otepääd linnamägi, mis aga suurelt osalt pildi raamist välja jääb. Linnamäe jalal on näha 1861 aastal juhtund kantsi kalda allalangemine. Pisut eemal, kiriku taga paistab kaks iseloomulikk Otepääd järvekest, mis nagu kaks silma inimnäos, maastikku elustavad. Esimene neist on Alevi-, teine Juusajärv, mille kaldal paistab samanimeline talu kesk madalaid põõsaid. Vanemal ajal moodustasid need kaks järve muidugi ühe suurema, mis nüüd keskelt kinnikasvamise tõttu kaheks on jagunenud. Kiriku eel ja

maanteil näeme hulki inimesi. On vist pühapäine keskpäev ja jumalateenistuse lõpp, kus selleaegseis riietes maarahvas kirikust koju hakkab sõitma. Rahu ja vaikus valitseb üle maastiku.

Kuid ajalugu teab jutustada teistsugustest aegadest, kus Otepääd kants veel kõva maalinn oli ja mille päale nii sakslased kui venelased oma hammast ihusid. Otepääd tähendab— karupääd. venelasedki tundsid seda kantsi „Medveshja golova“ nime all. Rasked võitlused olid eestlaste, sakslaste ja venelaste vahel Otepääd kantsi pärast. Mitu korda võeti ta ära, kord ühelt poolt, kord teiselt poolt, palju kordi põletati ta vaenlaste poolt maha, kuid ehitati uuesti üles. Keda huvitavad palavad võitlused Otepääd ümbruses mitme rahva vahel, see lugegu Läti Hendriku kroonikat, millest sellekohaseid väljavõtteid ruumipuudusel kahjuks siin tuua ei saa.

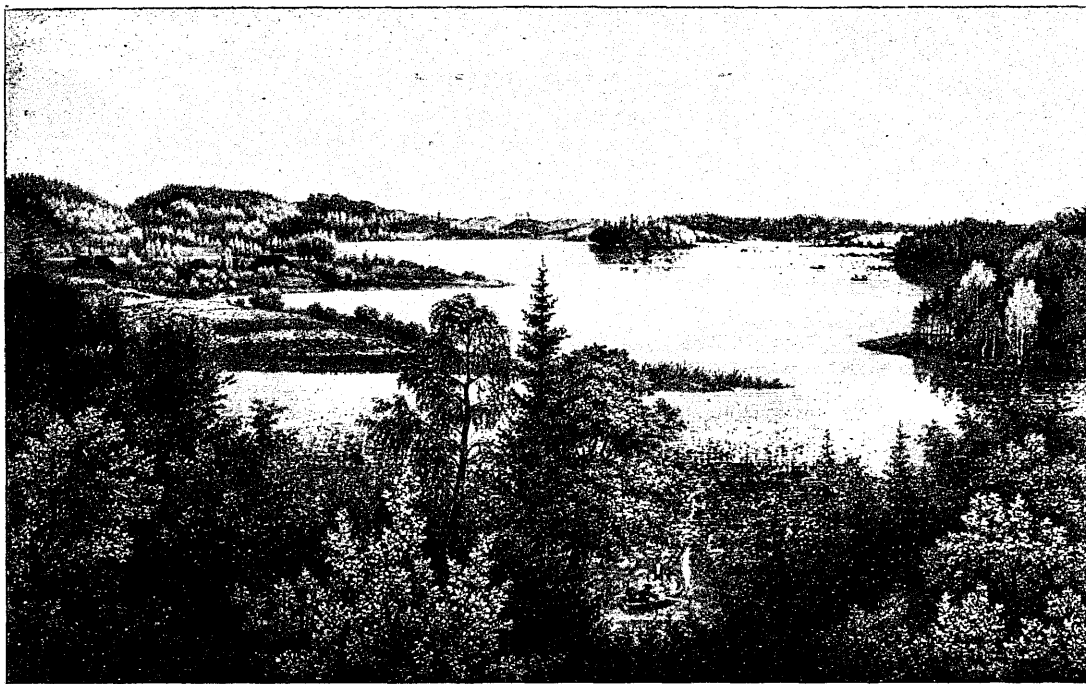
PÜHAJÄRV

Vaevast on tervel Eestimaal leida iluduse poolest teist sarnast järve kui Pühajärv Otepääd kihelkonnas. Siin on looja tõesti kõik oma võimised kokku võtnud, ennegu ta sarnase neitsilikku veekogu iga kümne sammu takka vahelduvasse maastikku on nõristand. Juba vanast ajast oli Pühajärv ja selle ümbrus tartlastele meelitavaks suvituskohaks ja supeluspaiagaks. Ka nüüd, vaatamata lagunend ja viletsate suvimajade pääle, voolab siia igal suvel suvitajaid kokku, kes puhkust, rahu ja looduse ilu armastavad, mida Pühajärv ja ta ümbrus rikkalikult pakub.

Pühajärve nimi on pärit eestlaste paganausu ajast. Ta oli jumalatele ohverdamise paigaks, mida veel nüüdki lasevad aimata tuhandeaastased, suured ja põlised tammed ta kallastel. Peaaegu põhjendamata on aga väide, nagu oleks Pühajärve nimi alles tekkinud sel ajal, mil ristiusk paganlikule Eestimaale toodi. Paganad olla hulka kaupa selle järve vetes ristiusu vastu võtnud. Nime alal-

hoituduse mõttes võis ehk see kaasa mõjuda (kui sarnane sündmus tõesti olemas oli), kuid nime, Pühajärve, sündimises on aga tõenäolisem esimene oletus.

Selle joonistuse on teind V. S. Stavenhagen (umbes 1860) järve hommikupoolselt kõrgelt kaldalt, kust silm vabalt üle puude latvade järve ulatab vaatama. Muidugi on praegune Pühajärve ümbrus sellest ajast pääle muutund, vanalt poolt ühe Sõsarsaare osa, pahemal pool põõsaste taga peituvat Kolga talu. Järve kallaste siksaaigid näivad nagu seisvat vett elustavat ja pildile sügavuse ja kauguse andvat. All sõidab lootsik kalda, inimestega selleaegseis riietes.

Pühajärv umbes 1860 a. (V. S. Stavenhageni joonistus)

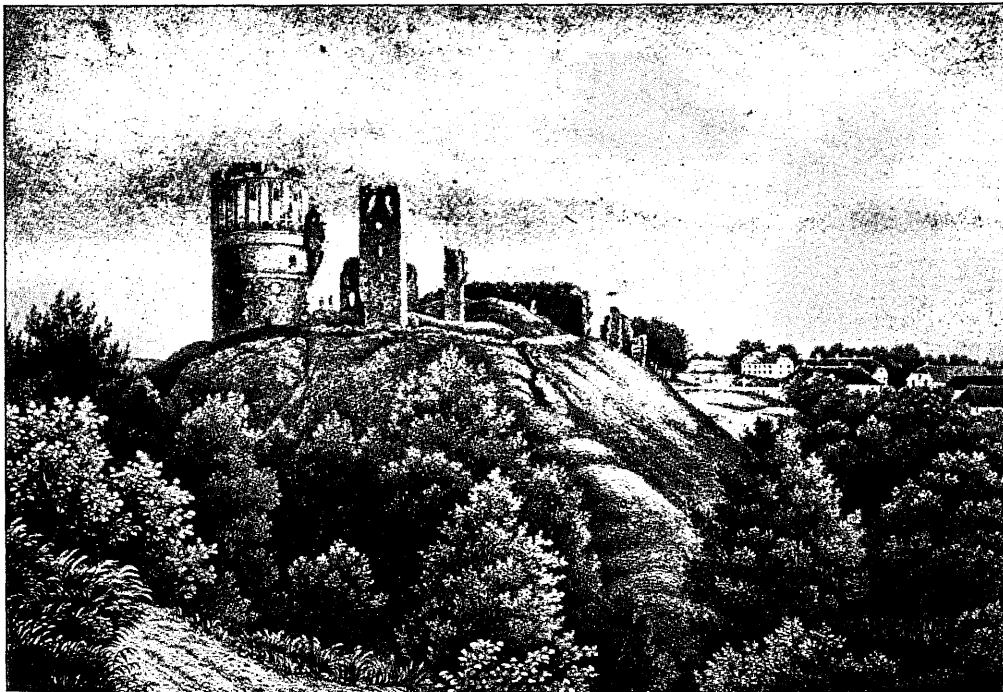
VASTSELIINA LOSS

Vastseliina on Tartu—Riia—Pihkva teel ja seepärast oli ta vanal ajal nii sõjaliselt kui kaubanduslikult tähtis. Seda piiskopi lossi nimetati Tartu ja terve Liivimaa „võtmeks“. Ta oli eelimüüriks alatasa Liivimaa kallale tungivate vene sõjavägede vastu. Vastseliina eestlaste maalinna ajaloo ei teata peaaegu midagi kindlat. Küll on aga tast ajalukku mälestusmärke jäänd ordu ja piiskoppide ajast. On teada, et eestlaste vana maalinna asemelle asutasid sakslased 1270 a. kõva kindluse. 1370 a. piirasid venelased seda lossi asjata oma muinasjutuliselt suure väehulgaga. Kõigest Vastseliina piiramistest on aga tähtsam ja mälestusväärsem venelaste piiramine aastal 1558, kus lossiülem Georg Uexküll von Padenorm

80 mehega ja mõne talupojaga kuus nädalat end kangekaelselt 80000-delise vene väe vastu kaitses. Piiravaid Vene vägesid juhatasid Peter Schuiski ja Andrei Kurbski. Sapolski rahu järele läks Vastseliina 1582 a. poolakate kätte. 1601 a. võtsid rootslased Karl Gyllenhielmi juhatusel ta poolakate käest ära. Aasta lõpul võttis aga poola vägi Zemoiski juhatusel Vastseliina uuesti tagasi. Alles 1625 a. langes ta uuesti rootsi vägede kätte Jacob de la Gardie juhatusel. Siit pääle puuduvad aga täpikäised teated lossi mineviku kohta. Kindel on aga nimelt et 1661 a. loss täiesti varemetes ja venelaste võimu all oli. Samal aastal tehti venelaste ja rootslaste vahel rahu, mille järele Vastseliina jälle rootslaste valituse alla sai.

1697 a. oli vene tsaar Peeter I Vastseliina lossis õomajal oma välja-maa teekonnal. 1700 a. puhkes suur Põhja sõda Karl XII ja Peeter I vahel. Vastseliina loss ei vastand enam küllalt selleaegseile kindlus-nõuetele. Ta esineb kindlusena viimist korda veel 1701 aastal 21 märtsil, mil saäl Schlippenbachi ratsavägi vene kasakatega kokkupõrkas ja lahingu järele lõpulikult viimaste kätte langes. Millal loss lõpulikult ära on purustatud, pole kindel, kuid et seda kaunis põhjalikult on tehtud, seda tunnistavad veel vähesed püstijäänd varemed endise Vastseliina lossi asemel.

Need on ainult mõningad suured ja tähtsamad jooned Vastseliina lossi minevikust. Omast kohast on nimetatud lossi arhitektuur ka nüüdki veel huvitav, niipalju kui seda puudulikult lasevad otsustada üksikud varemed. Kõige tervemana on alal püsind ainult lossi päätonn, kus praegugi veel näha võib suurt kividest sissemüüritud risti. Kogu lossi päätonni valge müür näib otsegu tipitud olevat värviliste telliskividega, mis aimata laseb selleaegsete meistrite maitset ja ilutunnet.

Vastseliina loss umbes 1860 a.
(V. S. Stavenhageni joonistus)

VANEMUISE SINFOONIA ORKESTER

15 aastase tegevuse puhul

Kunst on rahva kultuurilikkuse mõõdupuuk. Mida kõrgemal see kellegi rahva juures, seda suurem selle rahva vaimline erikaal. Ent loomuliku kunstielu arenemise juures on mõõduandvad kaks momenti: produktioon-loovkunst ja reproduktsioon-edesiansid-mise ehk ettekande kunst. Kui need kaks momenti tasakaalus, kui nad mõjuvalt oma teguvõimet ilmutavad, sääl on kunstielu kindlale põhjale rajatud ja sääl sammub ta elu edu poole. Ei ole mitte tähtsusetu missuguses tempos areneb kunstielu ühe väikerahva juures. On ju kultuur, millel üheks nurgakiviks tingimata kunsti tuleb pidada, see tegur, mis üht väikerahvast teiste suurte peres vee pääl suudab hoida, temale väärilise paiga anda, ta elurõõmsaks teha.

Kunstidest üks populaarsematest on muusika, mis oma iseloomu poolest otsekohest vastuvõtmist võimaldab, mis otse-

koheselt ilma intellektuaalse protsessita inimese tunnete pääle mõjub, sääl ülevaid, kurbi või rõõmsaid meeleolusid välja kutsudes, seega inimese tundeelu peenedades.

Ülemalõeldust järgneb, et muusika on tähtis rahvuskultuuriline tegur. Ei ole mitte vähe tähtsusega, kuidas, misugusel mõõdul, missuguse mõjuga loovmuusika saavutused laialilagunevad, missugusel määral, kui väärtuselise teid laiali lootatakse, missuguses õhkkonnas, millistel oludel see kõik sünnib.

Tahaksime praegusel juhtumisel sõna võtta ühe asutuse kohta, mis viieteistkümneme aasta jooksul selle muusikakultuuri laialilootamisel otsekohest, järjekindlalt ja vahetpidamata on tegutsend ja millel sellega oma suur rahvuskultuuriline tähtsus ei puudu. See asutus on Vanemuise Sinfonia orkester.

See oli 7. mail 1903, kui Vanemuine, kes poolteist aastat tagasi oma kunstitempi ehitusega valmis oli saand ja samal ajal oma elukutselisele teatrilise aluse pannud, ka alaliste sinfonia orkestri kontsertidega algust tegi. See oli, nõnda öelda, esimene sinfonia orkestri hooaeg, kuigi siin sinfonia orkestri nimetust jutumärkides tuleks tarvitada, sest ta oli kõigest paarkümmend inimest suur; kuid ikkagi jääb Tartule, nagu paljus teisteski asjus, see au ja teene, et siin esimene sarnane asutus Eestis ellu kutsuti. Oli küll ka enne Tartus lugupeetud A. Läte, samuti ka Tartu Saksa Muusikaseltsi poolt mõned sarnased korraldatud. Neil oli muidugi oma tähtsus eellõõde mõttes, kuid kavakindla ettevõttega võrreldes kandsid viimased ikkagi juhuslikku laadi. Võib julgelt öelda, et Vanemuise Suvenuusika loomisega uus ajajärk Eesti muusikaelus algas ja seda võiks nimetada üleminekuks diiletantismist spetsialismile. Sellel algusel olid küll loomulikult sünnilapse nõruse tundemärgid, kuid see lapsuke andis oma ellukutsujale lootusi, ellukutsujal aga oli suur armastus ja hool, et lapsuke kosuks ja kasvaks. Viimane ei ole oma vanemate lootusi mitte petnud; ta on 15 aastaseks noormeheks sirdunud ja tal on kõik andmed selleks, et tugevaks eiuvõimsaks mehiks kasvada, kui välised olud talle selleks toitu, valgust ja õhku ei keela. Me mäletame huvi ja armastusega neid aegu, kus Vanemuise orkester oma elu algas, kui pääsetäht Vanemuise aeda mitte rohkem ega vähem, kui 10 kopikat maksis, kui kolm õhtut nädalas kontserte anti ja kus publikumi moodustas 40-50 inimest - pea ühed ja samad tuttavad näod.

Kulud ei olnud sugugi väksed - ümmarguselt kolmtuhat rubla nelja kuu kohta. Tollekordsel Vanemuise eestseisusel praeguse ülikooli rektori prof. Koppel'iga eesotsas, jatkus aga julgust asja südilt ja kindlalt läbiviima hakata, et oma teist eesmärki - muusikakultuuri järjekindlalt edendamist laiemis ringkonnas teostada, olgugi, et asi täiesti uudis oli ja suure publikumiga rehkendada ei võind.

Juhatajaks selles kahekümneliikmelises malevas oli Samuel Lindpere, tollekorndne Tartu tähtsam muusikategelane, mängijateks suuremalt jaolt Tartu endised asjaarmastajad, kes nüüd kahekümne rublalise kuupalgaga elukutselisteks tahtsid saada. Esimeste häälte pääle olid aga kutsutud Peterburi Konservatooriumi õpilased, nende hulgas eestlased V. Luts (oboe), V. Tago (valdhorn), A. Nieländer (fagott), A. Liiv (kontsertmeister), J. Goldmann (viul) ja nende ridade kirjutaja (I trompet).

Ainukest cellot mängis Juhan Simm.

Lindpere oli hääsidamlik, sõbralik inimese, sellepärast vahekornd tema ja mängijate vahel sellimehelik ja kodune, mis muidugi oma mõju avaldamata ei jätnud töö tagajärgedelle.

Kahjuks takistasid teda mitmesugused asjaolud oma tahtejõudu küllalt energiliselt läbiviima, et veel suuremaid tagajärgi saavutada.

Kuivõrd aga meie muusikaelu ses suhtes veel arenemata oli, näitab see, et tolleaegses Postimehes,

uue ettevõtte kohta pea keegi sõna ei võta. Ei räägita ülepää muusikast ega orkestrist, vaid kõneldakse ilusast ajast, kuidas sääl hää on istuda, kõndida, teed juua või ka midagi kangemat sissevõtta. Muusikalised arvustused puuduvad täiesti, ainult mõni sõna nagu kogemata väärad sinna poole. Oige hästi iseloomustab seda aega hooaja avamise kirjeldus, mida huvitusega täielikult ja muutmata tsiteerin: (Postimees, 103. 8. V. 1908).

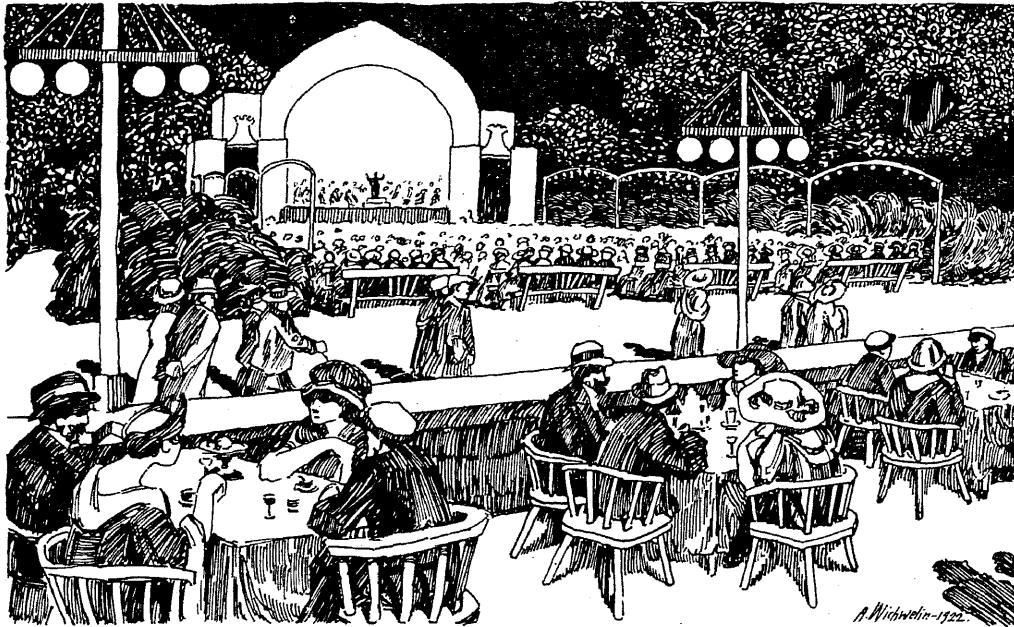
„Vanemuise eilane aia avamise pidu oli vilust ilmast hoolimata õige rohkesti inimesi aeda avatelnud. Aid on alles uuesti korraldatud, aeg veel varane, nii et puud ja põõsad raagus seisavad, siiski on juba näha, missuguseks armsaks viibimisekohaks see aid saab, kui suvi täie valitsuse võidab. Rahvas jalutas, jõi teed, mõned tarvitasisid vana usu järele külma vastu ka kangemaid vedelikka. Kõik näitasisid lõbusas tujus olevat, milleks Vanemuise orkester herra Lindpere juhatusel mõjusalt kaasa aitas.“ (sic!)

Siis järgneb ka paar sõna orkestrist, mis lühikesel harjutuse aja pääle vaatamata juba õige kindlasti ja meeldivalt olla mängind ja milles kunstnik A. korneti soolo iseäraliseks iluks töötada saada, ja siis läheb jutt jälle järgmiselt edesi:

„Teiste külaliste hulgas nägime ka esimese riigivolikogu liikmeid, professorid Novgorodsevi ja Kotljarevskit, kes Vanemuise maja, aia sisseseade ja terve ettevõtte kohta, mis vabast seltskonna algatusest väljakasvand, oma lugupidamist avaldasivad.“ — Nii terve avamiskontserdi „arvustus.“

Juhtub ka niisugune soovitus, nagu umbes Sindi kalevivabrik ennast Jakobsoni „Sakalas“ reklameeris: Üks tuleb teisele vastu ja sõnab: Kuhu sa sammud? — Linnast välja — Väga hea. — Või lähen Vanemuise aeda — Veel parem!“

Ka kontsertide korraldus ja juhatus ei ole eneselle nähtavasti asja selgesti ettekujutand, ega ettevõtte sisu ja lõppsihti küllalt

„Vanemuise“ kontsertaed (A. Vichvelini joonistus)

selgesti aimand. Siin on nähtavasti instinkti järelle kobatud. Seda tunnistab reklaami äärmine puudulikkus — mittemidagi ütlemine. Ka juhataja nime ei leidu esimesel aastal kuulutusest, vaid see ilmub alles järgmisel suvel. Laupäeval 14 juunil on solistide kontsert väljakuulutatud, kuid kes esinevad, mida mängivad, sellest kuulutuses mitte sõnagi, kuid kõiges selles kobamises ei ole iseenesest midagi imestuseväärilist ega halba, tundub ainult praegusel ajal natuke kentsakas.

15 aasta jooksul on Vanemuise sinfoonia orkester, mis nüüd juba ilma jutumärkideta seda nime kanda võib, ligi 50 liikmeliseks kasvand, ta repertuaar on laiaks võrsund ja ulatab Johann Sebastian Bachist kunni Scriabin'ini, kuid selle aja jooksul on ka oma kontserdi publikum ja arvustus tekkinud, kes ikkagi muusikast, kuigi mõnikord vääratustega, juttu teeb. Ei ole võimalik ühes ajakirja ülevaates orkestri 15 aastast tegevust pikemalt hinnata, see tarvitaks juba rida artikleid, on raske ka sellepärast, et nende ridade kirjutaja kõige aja jooksul selle tegevuse sees on olnud — esimesed kolm aastat kui trompeedi mängija — viimased 12 aastat kui alaline juhataja.

Et aga „Odamehe“ toimetus mind mitmekordselt on palund, vaatamata mu seletuste pääle, et mul, kui asja keskelseisjal küllalt ebasoodne on seda teha, siis katsun lühidalt konstateerida, mis on tehtud, selleks võimalikult võõraid allikaid tarvitades ja meie muusikaarvustajate kirjutusi tsiteerides. „Postimehe“ arvustaja Al. Tassa kirjutab 10 aastase orkestri tegevuse ülevaates järgmist: (Postimees Nr. 91—20. VI. 1918). „Kümme aastat rikkalikku tegevust muusika alal, võimsalt ülesaades raskustest, mida meie olud suurel määral sünnitand kultuuri püüetele... Järgnev aasta 1909, oli õiete tegevusrikas. Väljapisteve oli orkestri tegelik osavõte suurest „Muusikapräevast“ Tartus, mis ülla'av oli rohkearvuliste tegelaste tõttu: 147 segakoori 2800 lauljaga esines sel pidul, mida juhatasid heliloojad A. Kapp, Keiserliku muusikakooli direktor Astrahanis ja M. Lüdig, organist P. terburis... Kuid et toleaegne laialdane eeskava kahju sünnitas, loobus Vanemuine ettevõttest, mis tõitu järgneval aastal 1910, samuti 1911, orkester eraalgatuse sai, saades väikest ainelist toetust Vanemuiselt. 1910 a. tegevust iseloomustab orkesiri tegelaste väike huik, see oli valgund 18-20 mängijani alla, kuid vaatamata seepääle, kanti ette suve jooksul 50 kontserdi ümber.

Edesi kirjutab „Postimehe“ arvustaja: 1911 a. on silma paistev oma tõusanguga uue juhataja J. Aaviku energilise tööle asumise tõttu. Mängijate rida orkestris on suurenenud 23 pääle, kontsertide arv ulatab 70-ni. Kuulajate huik suve jooksul tõuseb 20.000 pääle — eelnevast aastast 22 protsenti rohkem. Kuigi kontserte on kolm korda nädalas, on pakutav materjal kunstiväärtuslikumaks muutund, mis kuulajaid suuremas eelvuses pidand. Järgneval 1912aastal võtab ettevõtte Vanemuise selts oma hoo'e tagasi. Orkester on suurenenud 27 mängijani. Ettekandeid on arvuliselt 86. Kuulajate arv on kasvand 25.300 pääle.

Ettekantakse jube viis korda nädalas. Tolle aasta hooaja tegevusse kuulub Beethoveni kõigi sinfooniade ettekanne, väljaarvatud 9 sinfoonia. — Laseme ikkagi herra A. Tassa edesi rääkida:

„1913 a. toob muutust sinfoniaalsete ettekannete väljavalikus. Senni oli see piiratud klassiliste teoste esitamisega, sest, orkestri tegelaste väike arv ei jatkund uemate toodete ettekandmiseks; kuid sel aastal suudab orkester oma 32 mängijaga pakkuda 35 sinfoonia kontserti. Ilmuvad vanade nimede, nagu Hayden'i, Mozart'i, Beethoven'i, Schubert'i, Mendelssohn'i lisaks Richard Wagner, Svendsen, Grieg, Rimski-Korsakov.

(Järgneb)

Juhan Aavik

Ilmallidu Kongress Rahvusvahelise Sõpruse Edendamiseks kirikute kaudu Kopenhaagenis 7—11 aug. 1922

Eesti esitajad olid piiskopp J. Kukk, ass. J. Lattik ja dotsent E. Tenmann. Pildil on ainult viimane näha palkoni nurgasamba ja lähtri kohal. — Üliõpiliste Ühingu (Studenter-Föreningen)

PÕRGU VÄRAVAS

... Pärast mõnepäevalist Weimari vaatlemist, Goethe ning Schilleri intiimse kodu imetlust, kandis meid „Mercedes“ seitsmekümne kilomeetrilise kiirusega põhja poole. Jumalikkude Sakseni teede ääres korjasid talupojad õunu puult ning ladusid neid suurtesse korvidesse kui kollast vaiku.

Vara hommikul — veel magas bensiini lämbuvas vingus Berliin — istusime aerole, et lennata Zoppoti. Sügiseseid väljad paistsid kõrguselt kui pleekima pandud kirjud kangad ning nendel looklesid kiirrongid otsekui jõuetud kapsaussid.

... Zoppot: kurort, jumalik meri, park, kurhaus, vannid, kenad villad, kuulsad arstid, üsna vana kuulsa Danska külje all. Kuid vaevalt küll keegi sõidab siia puhkuseks ja tervise kosutuseks. Siin töötab praegu mängupõrgu, mis kuulsast Monte-Carlost põrmugi taha ei jää. Kasiino määratud ruleti ning macao saalid on tungil täis, sest siia on kokkuvooland valuuta suurimad shiibrid: juudid, ameeriklased, inglased, daanlased, soomlased, pranslased, — ei olegi rahvast, kes poleks esitatud mõnekümne lihava kapitalisti ning briljantides daamiga.

Siin mängib ameeriklane, automobiilide trusti omanik, lihav, punane herra, magamatusest silmad vesised ning unised, pruunikas ruuduline vest kriidiga koos, — on juba kaotand mõne päeva jooksul mitu miljoni, kuid paksud merivaigused huuled aina muhelevad: kui väike on võrdlemisi see summa dollarites! Teda vihastab üpris teine asi: auväärt lady, ta tütar, kes istub ta vastu ning kelle sinikas nina on terav kui nõel, võidab ühtsoodu. Herra papa peab panka, aga lady lõõb pangad kinni, silmigi pilgutamata!

Siin mängib keegi ungarlane, tüse proua, lilledega müts kui botaanika aed pääs, briljantidest särav ridastik ümber rasvase kaela, rippuvad punased põsed, ümarik väike suu kui purpurne moon garneeritud sea prael. On juba kaotand ta enese jutu järele üle kümne miljoni

ning käib aegajalt, ohates ning hädaldades Kasiino kassas vahetamas briljante.

Siin on vene artist kuulsa nimega, kahvatu, närviline, mustad juuksed kui läikiv pigi korralikult päalaele kammitud. Monookel ei püsi ta silmal, vahetpidamata kukkudes, ning artist võtab ühe käega kaarte ja teisega sääb monooklit: avaneb kollane suu kui linnu nokk. Oli juba mitmesajatuhandelises võidus, juba tekkis ta selja taha mahamängind naiste pikk looklev saba, kes nurus väljasirutatud kätega õnneliku mängija armuanni järele, kuid siis hakkas ta korruga kaotama ja saba läks lülidest lahti, et uuesti reastuda mõne teise õnneliku taha.

Siin mängivad vanad herrad ja vanapoolsed daamid, terved päevad ja ööd korralikult istudes ruleti lauaga ning värisevate kätega märkides võidu numbreid. Nad rehkendavad, kaaluvad, mängivad mõne marga viisi, — mäng on nende igapäevane leib! Ning saja või paarisaja marga eest on nad koguni valmis Sulle müüma võidu saladusi...

Siin mängib noor rootslane, kaupmees, kes oli oma prouaga mingisuguse viisa sekelduse tõttu siia sattund, nii üsna nalja pärast veidi mängima hakand, muidugi kaotand, — ja nüüd istub ta juba terve suvi siin ja mängib igal õhtul. Arijuhnt saadab talle kroonid järele ning herra mängib. Alguses nuttis ja palus ta noor proua, kuid lõpuks viskas käega ja hakkas ise mängima, kurvalt lausudes, et jumal rahaga, kui aga armastus jääks!

Kuid siin armastust otsida oleks kõige suurem rumalus. Isegi kerge kurordi flirt on siin täiesti tundmatu. Täna, miljonäärina, võid iga daamiga tantsida dshimmit, aga homme, kui oled kaotand, ei tereta sind isegi toatüdruk. Ainult krupjeed kumardavad alandlikult, kuigi nende külmades nägudes võid märgata varjatud muhelust. Ning Danska vabalinna politsei hakkab sind varsti igal ettekäändel pingutama, et oleksid nii viisakas ja jätaksid kiiremini lahke vabalinna territooriumi. Kõik on siin Kasiino teenistuses: politsei, hotellide pidajad,

Серия АА. **Руб. 10.000.**

Обязательство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики.

Предъявителю сего уплачивается десять тысяч рублей денежными знаками образца 1922 г. (или сто миллионов рублей расчетными знаками предыдущих выпусков) во всех Кассах Народного Комиссариата Финансов, Субфинотделов, Уфинотделов и Государственного Банка Р. С. Ф. С. Р.

Народный Комиссар Финансов *И. Кузнецов*

№ 047488 Заведывающий отделом денежн. и расчетн. знаков *М. Яковлев*

Главный Бухгалтер *Ф. Зайцев* **1922 г.**

Настоящее обязательство подлежит обмену на денежные и расчетные знаки вне всякой очереди.
Настоящее обязательство имеет хождение в течение 1922 и 1923 гг. в паре с существующими денежными и расчетными знаками Республики.
После 1 января 1924 года обмен обязательства на денежные и расчетные знаки производится лишь в течение шести льготных месяцев, т.-е. до 1 июля 1924 г. После 1 июля 1924 г. обязательства считаются не подлежащими оплате.

Kõige suurem raha maailmas

on 1922 aastal väljalastud Vene-Nõukogude riigi sajamiljoni-rublaline. Rahale on päale trükitud 10 000 rubla, millises summas iga rubla vastab endiselle 10 000 rublale

uksehoidjad, kelnerid, ilusamad naised, — ja kõik nad hoolitsevad selle eest, et rahadeta kiiremini ära sõidaksid. Ka ajakirjandus on Kasiino teenistuses ning väljamaa ajakirjanikele antakse igasuguseid privileegiime ning katsutakse neid viisakal kombel mängust eemale hoida. Varsti on sul mõni häa sõber man, kes sulle üleoleva skepsisega selgeks teeb, et mäng on kõige suurem rumalus sel armsal maakeral.

Et mäng rumalus oleks, seda ei usu ma kahjuks praegugi mitte. Võib mängida, kui sul töötab terve instinkt, kui sa parema tujuga loobid raha numbritele, küsimata, miks just nendele. Kuid vaevalt on meie seas inimesi, kel oleks sarnane instinkt . . . Siiski oli üks.

See oli noor proua, väga lõbus, kergejalgne, suurte hallide silmadega, suples hommikust õhtuni, põletas end päikeses, ega mõelnudki mängu pääle Sain temaga tuttavaks vagunis, Danska-Zoppoti vahelisel teel. Ta põlend nagu läikis kui vask ning valged hambad särased, otseku näriks ta valget

SPORT EESTIS

Ülal: 4 paremat Eesti sportlast. Pahe-
malt: E. Neumann, V. Ever, A. Klum-
berg ja Frese.

Keskelt: Silmapilk jalgpalli võistlusest
„Akadeemilise Spordi Klubi“ ja Tallin-
na „Kalevi“ vahel Tartus 10 sept. 1922
„A. Spordi Klubi“ värava ees.

All: Tartu Spordi Seltsi „Kalevi“ rahvus-
vahel. kergetõustiku võistlustel 9 ja
10 sept. 1922 — 4 paremat naisvõist-
lejat, — pahemalt Karlson, Grünfeld,
Kõiv ja Tippo.

J. Martin'i ülesvõtted.

lund. Lubas meid viia Kasiino, põrgu väravate manu, nagu ütles naljatades.

Kasiino astudes viskas naljatades mõned tuhanded ruletile. Võitis. Topeldas summa ning pani 13 numbrit pääle. Võitis. Tahtis lõpetada mängu ning pani võidetud

raha zero pääle. Krupjee muheles ning mängijad kehtisid õlgu. Proua läks naeratades teise laua juure. Ning siis hõikas krupjee: zero! — proua oli võitnud! Ning mis numbrit pääle ta ka ei visand, ikka võitis.

Ta ei püsinud ühegi ruleti man üle kahe, kolme löögi. Jooksis siia ja sinna ning loopis igale poole raha. Läks isegi bacaraa saali, võitis mõned sajatuhandelised pangad ning ruttas tagasi ruleti juure. Poole tunniga oli ta üle poole miljoni võitnud. Käekott, taskud, rind pluusi all olid tal täis võidetud shetoone.

Olin sõbraga vahepääl mõned tuhanded kaotand. „Mängige minuga“, ütles proua, „vaadake, kui palju olen võitnud!“

Ta hallid silmad läikisid ning põskedesse oli vooland veri kui värskesse haava. Mustad lokid vajusid otsaesisele otseku tilkuv tõrv. Punane suu naeris. Kuid sest silmapilgust pääle, mil hakkasime prouaga mängima, kaotasime järjesti. Kivinend näoga, igale poole kumardades, lahke ja kaastundlik krupjee kühveldas rahad kokku, kordki meile maksmata. Proua hakkas närveerima, pruunikas nagu kahvatas, sõrmed värisesid, ta ladus jonnakalt ikka ühe numbrit pääle. Siis hakkasime mängima lihtsate shanside pääle, kuid ka siin kaotasime. Läksime macao saali — kaotasime. Katsusime bacaraad — kaotasime. Hommikuni oli proua kõik omad võidud ning umbes paartuhat franki omast rahast maha mängind. Ka meie sõbraga olime lagedad.

Teisel päeval kohtasime prouat kurhausis. Ta oli kahvatu ning kurb. Mustad kulmud tõmbusid närvlikult.

KUULSAMA HISPAANIA HÄRJAVÕITLEJA SURM

lencias viiuliõpetajaks. Ta maeti suure auga hulga rahva osavõttel. Härjavõitlust peab tunnistama kui hirmust sporti ja tihti jääb mõistmataks see kirj, millega hispaanlane härjavõitlust värisedes jälgib. Kuid kedagi ei pannud imestama sõda, kus ei tapetud härgi vaid — inimesi.

Pildid:

Pahemp.: Kuulus Hispaania härjavõitleja Manuel Granero.

Paremp.: Silmapilk Granero surmasaamisest. Vihane härg surmab Granero.

Otsaesine oli kortsus, otsekuu kurbusest äestatud. Põskedelle olid ilmund sinised soonekesed.

„Missugune rumalus on mängida!“ ütles ta pahaselt kui pohmeluses.

Õhtul aga oli ta juba varakult ruleti laua taga ning mängis aeglaselt ja ettevaatlikult, varjates kärsitust. Kaotas järjekindlalt, vahetpidamata. Kuhu oli jäänd ta terve instinkt!

Zoppot — see on tõesti põrgu värav, kust hakkab tagasi pööramata langus. Rahal pole mingisugust väärtust sama kui inimeselgi. Portjeed nõuavad jootrahaks tuhanded, habemeajaja kortsutab nägu ning ei ütle Sulle hääd päevagi, kui ei anna talle mõned sajad, kelner laseb sind tundide kaupa oodata, kui tal pole lootust sinult kuninglikku jootraha. Aga õõsel, kui suletakse kauplused ja restoranid, ruttavad Kasiinosse kõik need portjeed, kelnerid, habemeajajad ning katsuvad mängida vargsi, punane nägu üsna ruleti äärel, kümme kui söekott seljas. Ah, jumal, miljonid on ju nii ligidal, on tarvis ainult natukene, üsna raasukene kõige harilikumat vedu! Ning selle vedu raasukese sisse usuvad kõik, et terve elu muutub sonimiseks, et elad taeva ja maa vahel ning tihti pole sul enam õiget ettekujutust, oled sa miljonäär ehk lihtne sell „Maier ja K.“ ärist!

Ning plekksepp Kopenhaagenist, kes on suve jooksul teenind mõnikümmend krooni; ning sadulsepp

Londonist, kes on osand paigale panna mõned naelad; ning rätsepp Pariisist, kes ühe ülikonna õmblusraha on vestitasku pannud; ning kingsepp Stockholmist, kelle naine tundis äkki suurt reisihimu — kõik nad voolavad Saksamaale, ning automobiilide jõgi voolab nagu Goethe hauale, nii ka Zoppoti mängupõrgu. Mis on neil kaotada: paarkümmend krooni, viis naela, kümme dollarit, sada franki!

Seisin ruleti taga ning vaatlesin mängijaid: higised õhetavad näod, ahned silmad, sinised huuled, kortsus otsaesised. Ning naised suurtes kübarates, mille all põlevad silmad, tigidad ja ahned, himukalt, raha poole pöördud. Ainuke kirj, ainuke mõte, terve elu on pöördud raha hunnikute poole, kõik muu on tühine ja mõtetu askeldus. Isegi armastust kaalutakse kui apteegis broomi, isegi dshimmi tantsimine mõne iludusega käib teatava maksu alla. Euroopa!

Tuttav daam mängis ööd ja päevad. Ta ei läbend enam supelda ega lebada päikeses, ta mängis ning saatis üle päeviti mehele telegramme, et elu on kole kallis, et arstida on tarvis, et vannide eest võetakse juba valuutas, et, armas, kallis ja ainsam, saada kohe raha!

... Sõitsin Zoppotist tagasi Danska.

Oli pühapäev. Istusin „Grand-Hotelli“ rõdul ning kuulasin Danska vanade kirikute kellade laulu: „Üks kindel linn ja varjupaik.“

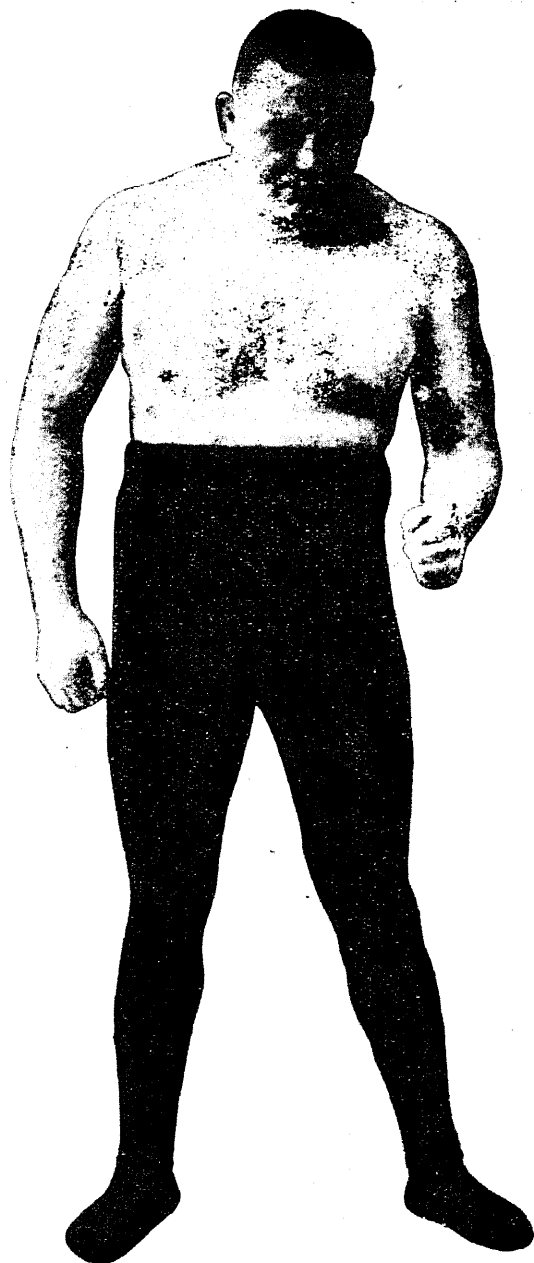
Aug. Gailit

JAAN JAAGO

Maailma esimaadleja

Sündind 1888 a. 24 juunil Tartu maakonnas Luunja vallas Sääsekõrva külas. Jaan Jaago hakkas maadlema umbes seitsmeteistkümneaastaselt ja võitis juba asjaarmastajana 9 esimest ja 1 teise auhinna. 1911 aastal omandas ta Euroopa esimaadleja aunime. Hiljem on ta omandand sama aunime 7 korda. 1913 aastast pääle on ta maailma esimaadleja, mis nime ta pärastpoole 4 korda järgimööda on omandand. Ühtlasi pole ta aga 1913 aastast pääle kaotand ühtki greeka-rooma võitlust. 1920 aastal maadles ta Helsingis ilma kaotusteta, samal aastal võitis ta ka 1-se auhinna Tallinnas, kust ta 1921 a. Saksamaale sõitis ja sääl augustikuu maadlustel võitis 1-se auhinna (Grosse Sommerpreis). Siis võitles ta kahe kuu (märts – aprill) kestes Breslaus rahvusvahelistel maadlustel, kus ta samuti 1-se auh. omandas. Samuti sai ta Breemenis rahvusv. võitlustel 1-se auhinna. 1922 aastal juuni kuus kutsus ta Berliinis välja üleilma kõik esimaadlejad 50.000 saksa marga ja II järgu maadlejad, kes tund aega vastu jõuavad panna (greeka-rooma maadlustes) 10.000 marga pääle.

Kõik väljaastund maailma esimaadlejad kaotasid, ainult kolm maadlejat omandasid 10.000 marka, kuid lõpuresultaadis kaotasid nad ikkagi. Prantsuse ja Belgia maadlejad ei olnud aga Berliini sõitnud, mispääle Jaago nad hiljem Belgias 3000 frangi pääle välja kutsus. Maadlused olid väljakutse pääle 22 sept. s. a. Antwerpenis, kus Jaan Jaago kuue aasta kestes võitmata belglase Lorrèns Gerctelmans'i 64 minuti jooksul võitis prantsusmaadluses. Varsi sõidab Jaago Prantsusmaale ja on juba säälsetes spordilehtedes väljakutsed avaldand 3000 frangi pääle. Ühtlasi on ta ka väljakutsed avaldand Tshehho-Slovaakia lehtedes 10.000 tshehhi krooni pääle. Oktoobri lõpus maadleb Jaago maailma esimaadleja belglase Alfons Sterch'iga, millise maadluse tagajärgi huvitusega ootama jääme. Praegu maadleb Jaago Berliinis, kus ta publiku poolt vaimustusega vastu võetakse. Ta esineb alati eestlase nime all. Eesti tutvustamiseks väljamaal mõjuvad Jaan Jaago esinemised palju suuremate tagajärgedega kui mõni laulu või plastika õhtu. Meie jõumeestel on ilmakeelsus, kuna meie lauljad ja tantsijad ei või sellega kahjuks siiski kiidelda.

Teatri kirjanduse ja tarviduste keskladu

soovitab suures väljavalikus uuemat ja vanemat näite- ning ilukirjandust, naljaettekandeid, kuplesid ja noote.

Ilmusid trükist

1. Üldine näitekirjanduse nimekiri, milles üle 1200 üksiku näitemängu tegelaste arvu ja dekoratsiooni seletusega.
2. Näojumestamise kunst. Albert Borèe järele H. Anto. Praktilised juhatused algajale näitlejale ja asjaarmastajale.

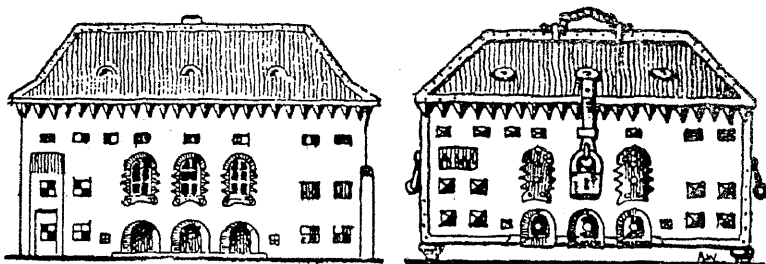
Tavet Mutsu raamatukauplus ja laenu-raamatukogu
Vabadusväli Nr. 1. Kõnetraat 1-78. Tallinna

TAVET MUTSU
KIRJASTUS

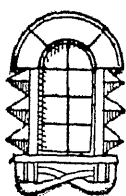
UUS RIIGIKOGU HOONE

Ehitatud arhhidekt Habermann'i kava järele.

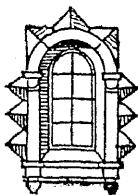

Pilt I

Pilt II

(pilt III)

(pilt IV)

12 septembril avati pidulikult uus riigikogu hoone, mis riigile tervelt 130.000.000.— (loe sadakolmkümmend miljoni) marka maksuma on läind. Missüguse parlamendi hoone aga Eesti Vabariiki selle tubli summa eest on saand, seda laseme allpool asjatundjal kunstnik-arhhidektil A. I. Vladovskil kõnelda. (Последняя новостя № 108).

„Vaadake meie parlamendi hoone pääfassaadi (pilt I) mis tõetruult joonistatud. Võrrelge seda kõrvale paigutatud Moskvas XVII aastasajal valmistatud kirstuga (pilt II.) Võrrelge ommeti seda ehitust kirstuga ja ütelge otsekohele, kas on kohane asuda asutusel nagu Riigi Kogu sarnases kastis, mille talle on ehitand meie vallavanemad? Selle ehituse fassaadide vormid tuletavad nii väga selgesti meele lihtsustatud ja labastatud vene stiili, detaalid on aga sääljuures nii maitsetud, et otse lõpetamatuse mulje sisendavad. Äärmiselt ebaarhhidektuuriline karniis, mis seisab koos suurtest kolmnurkadest, on üle värvitud eemale tõukava halli, hingetuma värviga.

Aknad on väikesed ja sisendavad pimedat tundmuse, kui maha arvata kolm hiiglasuurt teise korra akent, mis omakord aga täiesti imestama sunnivad oma juhmi välimusega. Niisuguseid „ebakonstruktiivselt konstrueeritud“ aknaid pole vist enim kusagil nähtud. Need aknad tuletavad nii väga meele XVII aastasaja vene kirikute omi. Alumised kaks joonistust kujutavad: Riigikogu hoone aken (pilt III) pahemal ja vene kiriku aken paremal pool (pilt IV).

Parlamendi akna kohal on poolümargused arkaanid, mis aluste puudumisel näivad õhku toetavat. Akna klaasid on aga nii ettetungivad, et näib kui suruks miski jõud neid seest välja poole, nii et nad ähvardavad otse iga minut seest rõhumisest puruneda, eest ära lennata.

Ehituse üldine mõju on ebaarhhidektuuriline, detaalid ebakonstruktiivsed, vaalamata aga oma primitiivsust, pretendeerivad nad originaalsuse pääle. Fassaadi arhhidektuurilises kompositsioonis pole sugugi märgata kunstniku loovat tööd, siin on maksev olnud ainult tsirkel, kolmnurk ja lineaal.

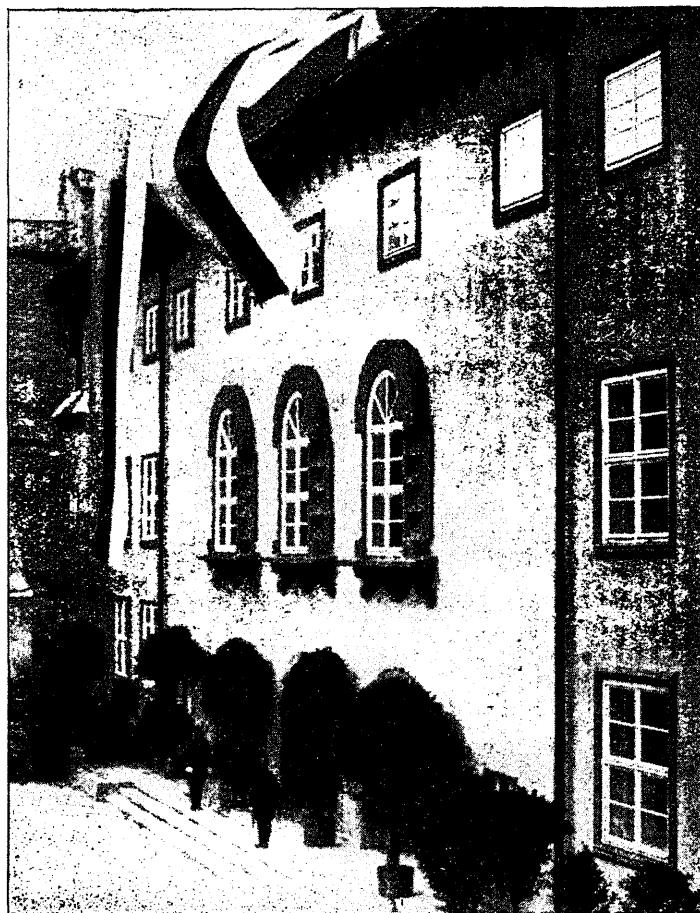
On suur õnn Toompääle ja kogu Tallinna linnale, et see hoone kuhugi välja ei paista, sest see ei harmoneeri sama hästi

nagu Aleksander Nevski kirik ümbritsevate „barokk“ ja „renessans“, stiilis ehitustega.

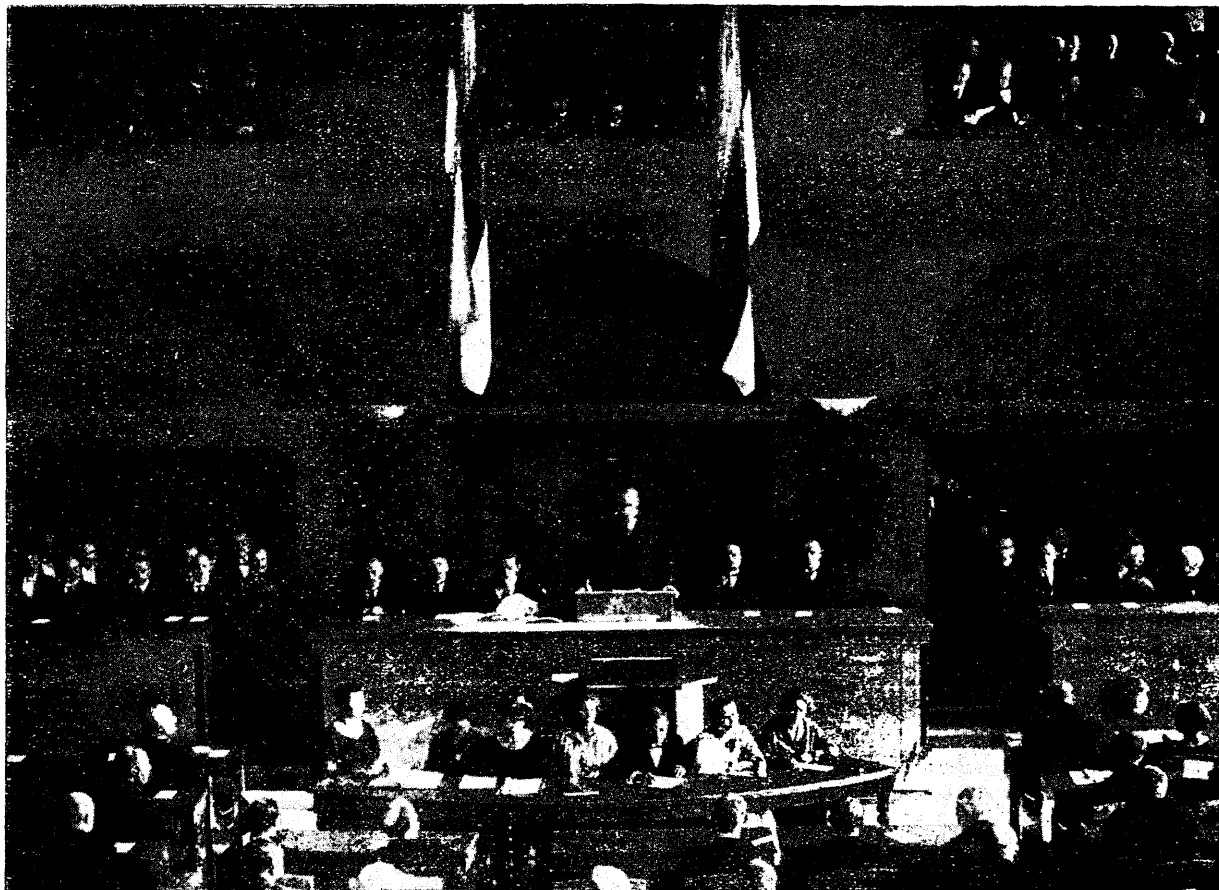
Riigikogu ehituse sisemised ruumid ei jää maha fassaadist. Vestibüül tuletab nii väga meele papptööd. See on ilustatud kessoonidega (dõnsustega) — jällegi kolmnurkaliselt. Paraadtrepp pole sugugi paraadne. Ta toob meid akna juure, kust võime otse alguses heita oma pilgu hoo-vipääle ning siis viib ta meid kui kinnine koobaskäik teisele korrale, koosolekute saali.

Teine kivitrepp on väga raskekaalulise väljanägemisega. See on nii paks tsemendi kamakas, et otse pooleks ähvardab kukkuda omast paksusest ja raskusest.

Koosolekute saali lagi kujutab endast kinniseid võlve, mis oma teravate kolmnurkadega tuletavad meele taldade puhastamise harju. Võlvide üldmulje muidugi ebakonstruktiivne, sest ta ei toetu mitte saali seinadelle, vaid karniisidelle. Karniis aga ise on veel ebakonstruktiivsem, sest ta näib lamavat terve rea ümarguste kerade pääl, mis muidugi vist peab sümboolselt tähendama kõige asjade ajalikkust siin maapääl, sest neid ümarguseid kerad nähes

Riigikogu uue hoone eeskülg. (Foto Vannas)

RIIGIKOGU UUE HOONE AVAMINE 12 SEPT. 1922. (Foto Vannas)

Keskel juhatusse laua taga: (pahemalt) Riigikogu sekretariaat **Pezold, Bergmann, Tuplits**, Riigikogu esimees **J. Kukk** (püsti) peab avamiskõnet, **Virma** ja **Kerem** (Riigikogu abiesimehed).

Juhatusse lauast pahemal pool: **Vabariigi Valitsuse liikmed, Soome, Poola, Läti ja Leedu** parlamendi esitajad.

Juhatusse lauast paremal pool istuvad välisriikide diplomaatilised esitajad Eestis. Ülal kolmes looshes on kõrgemad riigiametnikud. Juhatusse laua ees kiirkirjutajad.

tekkib tahtmata kartus: kas ei veere kogu lagi ühel hää! minutil maha nendelt keradelt ega kuku kaela? Saali karniis ise pole õgevjooneiline, vaid siksaaigiline ning tuletab meele hiigla hammas-tegasaagi. Ukse ja aknapniidid on ilustatud väga lihtsal viisil igasuguses suuruses kolmnurkadega, mis tuletavad meele kalasoomust ja tungivad ette oma ebaproportsionaalsusega ja sünge väljanägemisega.

Kolmnurgad, püramiidid ja veel igasugused „nurgad“ ilustavad ehitust seest ja väljastpoolt. Kolmnurgad on karniisides, lagedes, ustes-akendes ja igalpool — kuhu vaatab silm. Kauane inimese viibimine sarnases hoones mõjub kindlasti omamoodi ta psüühikalle. On täiesti asjatu edesi kirieldada seda kolmnurgelist arhhidektuuri. Las' lugeja ise läheb ja vaatab meie par-

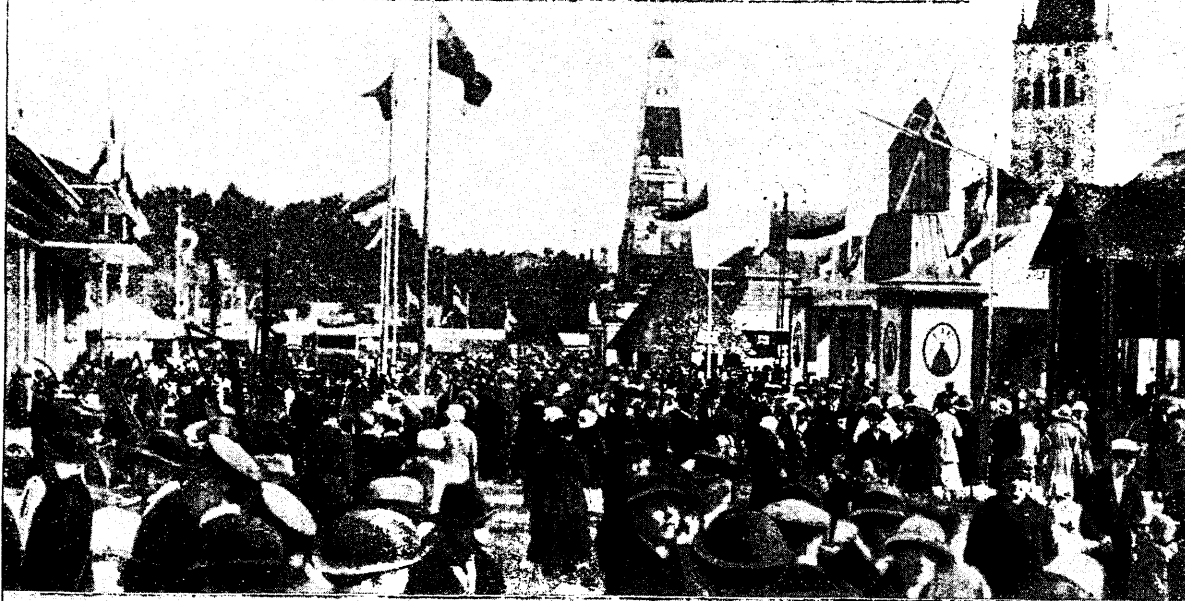
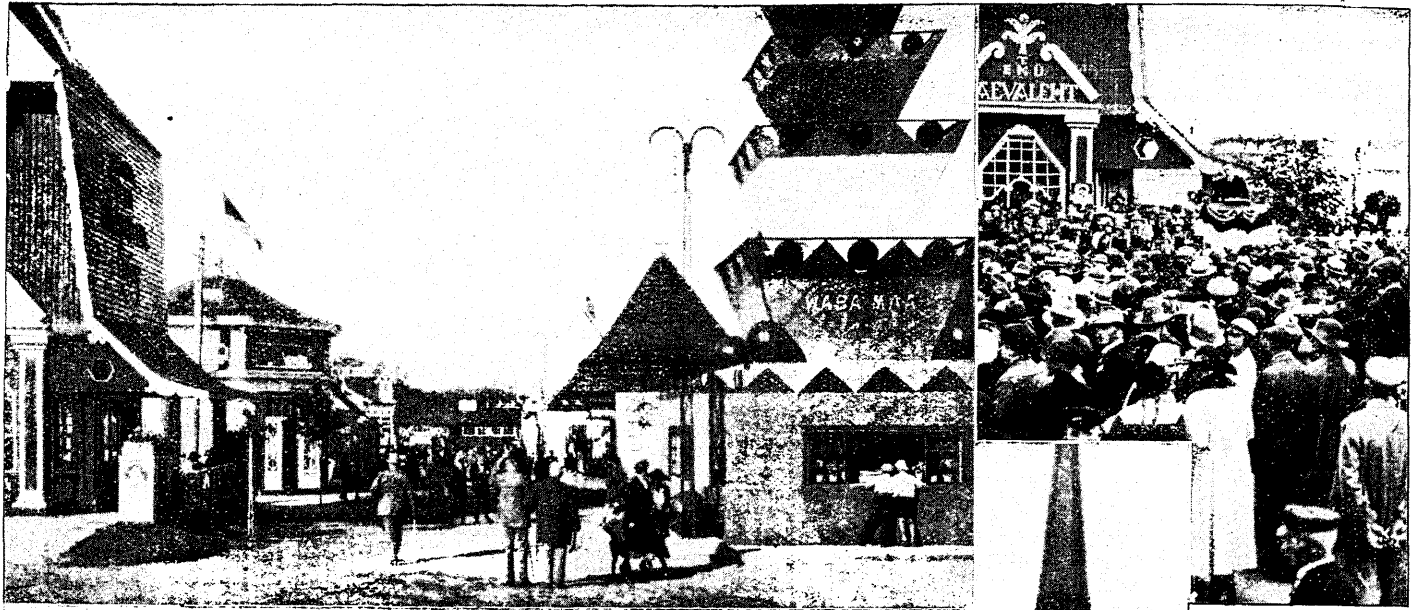

Riigikogu hoone paraaduks. (Foto Vannas)

lamendi maja, mis väljast meele tuletab — vangimaja, seest aga enesetapjate klubi. Nende ridade kirjutaja aga tunneb juba selle ehituse ainsamal meeletuletusel ettekujutusvõime katarri. Talle viirastub kole pilt Tallinna ühest tulevasesest tänavast, mis kolmenurgelise arhhidektuuri retsepti järele ehitatud.

Kirjutust lõpedades, luban endal küsida lugejalt: kas on meie arhhidektuur kauniskunst ja mis kujutab ta endast, kas kivistund muusikat või mädanevat korjust?"

Kogu Eesti ajakirjandus on riigikogu uue hoone kohta samasugusel arvamisel, A. Vladovski on aga siin asjatundlikult sellele rahulolematusele konkreetsema väljenduse annud. Ning seda kirjutust erapoolikuses süüdistada, pole meil mingit põhjust.

**XX
PÖLLUTÖÖ
NÄITUS
TALLINNAS
2—11.sept.1922**

**Ülal pahemp. ja
keskel:**

Näituse platsi üle-
vaated. (Foto Pa-
rikas)

Ülal paremp.:

Näituse avamine 2.
sept. Pöllumee-
ste Seltsi esimees
minister Rostfeld
peab avamiskõnet.
(Foto Vannas)

All:

Näituse avamise
päeval: Seisavad
pahemalt pare-
malle riigivanem
PÄTS, riigikogu
esimees KUKK,
Tallinna Pöllumee-
ste Seltsi esimees
MASING, raha-
minister VESTEL
ja Dr. RAAMOT.
(Foto Vannas)

PILDID TARTU NÄITUSELT

25–28 aug. 1922

Ülal: Pull „Wirklich“ — E.-Angleri tõugu, sündind 13. II 1916; sai Tartu näitusel I auhinna. Omanik E. Põllumeeste Seltsi „Vahi“ koolitalu.

Keskel: Ardenni tõugu hobuste kogu, sai Tartu n. I auhinna. Omanik G. Ottas, Villemi talu Vana-Kuuste vallas.

All pahemp.: Täkk „Max“ Eesti-Roadsteri tõugu, sünd. 15. V. 1918. Sai Tartu n. I auh. Oman. E. V. Tori hobusekasvatus Pärnum.

All paremp.: Lehm „Kulles“ E.-Angleri tõugu, sünd. 19. II, 1912. 1921/22 aasta saagiand 6865 naela piima ja 3,43% võirasva. Omanik E. Põllumeeste Seltsi „Vahi“ koolitalu.

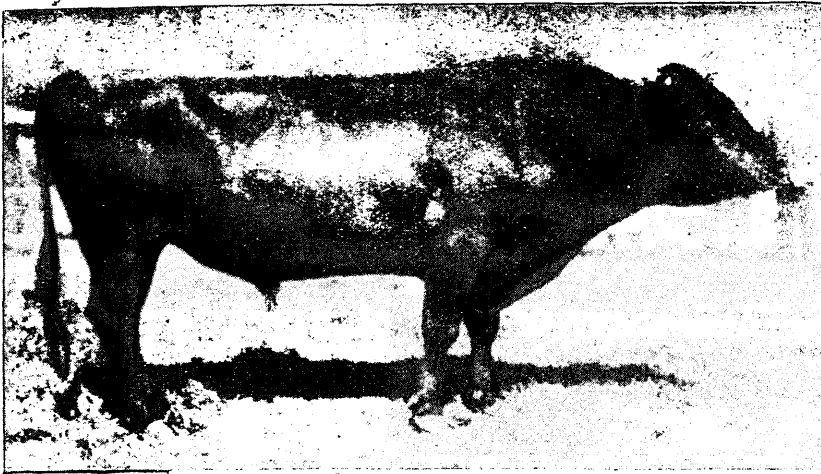

Foto A. Lomp

Pildileht „Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri.

Pildileht „Odamees“ on kõige loetavam ja võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Kuulutustel pildilehes „Odamehes“ on suurem mõju kui üheski päevalehes, mis läbilugemise järelle äravisatakse. „Odamees“ aga jääb kauaks ajaks lugeja lauale.

Ostke, lugege „Odameest“! Kuulutage „Odamehes“!

Foto E. Vittoff

Ülõpilased-metsateadlased praktilistel töödel

Puu mahu mõõtmine vee abil (xylometria). Ülemise pildi paremal serval on näha ksülomeeter. All ovaalis: Kastre-Peravalla metskonna endine jahiloss, mida ülõpilased praktiliste tööde aegu korteriks tarvitavad.

RISTIMINE TULEGA

Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast

(Järg)

Mõisast pool versta eemal algas vana ja tihe kuusemets. Selle taga oligi maakuulajate teadmiste järele vaenlase valvetõke. Root jäi keset teed metsa ees seisma, piilurid kutsuti kahelt poolt teed ära. Vaevalt, kui nad käsu olid saand, pistsid nad äkki roodu poole jooksmas, nagu oleks neil tuhat vaenlast korruga kannul. Hirmunutena ja hingeldades jõudsid nad roodu juure, pühkisid sineli käiksetega higi otsaest ja sedamaid löid nende näod rõõmsaks hulga sekka saades ja näis kui oleks nad praegu suurest hädaohust pääsnud.

„Root! Ahelikku! Distsants kümme sammu!“ kuuldus kolonni ees kapteni hõige.

Tõusis segadus. Mehed jooksid järsku hunnikusse, just vastupidi käsule.

„Rühmaülemad, viige rühmad ahelikku, esimene paremalle, teine pahemalle poole teed!“

Käsk oli kõvem kui hirm ja et käsk teatavate isikute kohta käis, nad hulgast eraldas, äravalis, ülendas — jooksid rühmaülemad esimestena kahele poole teed,

neile järgnesid esiti mõned ainsamad mehed, siis nähes aga eeskujut, hakkasid sõdurid üksa, kordamööda ahelikku pudenema, tehes seda küll vastu tahtmist ja kaheldeski, kuid häbi oli teisest arem näida. Pikkamisi laotas ahelik omad hõlmad kahele poole teed, kuna igamees iga silmapilk tagasi vaatas. Ja imelik, nad jooksid kõik samuti kui Vasar ennist, võtsid ainult pooled sammud, nii lühikesed, nagu oleks nad mõõtnud jalapõidadega oma varju lumel. Nende liigutusi vaadates ei võind aga sugugi ju salata, et nad kõik kiiresti jooksta püüdsid — see oli aga ainult silmakirjatamine, nad tegid kui jookseks igaüks neist kõigest hingest, vehklesid ägedasti vaba pahema käega ja sundisid otse kannatamata eelmist: „rutem! rutem!“ Sammude lugemisel, mis käsu järele kümme pidi tagumisest edesi loetama, loeti aga kas või üksainumaski vähem, püüti lugemisel tahtlikult iseenese eeski eksida, jäeti nagu märkamata üks samm vahele.

Viimaks oli siiski inimestest elav aid metsa ees, mis pikkamisi, kord looka tõmmates, kord nõgusse

vajudes, vinkavonkaks kujunedes metsa mööda edesi hakkas liikuma. Liikumisest ja metsapuude lähedusest said inimesed nagu julgemaks, kuid ikka ja ikka kordus nähtus: distantis vähenes meeste vahel iseenesest, ilma nende eneste teadmata ja tahtmatagi, näis olevat miski nägemata võim, mis selle vahemaa sõi, nii et mehed lõpuks üksteisest ainult sammu kaugusel osutusid.

Kapten saatis käsu ahelikku mööda suust suhu distantsi endiseks laiendada. Kõik kordasid järgmiselle eelmise sõnu poolhäälel, loeti jälle üheksa või kaheksa lühikest sammukest, varsi aga vähenes see inimeste sammude asemel kukesammudeks. Nagu mingi maaalune magnetism lühendas ahelikku järjekindlalt, kett tõmbus tihedaks, kuid pikenes siis jälle kapteni käsul, ent tõmbus uuesti kokku. See oli kui roomav vihmalimukas, kord pikem, kord lühem. Või õigemini okkiline sajajalgne, kes aga edesi ei liikund pää poole, vaid külgi pidi.

Nägin oma kõrval kõndivat Heidot. Ta oli oma sammumisega nii ametis, et vaevalt vist märgas mis ta ümber sündis. Näis rahulik nagu ikka ja millegi üle sügavasti järelemõtlevat. Mis võis liikuda säälihtsas pääluus, mis nii pikaldaselt oma mõtteid mõtleb, mis hoopis isesuguse loogikaga nähtuseid üksteisest eristab, kuid lõppude lõpuks ikka samale tulemuselle jõuab, nagu suured loogika kuningriigi valitsejadki?

Kumba aju aga läbistab vaenlase püssi undav kuul enne, minu või tema oma? Aga kas see ükskõik pole, ja kas ei lõpeta mõlemad ajud oma mõtlemise täielikult ühel ja samal tingimisel — väikese tinaraasukese mehhaanilisest energiast? Kumba aju on aga kuulil raskem läbistada, kumba aju jõuab surmaga rohkem heidelda — minu või tema oma? Kas sunnib see millimeetri võrragi kuuli kõrvale kääntma, et kogu oma märkamise aja oled kulutand elunähtuste tähelepanuks, need omas mälus registreerind kui hoolas margikorjaja või antikvaar, nende ees istund kui hiinlane oma salapärase hieroglüüfide ees, säält asjata otsind elumõtet, mis Heido lihtsas ajus segamata olemas; meie aga oleme kaotand sellegi raasukese suuremat ja rabavamats otsides!

Üksainus sõrmevajutus vaenlase poolt püssilipatsille või kuulipritsi vedrule, sellest on küllalt et tappa hamlet ühe kuuliga, idioot aga teiseaga, kuna mõlemate vered poris või lumes segunevad ja täiesti ühevärskused ja ühevärvilised näivad nagu on üheraskused ja ühesuguse kiirusega kaks ühesarnast vilistavat nikkeltükikest tinasüdametega. Tõmbab idioot vastasahelikus püssi palge ja langeb prohvet ning kadund on silmapilguga see huvitav, võluv ja hurmav tõdede ja pettumuste maailm, ühes oma mõttekirega. Säälsamas aga langeb mõrtsukas ning on kadund samuti huvitav, võluv ja hurmav tõdede ja pettumuste maailm ühes oma armastusega ja vihaga. Kuul on aga üheväärselt surmav mõlemaile, ühesuguse kergusega läbistab ta mõlemad närvikavad ja tuksuvad verisooned — tal on ükskõik, kas on ta ees aju või pehkind puu.

Ahelik sammus pikkamisi, nii pikkamisi nagu ainult ahelik võib liikuda, otsegu ujudes, justkui kasvades edesi puude vahel mööda krigisevat lund. Lumest kroonit vanad kuused vaatasid aga päält seda hiilivat, värisevat inimeste rida, nagu imestades ja nagu hoiatavalt poetasid nad oma oksadelt laiu lumikamakaid inimeste pähe, õlgadelle, ranitsaile ja püssilukkudelle. Ära mine! kostis nende rahulik ja sügav müha kõrvakuulmeisse. Pööra tagasi oma koju, pööra tagasi ennegu mõrtsukaks saad! Pööra tagasi ennegu sind tapetakse, su veri haavast

lahkab, su keha lumihanges puuhaluks külmab, su mõte kustub ja tunded otsa saavad! Veel on aega mõtelda mõtteid, veel on aega tunda oma tundeid, laena rahu meilt, kes me siin metsas tuhat aastat armastame, vihkame, mõtleme ja tunneme, kuid üksteisega rahu ja riivata elame!

Järsku käis kõva püssipauk. Lajatas mets nagu kokkudes, unest ehmudes, siis kajas see nõrgemalt teise nägemata metsatukka, kolmandasse ja kustus kuulmataks lumistesse mägedesse ja orgudesse.

Juba! imestas minus keegi võpatades. Kuigi ma iga minut olin oodand seda lahingut algavat pauku, kostis see nüüd liig vara ja enneaegu. Ning kogu aeg enne pauku põlnud ma lahingu võimalust uskund, vähemalt südamepõhjas lootnud mingit imet, mis päästab sellest võimalusest üldse; nüüd aga oli sündind see vastumeelne ja jälk fakt ommeti!

Kuumad joad käisid üle selja, löid säält näkku ja tundsin kuidas põskedes, otsaes ja kuklas oli otse kipitav valu äkilisest vere juurelöögist, nagu torgiks keegi nahka pikkade nõeladega, nagu kõrvetaks keegi seda tuliste raudnõgestega. Olin ilma, et isegi arusaand, sammul sedamaid seisatand, püssi pihku haarand ja kuuli rauda laadind.

„Kes kurat sääli laseb!?“ kuuldus kapteni vandumine.

Ent asjaolu oli lihtne. Ühel mehel oli püss ainult kogemata kaenlas lahti läind, rikis kaitsja lukult maha langend ja puuoks trikli lahti tõmband.

Tundsin määratumat rõõmu asjaolu selgimisest, rõhk ja ängistus andis kurgus ja närvides sedamaid tagasi. Kõik hakkasid hingama kergemalt ja nüüd hakkas kuulduma naerupahvakaid ja narrimisi mehe oskamatus üle. Järgmiselle sammule vajudes haaras mind aga häbitunne oma põhjusest hirmu pärast. Ning just see, et ehmatus ilmaaegu oli olnud, sai ta mu isikulle naeruväärseks ja tegi mu abituse alandavaks. Kuid järgmisel silmapilgul leidsin kaitsja oma naeruväärsuse ja häbi vastu ja see oli, et mitte mina üksi põlnud selle põhjusest ehmatuses sõõdaks langend, vaid kogu ahelik ühes minuga, terve kari omasarnaseid inimesi samuti naeruväärseks said. Ent siiski ei tihand ma Heidole ega teistele tükil ajal otsa vaadata, kartes nagu säält naeru või pilget eest leida.

„Nüüd lendasid nad minema kui linnud!“ tähendas Heido.

„Kessi?“

„Eks punatsete karauul ikki, na kuulsiva jo pauku.“ Heido lausus selle nii harilikult, et ma sugugi aru ei saand, kas oli tal kahju või häameel.

Kapten näis samal arvamisel olevat, ta jagas aheliku otsekohe kaheks, saatis ühe rühmaketi (millega ta ise ühes läks) pahemalt poolt metsa mööda Tällevere mõisa päale, teise aga teed mööda lahingu korras edesi marsi-ma. Teise rühma ahelik (kuhu ka mina kuulusin) pidi teed mööda edesi liikuma, mõisast pool versta eemal oleva väikese maja man peatama, kus kuulu järele vaenlaste valvetõke pidi olema, ja sääli käsku ootama jääma. Esimene root oli aga juba mõisaõuest väljatulles meist lahkund ja leitnant Laane juhatusel vaenlaste seisukohta läind kaugelt paremalt poolt ümberhaarama. Kapten kiirustas mehi, nüüd oli see tähtis, sest vaenlane sai kindlasti teada oma valevetõkke raudu meie liginemisest õnnetuma paugu läbi metsas.

Kapten läks kiiresti esimese rühmaga, meie ahelik jäi aga rühmaülema käsutada ja hakkas kiirmarsis teed mööda edesi liikuma. Mets lõppes, ees lagendikul, umbes saja sammu kaugusel paistis väike majake,

mille ümber ühtki hinge näha polnud, kuna hall suits rahulikuna soruna korstnast tõusis ja taeva poole lookles. Kaugemal paistis mõisa park mäekümu otsas, kuid eeloleva võseriku tõttu ei seletand silm sääl mingit liikumist, ärevust, ahelikku ega sagavaid inimkogusid. Vaenlase valvetõke oli säält vist nähtavasti ammu kadund.

Jõudsime rüsinal maja ette, põruteti uksele ja kui keegi avama ei tulnud, löödi uks selili lahti ja mehed läksid kohmetand käsi soendama, valvureid aga maja lähedusse jättes.

Kuid maja polnudki päris elanikkudeta nagu arvasime. Põrandal olid äramagat õled, õlgedel hall vene soldati sinel, kuna tuli pliidi all tukkides hõõgus ja suures pajas vesi täie hooga kees, auruga kogu tuba maast laeni täites.

Parajasti kui sisseastusime, nägime tagaseinas erariietes meest. See oli pikk, kuivetu, kaunis korralikus kuues, pükstes ja säärsaabastes. Ta näis ehmuvat meid uksekünnisel märgates ja astus samal ajal paar sammu instinktiivselt tagasi. Näis nagu poleks ta meid sugugi oodand, kuna lühike lambanahkne pruuni riidega

päalistet poolkasuk tal ainult üht käist ja õlga pidi seljas rippus. Nähtavasti oli ta vist välja tahtnud minna, parajasti kasukat selga ajand, missugune tegevus aga meie ilmutusel pooleli oli jäänd.

Mehed vaatasid esiti teda vaikides, silmadega pääläest jalatallani mõõtes ja tunnistades, siis astus rühmaülem lähemale ja küsis:

„Kes teie olete?“

„Siit maja peremees“, vastas mees natukese aja pärast kohklaselt ja hädist häält teha püüdes, järsku aga midagi taibates, lisas ta nobedasti juure:

„Tere tulemast Eesti pojad, tere tulemast, tere tulemast!“

See fraas oli tehtud, võlts, liig läbipaistev, kuigi teretuletaja sääl juures katsus rõõmust nägu teha, mitu ja mitu korda naeratadagi püüdis, mis aga nagu kiuste korda ei läind, ainult huultele rippuma jäi, sääl üksikuid hambaid igemeis paljastades muutis ta näo veidraks moonutuseks.

„Tere tulemast, vabastajad!“ kordas ta veel kord õnne katsudes, mis aga samutigi äpardas kui eelmine

(Romaani järg lk. 76)

SAKSA-HOLLANDI ÜLIÕPILASED KONTSERDIL EESTIS

Euroopa üliõpilasabi korraldusel

Juba veebruari kuul s. a. oli Saksamaa üliõpilasabi keskkorraldusel kavatsus kontsertreisi korraldada peaaegu teostumas, kui ettenägemata põhjusel see augusti kuu lõpuni pidi edesi lükatama. Ringreisus valiti Balti randriigid, Leedu, Läti, Eesti ja Soome ning Lõuna-Rootsi. Leipzigi üliõpilaskoor andis end Üliõpilasabi korralduse teenistusse ja praeguse ringreisu tegeliku korraldaja Hollandi ülikooli õpilase G. J. W. J. Kluiveri südidal tegevusel ühines sellega veel „Het Leidsch Universiteits-Trio“, et ringreisile seega anda veel

suuremat rahvusvahelist ilmet. Eriti tähelepanav on ringreisi ostarve: et koguda raha puuduskannatavatele üliõpilastele, keda praegu kõige enam leidub Kesk-Euroopas ja Venemaal. Sissetulnud raha kogutakse üleilmliku üliõpilaste abiandmise fondi, kust see läheb 1) otsekoheks puuduste ja tarviduste kustutamiseks ja 2) puuduskannatavate maade „omaabi“ loomiseks. Üliõpilasabi sai oma alguse kahe aasta eest Üleilmliku Kristlikude Üliõpilaste liikumisest ja on veel täninigi selle üheks kõige tähtsamaks tegevusvallaks, ja

× Ringreisi tegelik korraldaja hollandlane G. J. W. J. Kluiver. ×× Tartu üliõpilaskonna abiesimees H. Kukke. Ülesvõte on tehtud Tartu sadamas Luunjast tagasisõidul aurulaeva „Tartu“ päält maale tulles. Saksa-Hollandi üliõpilaste koor esines Tartus 11 ja 13 sept. (Foto E. Vittoff)

kristlikud üliõpilased peavad seda oma suure aate kõige elementaarimaks kohuseks—aidata oma kaasvõitlejaid vaatamata raassi, rahvuse ja ilmavaate päale. Viia rahvaid üksteisele ligemale, luua sõprussidemeid, kõlblustada läbikäimise viise, äratada ja edendada vastastikku lugupidamist rahvuslike omapärasuste vastu, laiendada sotsiaalset mõtlemist ja silmaringi jne. Ja seegi kontsert viis meid sammu sellele ligemale. Ülesastumised Königsbergis, Dan-

zigis, Kovnos ja Riias tulevad kordaläinuks pidada ja Tartuski oli vastuvõtmine korraldatud koosviibimisenä Üliõpilaste Edustuse poolt. Korraldati väljasõitused Emajõel, tutvuneti linnaga, ülikooliga ja üliõpilaste ettevõtetega. Siit läks reis üle lahe Soome Helsingisse ja Abosse, säält Lõuna-Rootsi. Sarnased külaskäigud lasevad meid kosuda sõjamõllus saadud haavadest!

A. K.

Eesti üliõpilaste õperreis Prantsusmaale. 1) Eesti saadik Pariisis K. R. Pusta. 2) Õperisi tegelik juht prof. Dr. med. L. Puusepp. 3) Prantsuse sõjaministeeriumi esitaja colonel Payart. 4) Üks ekskursantide Prantsusmaal saatja A. Vrinat. 5) Eesti saatkonna sekretäär Pariisis Dr. A. Leppik. 6) Õperisei sekretäär stud. V. Reinthal.

EESTI ÜLIÕPILASTE ÕPEREIS PRANTSUSMAALE

22 juulist—1 sept. 1922

27 aprillil s. a. oli Tartu Ülikooli aulas pidulik Prantsuse Teadusliku Instituudi l'Institut Scientifique Français avamine, mille aupresidendiks valiti prantsuse saadik Eestis hra Gilbert, kes ka sel puhul Tartus viibis, ja tegelikuks juhatajaks ülikooli prof. Dr. med. L. Puusepp. Sarnase intituudi avamist tuleb aina tervitada, ta mõte ja siht on puhthariduslik luua kultuurilisi ning teaduslikke sidemeid Prantsusmaaga. Istituut peab ühendama kõiki asjast huvitatuid akadeemilise pere liikmeid, neile võimaluse pakkuma Prantsuse ajaloo, kultuuri ja teadusega tutvumiseks. Instituudi töökavva on võetud muu seas: prantsuskeelse raamatkogu muretsemine, prantsuskeele kursuste korraldamine, instituudi liigetelle igasugu teaduslikkude tööde võimaldamine, nagu kõned, referaadid j. n. e. m's otstarbeks erisektsioonid loodi, millede juhatajaks valiti ülikooli professorid ja dotsendid, ning lõpuks ka õperiseude korraldamine Prantsusmaale. Kõikide nende suurte kavade teostamiseks andis lootust

hulk akadeemilist jõudu, kes asjast huvitatud näis olevat ja ka see asjoolu, et Instituudi majadusliku külje eest pidi muretsema üleilmaline ja rikas prantsuse selts — Alliance-Française, mille presidendiks M. Raimond Poincaré. Selle tõttu avanes ka Instituudil võimalus oma liigetelt mingissugu rahalisi kohustusi nõuda. Seepäle vaatamata, et Instituudi tegevus alles käesoleval kevadel algus, läks siiski korda ka juba sel suvel esimene huvitav õpereis Prantsusmaale ettevõtta. Õperisei pääkorraldus ja finanseerimine prantslaste poolt läks prantsuse saadiku hra Gilberti ja kaubanduse esitaja hr. A. Tournier lahke kaasabi tõttu korda. Ekskursiooni juhatajaks paluti prof. Dr. med.

Puusepp, sekretääriks üliõpilane V. Reinthal. 59 ekskursandi osavõttel algas sõit 22 juulil s. a. aurik „Ariadnel“ Tallinna sadamast. Järgmises „Odamehel“ numbris ilmub ekskursiooni sekeetääri üliõp. V. Reinthali sulest üksikasjalikum ja pikem kirjeldus Eesti üliõpilaste esimese õperiseu üle Prantsusmaale.

Eesti üliõpilased väljasõidul Pariisist Reimsi. Reimsi vana kardinaal Luçon (pahemal) peab kõnet Reimsi katedraali ees. Paremalt pool prof. L. Puusepp.

katse. Vaatasin seda piklikku, kõhna nägu, väikesed ja halle silmi valkjate kulmude all, kuna ta tehtud naeratusist kohe selgus kui andevaeselt ta oma vale osa mängis.

Kuid rühmaülema vedas ta siiski oma viletsasse õnge. Need kaks meest andsid üksteisele käed, võõras katsus seda kaua ja südamlikult pigistada, nimetas oma nime (mida ma hästi ei kuulnud ja seepärast edesianda ei saa) ja tahtis juba midagi jälle lausuda, kui rühmaülem küsis:

„Kui palju Tälleveres kommuniste on?“

Võõra nägu löi nüüd täis hirmu, siis astus selle asemelle sama kähku argus, silmad hakkasid kartlikult ümberluurima ja näis kui otsiks nende pilk abi ja väljapääsu. Siis püüdis ta teha äärmiselt hädist häält, ta suunurgad langesid sääljuures alla, kogu kuju aga tõmbus külüru ja kõssi, kuna ta suust nüüd esimene läkatus tuli, nagu vägisi kurgust kistuna.

„Ma põle saand sinna minna, olin kõik nädali pikali maas, pää ja kondid pilluvad ku tuld ja irmus kõha, tia, vist ära külmetand enda või, täna juba natike parem, katsusin üles tõusta ja —“

ta vaatas otsides ringi, nähes aga pliidil veereni keevat vett täis pada, lisas kohe manu:

„— ja omale kuuma tiivett kiita, vanamooril ikki piab viil kuskil lõhmuse tiid olema . . .“

Jälle puges ta kopsust läkatus, nüüd katsus ta seda juba kauemini kiskuda, tõstis lõpuks käe kaela juure ja hakkas seda mulima ja hõõruma.

„Mitu meest nende valvetõke siin suur oli?“ küsis rühmaülem ikka alles taipamata.

Mees püüdis nüüd arusaamata näo teha ja katsus rühmaülemalle küsivalt otsa vaadata.

„Mitu püssimeest teil siin majas oli?“ parandas rühmaülem oma küsimust.

„Ei, ei, siin majas põle ühtigi püssimehi olnud, ei ole, ei ole,“ vastas mees nüüd nobedasti ja tõrjuvalt, kuna ta näos nii selgesti salgamine peegeldus. Sõnu lõpetades hakkas ta nüüd kärvesti ja hoolega läkatama, ega lõpetand tükil ajal haiglast kõhimist.

Rühmaülem vaatas järsku imestades mehele otsa, tunnistas tükk aega võõra kentsakalt rappuvat kogu ning siis näis ta midagi taipama hakkavat. Veel korraks sõid ta silmad pika sõõmuga meest, kuna ta pilgus nagu vihatuluke lõkendama näis lõõvat.

„Mis need õled siis siin maas tähendavad ja soldati sinel?“ küsis ta ärrituses, kuna ta nägu vihast ikka rohkem ja rohkem punetama löi. Ta tegumood sai nüüd kalkunlikult kõrgiks ja iseteadvaks.

Mehel lõppes äkki läkatus poolel kõhatusel, ta ahmis suu täis õhku, nagu tahaks ta seda jätkata, kuid kõhatus ei kordund, näis hoopis ununevat, kuna ta näkku ilmus uut küsimust kuuldes jälle ilmne hirm, säält valgus veri ära, ta põsed löid sellest nüüd tuharva kahvatuks.

„Õlgedel — õlgedel magame isi, põle korralikku sängi, üks vana tükk siin nurgas on, aga põhjad, näe, kukkusid eela ära, vaesed inimesed, missa ikki teed, eks tõime siss õled tuppa, ja magama piab ka kudadimoodi, tekki põle ka rohkem ku üks, õhuke seegi, näe, poeg oli enne vene sõjas, see poja sinel, üüsi võtame selle piale,“ kõneles mees, kuna ta huuled hästi enam häälikuid ei valitsend, need segamini läksid ning kui ta pärast kõhatas ja naeratada katsus, kukkus see veel õnnetumalt esile kui kõik eelmised.

„Äraandja, salakuulaja, punane!“ karjus rühmaülem vihast tulitades.

Võib olla, ei puhkend ta metsik viha mehe vastu mitte seepärast, et ta punane näis olevat, kui just sellest, et teda kavalasti oldi kui rühmaülemat kogu meeskonna päältnagemisel valega ninapidi veetud, mis nüüd ta egoismi hammustas kui sisisev uss. (Hiljem narritigi teda tihti takka järele selle juhtumuse pärast).

„Ülespuua, oksa tõmmata!“ karjus ta nüüd nagu metsaline, mehe õlast esimesena kinni haarates ja võõrast ukse poole tõukama hakates. Mehed asusid kisades ja käreades südikalt talle appi.

„Otsige nõõri!“ karjus ta jälle kesk rüselust.

Mitmed mehed hakkasid sedamaid kolama nurkades, sahtlites, kapis, sängi all ja eesikus. Viimaks leiti põõningult pikk pesunõõr, millel mõned hilbud ja sademed kuivasid, omaniku vaesust tunnistades, lõigati sellest kõiest paras jagu ja tehti silmus.

Nõõri leidja oli väike poisike, kelle õiget nimi ma siimaanigi ei tea, keda aga miskipärast Keerenskiiks kutsuti. Ta võis olla umbes kaks-kolmteistkümmend aastat vana ja oli linnast frondiile sõitva eshelooniga vägisi kaasa tulnud. Võib olla, oli ta kodust vanematele täitsa teadmata ära põgenend, sõja kuulujuttude romantika sõõdaks langend, nagu tihti juhtub selles eas.

Ta ronis redelit mööda põõningult kui võidumees alla, tükk nõõri kui hingeõnnistust peos. Ta ei läbend suures õhinas redelit lõppugi ronida, hüppas juba poole päält alla, nikastas sääljuures pahema jala, tantsis tükk aega ühel jalal, nikastet liige peos, nägu valust krimpsus ja pisarad nutust silmis. Kuid varsi jooksis ta longates nagu siutsuv varblane poodava juure.

Mehed tõmbasid ta käest nõõri, hakkasid seda poodava kaela toppima, kuna Keerenski heleda häälega hädaldama hakkas:

„Minu nõõr, mina tõin nõõri, mina tahan isi, laske, laske!“

Kas oli see meeste tahtmatus poomise vastu, või olid nende käed särtsuvast külmast kohmetand, või aitas Keerenskit siin poisikeselik väledus, kuid järgmisel silmapilgul oli nõõr jällegi ta peos, mille silmust ta kinnihoitava kukile hüpatas selle kaela hakkas toppima.

Poodav rabeles meeletult, pildus pääd, karjus ja palus, mida aga keegi ei kuulnud üldises ramas ja kisas. Kuid ta hoiti mitmest mehest kinni ja Keerenski pistis talle silmuse lupsti kaela. Et aga ühtki puud läheduses polnud, tiriti poodav maja seina ääre räästa alla, kus Keerenski, ikka alles poodava kukil olles ja kõigi lõbusast naerust ja hirnumisest saadetuna kui kuningas säält istus, nõõriotsa läbi katuse paaripuu augu pistis, mida ta parajasti ulatas tegema.

„Pidage!“ käratas rühmaülem ja astus poodavalle üsna ligi.

„Mitu püssimeest oli ennist su majas, ütke tõbras, ehk muidu —“

Poodav oli juba õhus, haaras kahe käega ägedasti nõõrist kinni ülaltpoolt silmust, kui nõõr lõtvendati ja ta uuesti alla lasti. Ta nägu oli surmahirmust otse loomalik ja metsik, see oli viimse piisani verest tühjaks valgund, silmad olid pärani täis mõttetust, ahastust ja abiotsimist.

Vaevalt kuulis ta rühmaülema häält kui säält nagu lootussädemeke vilgatas ning rabavalt ruttu, tõtates, nagu hiljaks kartes jääda kogeles ta kuivast suust:

„Ka - ka - kaks - teis - kü - kü - kümmend - ka - ka“

Vaevalt sai ta viimse silbi suust kui Keerenski nõõri otsa rippu laskis. Silmus vedas uuesti poodava kõri kinni ja tõstis ta järsul tõmbel õhku. Keerenski

ODAMEES / CARL SARAP

KIRJASTUS

ASUTET 1918 AASTAL

Pääladu ja kauplus Tartus, Promenaad 7-a,
tel. 67, postik, 51

Kontor Tallinnas, V. Pärnu m. 19, tel. 2-8
Kauplus Rakveres, Pikk tv. 11

*

„Odamehe“ kirjastusel ilmud A. Kivikas'e
teoksed:

SOOKAELAD

Külanovellid

VERIMUST

Sõjanovellid

JÜRIPÄEV

Romaan

VERINE VÄITS

Novell

SAADA IGAST KORRALIKUST RMKPL.

tegi seda aga sama rabavalt ruttu, tõtates, nagu hiljaks kartes jääda. Ta kartis nimelt vist rühmaülema keelavat käsku, mees ülestunnistamise pärast poomata jätta ja ainult vangiks tunnistada.

Mehed olid kuhjas poomise ümber ning kõikide nägudel paistis terav uudishimu. Ja pean siinkohal tunnistama, et see ka minus ei puudund. Olin kogu oma olemusega kiindund poomisakti, tahes, et see rutem ja tingimata lõppu viidaks ja mu sööv uudishimu rahuldet saaks. See oli otse kinokirg, mis mind valdas, tundsin otse möödapääsmata tahtmist poomist lõpuni vaadata, see oli kui nälg, kui janu, kui isu une järele.

Mõne silmapilgu oli mees juba õhus rippund, kui ta nägu sinkjaks tõmbus, silmad pilkumast lakasid, pärani lahti jäid vahtima klaasise, tuhmi, elutuma läikega, keel suust välja roomas, rippu jäi, käed nõõri lahti lasksid ja lõdvalt alla kukkusid. Sääli hõõtsusid nad edesitagasi paar, kolm korda ja jäid siis paigale, nagu oleks surm ütelnud:

„Vakka!“

Ning siis valdas mind uus, ennetundmata jälkuse tunne, uudishimu asemelle sööstus äkki põletav häbi. Ja kõik vaatasid häbenenedes, nagu kurjalt teolt tabatuna üksteise otsa, vaikisid järsku kisamast ja karamast, nagu oleks nendegi surmaingel õhus tiibu vihistanud, olid kõik silmapilkelt keeletuks jäänd.

Vastikusega pöörsid kõikis näod kõrvale.

Ainult Keerenski ja veel paar meest olid poodu kallal kibedasti ametis. Nad kobasid ja otsisid ta riietes, tõmbasid säärikud jalast ja leidsid kuue ja vesti taskust vana hõbe uuri, taskunoa, mõne rubla raha ja ühe aasatuma püksinõõbi, millist varandust nad pärast jagades isekeskis kaklema läksid, Keerenski mitu puhku jonnakalt nuttis, sinise muhu otsaette sai, mille eest ta vastast aga käsivarrest valusasti hammustas.

4.

Sõnatus valitses mehi, kui nad tuppä õlgedelle heitsid. Mu kurgus, natuke allpool kõrisõlme oli kui miski seedimatu tükk, tundsin seda kogu aeg sääli seisvat, see oli kui suur kamakas siirupit, mis neelmisel kinni jäänd ja nüüd keelele tõi lääge ja vastiku maigu.

Harva kuuldus lamajate seas mõni sõna poomise kohta, kuid vaevast sai see kuuldavalle, kui jutulõng nagu üldisest tusast pooleks hammusteti ja keegi seda edesi ei kerind. Üks hakkas näputäite kaupa õlgi pliidi alla viskama, mõni lagistas püssilukku, kuid see oli ainult seks, et midagi teha, kuigi seda sugugi tarvis polnud, sest tuba oli üleliigagi soe, püssid aga alles eile õlitet ja puhastet. Kõikide nägudel oli aga kogu toimetuste kestes raske ja rusuv pooltuge ilme.

Kuid see ei kestnud kaua, sest ivakese aja pärast kuuldus imelik, kõrvadelle harjumatu ragin, mis nõrgalt majja kostus ja kõik ühelhoobil õlgedelt üles viskas. Samal silmapilgul prahvatas välisukse pärani ja karauul ilmus veidral erevil, heitund ja rõõmsal näol uksele ja hõikas, nagu evangeeliumi kuulutades:

„Juba lasevad!“

Ta kadus aga samal silmapilgul uksest, kuhu kõik rüsinal tormasid. Sündis pilguks ajaks surumine, kõik olid kuhjas ukseaugul, nii et ükski tükil ajal välja ei pääsnud. Tagumised lõhkusid esimesi küünarnukkidega, andsid rusikatega kuklasse, tõusis kisa, kära ja sõim. Viimaks tõmmati nagu punn ukseaugust, meestesumm viskus kui tugevast käest tõugatuna õue, kukuti ninuli,

üksteiste otsa, kuid tõusti sama kähku, nagu lan-
gendki oldi.

Õues jäid kõik aga hiirekõrvul kuulama, mõnel
suu ammuli, mõnel unustusest jalad laiaili ja sinelinööbid
kuumusest tulles kinnipanemata.

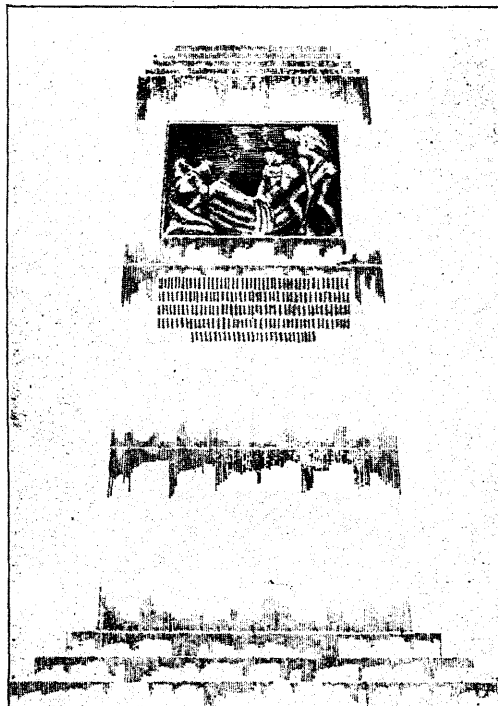
Pahemal pool, all metsaga kaetud orus kuuldus
püsside laskmist. Ragin ulatas päris selgesti kõrvu,
kajas metsa, katuselle ja õhku.

Sel korral oli mul tundmus kui laseks säääl tuhanded
püssid, kuid pärast selgus, et lahingu oli aland meie
roodu kahekümnemeheline esimene rühm. Harjumata
kõrvaga kasvatas kümmekond korruga ja ebajärjekindlalt
kostvat pauku sadandeiks ja tuhandeiks.

Kuid imelik! Need kaugusest kostvad paugud
mõjusid mu tunnetesse hoopis vastupidi kui olin oodand.
Tundsin peaaegu füüsiliselt kaduvat seda lääget ja
nigedat siirupi kamakat kurgust, lahkus nagu painaja
hingest, valdas isesugune kergus ja õhurikkus. Peaaegu
ülimeeliku rõõmu tõid need esimesed lahingu tunde-
märgid mu hinge. Oli kui noaga lõigat pooleks ja
murdund õudse ootuse pinev vibu. Kuulsin seda raginat
meeleldi, süda oli järsku lahti ja avameelne kogu ilmale.
Metsast, orgudest, katuselt ja õhust korduvad paukude
kajad olid kui ülendava rõõmukoori helid.

Oli sündind midagi suurt, püha ja ilusat!

Nagu mäletan, ei tunnud ma siis külma, mis otse
särtsuvalt oli kõva ja teivastes ning seinapalkides plaksus
ja mürtsus. Ilm oli vaikne, lumine legendik hellendas
madalas talvises päikeses silmipimestavalt ja lõppes
tumerohelise metsaga mõnisada sülde eemal. Ja näis

TORI LANGEND SÕDURITE HAUSAMMAS ANTON STARKOPFI KAVAND

Hausammas tehakse poleeritud graniidist 10½ jalga kõrge. Ees-
küljel bronzist reljeef, mis kujutab langend sõdurit. Selle all on
järgmine tekst: „1918-1920 aastal vabadussõjas langenuile tänulik
Tori kihelkond.“ Tagaküljel rist, mille all 51 langend sõduri nimi,
veel allpool loorberi pärg kahe mõõgaga. Töö on praegu kujuril
A. Starkopfil käsil, mille ta arvab lõpetavat kõige hiljemalt novembris.

kui oleks tulgi vakatand kuulama jäädes ühes metsadega,
hangedega ja külmast sinise taevaga. Paugud kajasid
imeheledasti, otse rõkkavalt kuuskedes, mändades ja
katusel. Kirendavast lumest ja päikesest valgustet orus
näis olevat kui lamav hiiglane, kes säääl pähklaid kama-
luga suhu loopis, need robinal puruks hammustas, või
oli säääl suur koer magusasti ja innukalt kirpe närimas.

Unustet oli hoopis poodud mees, kes siinsamas
seljataga räästa all vaikselt rippus ja kõike seda enam
ei kuulnud. Kui ma nüüd oma silmad ta päälle lõin,
nägin ta veidrat grimassi, sinkjat nägu, tardund silmi
ja rippuvat keelt, polnud see enam nii jälk ja vastik kui
enne. Äkki sai mulle kõik arusaadavaks, kõik, mis mulle
enne mõtetuna ja mõistatusena paistis, näis nüüd nagu
iseenesest mõistetav, selge ja mõõdapääsmatu. Taibasin
poomise tarvilikkuse ja kasulikkuse ning oleks peaaegu
isegi selle mehe teistkordselt oksa tõmband, kui praegu
nõõr oleks katkend, mees maha kukkuind ja ellu tõusnud.

Ning paukusid vahetpidamata kuuldes, targas minus
äkki kadetus nende vastu, kes säääl all kuule vaenlase
ridadesse saatsid. Kuna enne olin kahelnud vaenluse
mõttes, siis võtsin nüüd otsekohe omaks selle mõiste.
Ma sain nüüdsama vaenlase, olgu ta säääl kes tahes, kas
sümpatiseerin ta ideedele, mille nimel ta surma läheb
või mitte. Ei mitte isamaa pärast, venna surmamise,
õe või ema äranaermise pärast, ei, vaid ainult seepärast,
et mu seljas oli soldati sinel ja käes laetud püss.

Kajavate püssipaukude mõju oli nii võimukas ja
tugev, et end otse purjus tundsin kui kangest viinast,
mis kõik mu ajus urgitsevad ja hingitsevad mõtted
surmas ja nagu oopium kunstunne vaibutas.

Kuid purjus olek, nagu kõik kunstlikult sünnitet
rõõmud, olgu viinast või esimese algava lahingu mee-
leolust, kutsuvad ikka pärast välja pohmeluse, pettumuse
ja kibedustunde. Nüüd ei aimand ma aga veel seda
tulevat pettumust, saabuvat pohmelust, nagu see, kes
alles esimese tipsu viina mõju tundma hakkab. Sest olin
alles esimesed huimastavad tilgad saand oma keelele
verejanu liköörist ja vaenluse oopiumist. Pidin seda
magusat ja huimastavat karikat veel paljudes lahinguis
põhjani tühjendama, samuti vangide tapmises ja poo-
mises, inimeste oksatõmbamistes ja äranaermistes, kunni
jõudsin deliiriumi, millele järgneb vastik pohmelus.

Nüüd aga siplesin kadeduse paelus nende vastu,
kes säääl lahingut lõid, minu nagu unustand ja tahtlikult
olid kõrvale jätnud. Nad olid mulle praegu peaaegu
samasugused vaenlased, kui need, kelle vastu nad säääl
oma püsse ja padrunitaskuid ägedasti tühjendasid.

Vaatasin ümberolijate nägusid ja lugesin sääält juba
esimesel pilgul samasugusedki tunded. Ainult Heido
näis ükskõikne, nagu poomise ajalgi, ta oli koguni toas
õlgedel risakil ja keeras, maispaberit hoolikasti näppude
vahel hoides, oma järjekorralist plotskit. Ta haigutas,
pistis tubakajunni suhu, süütas selle põleva õlekõrrega
pliidi alt ja hakkas tulepaistel käsi soendama. Ainult
Keerenskile ja paarile teisele mehele ei näind püssipragin
hästi meeldivat.

Imelik poiss oli üldse see Keerenski ja need mõned
mehed nagu pärast märgasin. Lahingu ajal olid nad
alati kui tina tuhka kadund; oli aga lahing mööda,
ilmusid nad nagu maaalt teiste sekka ja hakkasid
nõbedasti surnute taskuid sorima ja vangide varandust
röövima. Mitte aga ainult surnute ja vangide taskutega
ei leppind nad, sest pea igas mõisas ja talus kuhu
õöks või lahingu eel jääme kapteni käsku ootama,
leidsid nad ikka midagi, mis neile näppu hakkas ja
oma varanduse sekka sündis. Nii märgasin kuidas

Keerenski ühes mõisas sametpüksid jalga tekkisid, mis talle muidugi laiad olid ja sääred pikkuse poolest ka sukkade aset täitsid. Viimaks ühinesid nad kõik mitmekesi nagu ärimehed kindlal suusõnaliselt mahatehtud lepingu järele, varastasid kusagilt talust hobuse ja laia kanakorviga ree, kus nad oma korjat varandust hakkasid vedama, mida lõpuks niipalju kogus, et tasku ega selga enam ära ei mahtunud.

Nüüd kõndisid need mehed aga ärevate nägudega ringi, kibelesid kannatamata ühelt kohalt teise, kuna nende näod kord naeru kord heitumust väljendasid, mis säääl heitles rõkendava puna ja kahvatuse vahel.

Ta karjus seda sarnasel käskival toonil nagu oleks ta ülemjuhataja. Ta näos oli säääljuures uhkus ja käsk, mis mingit vasturääkimist ei sallind. Ta oli suurem ja vägevam käskude edesiandmises kui käskude andja ise.

„Ää ikki takka lahti löö!“ tähendas Heido ja terve rühm pahvatas nii kõvasti naerma, et püssi pragingi enam kõrvu ei kostnud.

Ratsanik aga tegi kui ei kuuleks ta neid sõnu üldse, ega näindki seda naervat hulka, kuid tigidaks ja vihaseks läks ta näost sellegipärast, säääl juures karjudes veel käskivamalt ja kõvemini:

Soomusrongi meeste paraad septembris 1922

Foto: Parikas

Keerenski vaatas nüüd iga silmapilk vana hõbeuuri, raputas seda kõrva ääres, näpitses nikkel-ketti ja tilgutid selle küljes, pistis tasku, kuid võttis varsi selle loksikese sääält uuesti välja. Siis jooksis ta tuppa, viskas peotäie õlgi pliidi alla, soendas käsi, kuid tõusis sääält ennegu ta nad soojaks oleks saand, ronis põõningulle, puges keldri, sõi säääl toorest kaali, kuulas püsside raginat, tõmbas siis puukuuri ukse lahti, vaatas sisse ja löi ukse uuesti lõmpsudes kinni, võttis maast pulga, viskas sellega varblast katusel, löi siis püssi päraga aknaruudu katki ning ühe sõnaga, polnud otsa ega äärt ta kibelustel. Ta istus kui nõelade otsas ja keerles kui varinupper siiasinna.

Kogu rühmagi, mis nüüd hunnikuna õues üks-teisest läbi sagas, oli valland isesugune elavus. See elavus tõusis aga oma tipule, kui pahemalt poolt metsast üksik ratsanik lagedalle ilmus, hobuse peatas ja heleda päikese tõttu altkäe ümbrust hakkas vahtima. Natukese aja pärast andis ta aga hobuselle kannukseid ja kihutas nelja maja poole.

Oma või võõras?

Arusaamatuses haarati äkki värisevail käsil püssid, ragisesid lukud, laadides kuuli rauda, kuid lähedalle ajades tunti ratsanikus oma roodu side. Ta kihutas ähkiva hobuse seljas ligi ja hakkas juba kaugelt vehklema ja karjuma:

„Kapteni käsul mingi teine rühm lahingu korras paremat kätt teed männikut mööda kürmarsis mõisa pääle ja vastujuhtuva vaenlasega lahingusse astuda!“

„Rutem, rutem, mis te magate siin, meie ammugi lahingus, vedelevad siin kui vorstid, rutttuuu! rutttuuuu! kas kuulete!!!“

Ta karjus ka siis veel kui hobuse oli ümber käännud ja metsa poole tagasi kihutas. Mehed aga naersid ja hirusid teda sinnagi veel järele.

„Uks piab ikki narr olema, kust's naeru mudu saab,“ tähendas Heido uuesti ja jälle saatis ta sõnu mürisev ja otse jalustrabav hirnumine.

Kisa aga näis üldse meestele praegusel silmapilgul meeldivat ning käratsedes ja kaageldes jooksid nad ahelikku. Polnud enam seda soovvat vaikust rivis liikudes, nagu ennist, otsegu peoga oli jagat kõigile rõõmu ja vallatust. Ei olnud tundagi neis mehis surmaminejaid, ei tulnud kellelegi meele; et juba mõne minuti pärast igaüks neist võiks lamada elutuna külmal lumel, lai kuulihaav pääs või kõhus. See rõõmuloit oli aga nii sarnane küünlatule leegile enne lõpulikku kustumist.

Ja peaaegu jookstes sammus ahelik üle lagendiku maanteest paremal pool olevasse metsa ja liikus säääl püsse laskevalmis võttes edesi. Kuid metsas, kus igaüks käratseja oma häält võõrana vastukajavat kuulis jäi ahelik pikkamisi sõnatuks. Inimeste sammudki muutusid hiilivaks, kuna silmad teravasti ette hakkasid piiluma. Võib olla, oleks mehi nagu ennistki vallandloomu-sunnilik hirm, kui mitte paugutamise pahemal pool tuju olla poleks lasknud kukkuda ja kunstlikult selle ülal hoidis, nagu alaline ärritus, nagu lakkamata õrritus.

See ragina kaja oli seltsiks nagu koer jahimehele, kui ta hilja ööl läbi pimedada metsa koju ruttab, või nagu tuli öömajalisele kesk pimedat ja õudset lagendikku.

Järsku jäi ahelik seisma. See tuli nii äkki nagu oleks kõik korruga käimise unustand, nagu oleks jalgadesse ühelhoobil halvatus üle liha lõõnd.

„Näe!“ ütles iga suu iseeneselle, kuid see ei saand kuuldavaks, see tuli ainult sosinal üle huulte, mida teise kõrv ei püüdnud.

Ees paistis rida mehi halles sineleis, püssid laskevalmis käes. Need jäid seisma sama äkki, seisatasid pilgu, nagu suures imestuses, siis käis vali kamando:

„Ложись!“

Ja nagu oleks see käsk ka meie aheliku kohta käind, leidsime kõik endid korruga kõhuli maas, püss vastu õla, silm sihtraual, näpp lukutrikliil.

„Пали!“

Nagu iseenesest tuksatas käes püss, vilgatas tuli rauast metsa hämaruses ja käis järsk kumin kõrvades. See äkiline kumin, mis metsas kümnekordselt lajatas, masendas ja küpsetas närvid esialgu täiesti. Nüüd ei tunnud ma enam midagi, ei hirmu, rõõmu ega ahasust. Oli ainult helisev kumin kõrvades, triklotõmme näpus, püssi laadimine käes ja padrunitaskust kasativõte. See liigutuste rida ja kordumine oli täiesti mehhaaniline, kus mu meeled ei mängind mingit rolli. Mehhaanilistel liigutustel oli kaasaskäiv ka mehhaaniline käemusklite ärritus, kui püssilaadimise liigutus kohe ei õnnestand vaid kordumist nõudis. Lasksin ruttu, vaatamata, sihtimata, nii kiiresti paugutades kui jõudsin.

Ent pikkamisi hakkasid mu meeled jälle märkama ses masendavas müriinas. Sain kui jaokaupa, väikeste raasukes'e haaval mõistuse tagasi, pikkamisi ärgasin kui

minestusest või raskest unest. Ning esimene nähtus, mis mu meeli puutus, oli paukude vahelises vaikuses kostuv mahe vingumine õhus. Tundus kui määratu suure kuldnokkade karja ligidus, mille pesad siin puude otsas näisid olevat; sädistamise asemel tõid nad kuuldavalle aga ainult pikki vilesid. Ajuti lõppes vile järsu plaksakuga puusse, lähemal või kaugemal. See hääli oli esiti nii uudne, et mu mõistus silmapilkselt seisukohta selle vastu ei osand võtta, aimamata kas see hääli kasulik või kahjulik mu elule, mu isikulle. Siis aga vilgatas mu ajus äkki kuri aimus, kui see mahe kiunumine õige lähedal kuuldus, peaaegu mind ennast oleks puutund, ja tundsin kuidas mingi raske, kuri ja pahaendeline mõõdus.

Kuulid!

Siis alles ärgas minus enesekaitse tung. Kuid millega mõistus hiljaks oli jäand, seda oli instinkt juba algusest pääle talitand, sest peaaegu eneselle teadmata lamasin jämeda puukännu taga. Muidugi poleks see mädanend ja pehkind puukänd mind ühegi kuuli eest kaitsta suutnud, võis ainult varjamises vaenlase eest kasulik olla, kuid mul oli seekord suur usk sellesse puukändu, jumaldasid seda kui kaitsevalli, kui vägevama sõrme, mis mind kõikide kuulide eest näis varjavat, nagu raudne puurisein verijanulise kiskja vastu. Tookord oli see õnn teadmatusest, võib olla oleks see teadmatust puudund, või juhtumisi mõni kuul mädanend kännu pihustand, sellega kõik mu usu kindlasse kaitsejasse ja varjajasse ühel hoobil purustand, võib olla, oleks ma just seetõttu, nagu lahingus harjumatu, täiesti kõlbmatuks sõduriks saand. Kuid ka vanad ja harjund sõdurid pettvat end sarnaste kasutute kaitsetega, sääljuures aga päris teadlikult, sest kes siis ei teaks, et kuul lumest peaaegu sama kergesti kui õhust läbi löõb, ometigi on

Esimene Eesti Kinnituse Selts

Asutatud 1866 aastal

Seltsi märk

**Pääkontor: Tallinnas,
Jaani tän. 6. Kõnetraat 785**

**Agendid igas linnas
ja kihelkonnas**

Kõigewanem Eesti kinnituse selts

E E K S

kinnitab igasugust warandust tule vastu 20 protsenti odawama maksu eest kui aktsiaseltsid.

E E K S

wõtab edasikinnitusi vastu wastastikustelt kinnitus-seltsidelt.

Waranduste kinnitused on kindlustatud Seltsi oma kapitalidega ja edasikinnitustega wäljamaal.

E E K S

kui ühistegeline ettevõtte ei aja taga kasusid — ta siht on oma liikmete-kinnitajate waranduslise seisukorra kindlustamine võimalikult odawa maksu eest.

Iga kinnitaja on Seltsi waranduste ja kapitalide kaasomanik, kui täieõiguslik seltsiliige.

Palume tähelepanna Seltsi nime ja märki, et mitte ärawahetada teiste kinnituse seltsidega.

Vene sotsiaal-revolutsionääride juhid Moskva tribunaali ees
Moskva tribunaali president loeb surmaotsuse ette. Surmamõistetud pildil pahemal pool

nad aga julgemad kui neil lahingus peotäis lund nina ees, mis peitmise mõtteski vaenlase eest täiesti asjatu. Samuti mängib petliku kaitsja osa sõduril ka harilik riidest müts, mille kaotamine sõduri kesk lahingut otse paanikasse võib viia! Ka kõigeparemast raudmütsist lööb kuul kerge vaevaga läbi, see on kuuli läbistumisel roostetand kildude tõttu, mis ühes kuuliga haava satuvad, palju hädasohtlikum kui riidemüts, seda teab ka vist iga kiivrikandja sõdur, kuid julgust lisab see tarbetu asi kindlasti sõduri hinge kaunis suure osa.

Samal silmapilgul, kui olin märgand end puukännu taga, sellesse uskuma hakand, ärgas minus ka surmahirm. Nagu kogemata leidsin selle endas, nagu kadund asja, nagu meelest unund ja kaua asjata meeletuletet mõtte, mälestuse, tunde. Siis nägin esmakordselt selgesti ka püssikirpu ja sihtrauda, silm hakkas kauemini sihtima ja püss ka vist seetõttu paremini märki laskma. Vähemalt ma tahtsin ja püüdsin seda teha kõige teadmisega, isunesin, et iga mu kuul tapaks ja tabaks.

See tahtmine hävitada oma vaenlane, tappa oma surmaja, valada oma ähvardava vastase veri, see oli tahtmine ise seeläbi hädasohest pääseda — seks oli vaja hukata see, kelle verejanulised kuulid näljaste häältega nagu surmasääsed lähedal vingusid. Mu virgutaja, mu ässitaja, mind mõrtsukaks tegija oli hädasoht, surmahirm.

Kuid pettusin siiski endas kaua valmind ja hingitsend kartuses. Hädasohest tingit surmahirm polnud siiski nii jõuline ja masendav kui ennist olin oodand. Võib olla, mõjusid selle vähenduseks tookord kaasa just kõrvalised, juhuslikud nähtused.

Ilm oli sel päeval äärmiselt külm, nii, et püss juba mõninga kaseti tühjendamise järele aurama hakkas, mis otse kraadiklaasi täpipäälsusega näitab temperatuuri madalust. Heido ütles alati püssirauda, selle auramist ja värvivõtmist laskeajal silmides, mitu kraadi külma kunagi kord oli, samuti kui vanaaegsed inimesed rõhjanaela ja odamuse seisu järele täpipääst kellaaja teadsid. Oleks ma täna Heido käest küsida teadnud, oleks ta kindlasti õige vastuse annud, mis aga igatahes mitte alla 20° poleks olnud.

Vist oli see läbi riiete kurjalt ihu kallale kippuva külma teenus, et ma ses lahingus ainult vähesel määral surmahirmu tundsin. Külma käes kannatamine ehk paraliseeris suurema osa mu surmahirmust, mis aga omakord, nagu vastumürk nõrgendas külmatunde, nii, et ma täiel määral kumbagi ei tunnud.

Mõni aeg hiljem kõneles mulle mitmete aastate kaupa maailma sõjast osavõtnud sõdur, et ta surmahirmu ei püssikuulide ega shrapnellikildude all sugugi

pole tunnud, kui oli sunnit olnud lebama kaelast saadik jääkülma vett täisjooksnud kaitsekraavis.

Inimese aju aga ei suuda kunagi korraga kaht mõtet mõelda, närvisentrum kunagi kaht üheajalist tunnet analüseerida, ta mõõdab ainult nende suuruse ja mõjuvuse, arvab suuremast vähema maha ja alles siis suudab ta ülejääki eritlema hakata. Kumb tunne oli minus aga praegu suurem, kas külm või surmahirm?

Nagu mäletan, ei tunnud ma ses lahingus külma üldse, hirm aga ei ulatand üle kartuse staadiumi. See kartuse ivake oli puhtmõistuslik, mõte kalkuleeris külmalt ja selgesti: kas läheb see tinaraasuke minust mööda või võtab elu? Ja imekergelt ja kiiresti hakkas töötama mu mõte. Ma ei mäleta küll praegu enam, mis mind nimelt siis huvitas, kuid mu mälu on jäänd veel selgesti teadvus, et sinna mahtus selkorral palju muid, kõrvalisi, tühiseid ja ebatahtsaid mõtteid pääle surmasaamismomendi ettekujutuse. Viimase püüdsin nagu väevõimuga oma ajust hoopis tõrjuda, talle nii vähe paika anda kui vähegi võimalik, püüdes ikka uute ja uute mõttejuppidega oma aju täita säält kaugelt, alles hilja möödund rahuelu ümbrusest. Neid mõtteid sigitasin kui enesekaitset selle näruse, ebameeldiva ja vastiku mõtte vastu, mille nimi oli surm. Need kõrvalised mõtted olid kui lõksude, linnupüüniste ja hundiaukude rägastik, kuhu püüdsin hävitada, hukata selle ainsama, pääletükkiva alandava ja häbitava tunde.

See näis mul vahetevahel hästi kordaminevat, ainult siis käis äkiline värehtus, nagu kõrvetus, nagu tulikuum vesi üle ihu kui vaenlase kuul hästi lähedal kiunus ja jälle tundsin mööduvat midagi rasket, suurt, pahaendelist ja peletavat. Siis sai masendav surmahirm äkki mu olemise üle hirmsa võimu, unustin kõik muu, kõrvalise, sain väikeseks, imepisikeseks ja väetiks putukaks selle suure, raske ja armuheitmata surmamesilase ees. Kuid

seada ülekeevamat rõõmu oli täis järgmine silmapilk, mis sellele järgnes — uus hädaohust pääsmise tunne. Milline häämeel sööstus nüüd esile, et kuul minust puutumata möödus! See oli kui uuestsünd, järjesti korduv, sama korduvalle suremiseleegi. Seda magusam ja ihaldetavam aga ärkas mu olemuses elutahe, ühtlasi ka üleslööv verijanu ja metsik viha selle vastu, kes mind sellesse elu ja surma vahel kõikuvasse olukorda oli sundind. Iga kuul, mis ma nüüd omast püssist saatsin vaenlase ahelikku, kiunus sinna mu otsekohese sajatuse ja needusega!

„Põgenevad! Põgenevad!“ kostis korraga niisugune rõõmurööगतus paremalt ja pahemalt poolt, mida ma esmakordselt elus kuulsin. Püssiragin läks aga sel silmapilgul veel ägedamaks ja tihedamaks, nagu uut hoogu, uut energiat saades, mille sekka kostis kisa, otse elajate karjumine.

Samal momendil märgasin oma ees, umbes viiekümne sammu kaugusel jämeda puutüve tagant ülestõusva kogu hallis sinelis. Ta hoidis küüru ja katsus hiilides põgeneda. Nüüd oled sa mul käes — haa! Tükk aega vahtisin teda otse armastava ja austava pilguga nagu kallist saaki, tundsin otse metsikut rõõmu ta elust, mis mu meelevalla alla oli antud! Lõin ettevaatlikult püssi palge, sihtisin kaua ja hoolsasti, pidin juba trikli tõmbama, kuid ei täind — vast läheb mööda! — ja sihtisin veel suurema hoolsusega. Samal silmapilgul, kui juba triklit teistkordselt tahtsin tõmmata, küürutas kogu maha ja peitis enda järgmise puu taha.

Mu vihal polnud piiri! Oleks selle ninapidi vedaja, kavala petja jalgadega puruks trampind, püssi päraga ta lõmastand süldiks ja sodiks, sest oma peitmisega oli ta mult ülekohtusel ja lubamata kombel röövind mõrtsukaks saamise rõõmu!

SAKSA SOTSIALISTIDE ÜHINEMINE

Saksa sotsiaaldemokraatlik partei on algselt pääle koosseisnud väga mitmesugusest elemendist, mis senni ühise partei moodustas kui valitsusega opositsioonis oldi. Sõda viis suurema osa sellest elemendist valitsust toetajate laagrisse. See sai lahkuminekü põhjuseks, kus juures osa partei parematest meestest opositsiooni laagrisse jäi. Vahepääl on see vastuolu järjesti ikka vähenend. Ühendus, mis Nürnbergis oktoobri algul oli, on sündind enam vähem enamusotsialistide seisukohalt. Iseäranis aga rõhutatakse alla ühendatud partei demokraatlikku põhimõtet. Pildil pahemal pool endine enamussotsialistide juht Wels, paremal pool iseseisvate juht Crispian.

Suurbürst Kirill Vladimirovitsh Foto Elvira
kes end uueks vene keisriks on kuulutand

Ja nüüd ärgas mu hinges tõsine jahimehe instinkt. Ma teadsin, et vaenlane sääl puu taga peidus oli, kogu aeg ei lasknud ma seda kohta silmist, ei lasknud selle aja kestes oma püssist kã ühtki pauku, küttisin kannatamata kannatusega, oodates ta uuestilmumist. Olin kõik muu unustand, kadund oli surmahirm, mõtted ja meeletuletused — olin juuksekarvast närviotsani üksainumas ootus . . .

Järsku nägin: hallis sinelis vaenlane tõusis silmaspeetava puutüve tagant, hiilis küürus edesi ja kuigi ma seda liigutust olin kogu aeg oodand, teda küttind, sündis ta ilmumine täiesti ootamata. Sõin teda jälle silmadega, tundsin kuidas mu süda rinnus lainetas suurest ja metsikust rõõmust nii, et esimesel silmapilgul püssi ei taiband haaratagi. Kui selle järgmisel silmapilgul palge lõin, pinevalt sihtima hakasin — oli juba hilja — ta oli juba järgmise puu taga mu eest redus. Ah, sa kurat! Elajas! Siga!

Võisin hulluks minna vihast ta vastu, võisin mõistuse kaotada!

Ja kujutelge ainult! Kui jälle mulle määratuma näiva aja teda olin küttind, ta puutüve tagant tõusis, ei läbend ma ärrituses korralikult sihtida ja lasksin — mõõda! Mis veel koledam — ta kadus lõpulikult mu silmist põsastesse. Sellega oli ta mind teotand, mu võitnud, mu tapnud!

Samal ajal märgasin aga teisel samasugust hallis sinelis põgenejat! Ta jooksis suure männa tüve tagant hulk maad eemaloleva kõrge sammaldand kivi poole. Võtsin ta püssikirbule, sihtisin pilgu aega korralikult — võib olla, olin oma praegusest fiaskost kainestund — ja lasksin. Pãris selgesti nägin kuidas vaenlasel jalad alt lõõdi, püss käest kukkus, ta õhus kãtega ülesalla vehkles ja siis hunnikusse lumme langes.

„Kukkus! Sai!“ karjusin sarnasel hãälel mida ma isegi enam ei tunnud. See polnud mina, keegi teine, elajalik ja toores tarvitas mu kõri. Ses hãäles oli suur rõõm, suur viha ja kãttemaks.

Nüüd aga märgasin juba mitut põgenevat vaenlast korraga. Need ei püüdnud enam end peita, vaid põgenesid paanikas ja mõttetult. Ja nagu oleks see mõttetus ka meile külgi hakand tõusime kõik püsti ja sõõtsime põgenevale vaenlaselle jãrele. Kõrvus lõi ärritusest sumisema, silme ette ilmus paks udu, pãhe lõi raske huimastus. Olin nagu mõistuse kaotand, jooksin kui unes üle kivide, kãndude, puujuurte, nagu oleks terve tsisterni puhast piiritust alla neelund, mis mind hirmsal kombel nãis marru ajavat.

See oli esimene karikas verijanu viina, mille sel pãeval põhjani tühjendin.

Vaenlase õnnetuseks lõppes varsi mets, nad pidid tahes ehk tahtmata jooksuma lagedalle vãljale. Kuid ta õnneks oli meie entusiasm, võidurõõm, võidujoobumus.

Kui nad sääl lagedal vãljal meie eest põgenesid, ei lasknud me hãsti märki, paugutime hãdaonu puudumise tõttu hooletumalt, rapakalt, sihtimata. Meil polnud aega juhtida enam tãhelepanu sarnaselle tũhiselle asjale nagu sihtraud, enesekaitse instinkt ei dikteerind seda enam. Ja pããasi, neid oli korraga niipalju nãhtaval, et ei osand neist valida üksikut, pihta sihtida ja tappa. Iga pauguga tahtsime mahalasta kogu põgeneva aheliku ning kuulid mõõdusid paratamata üksikust. Eks lase ju ärevusse sattund jahimeeski tihti mõõda suurest pardikarjast, sama kütt, kes iga üksiku roogudest tõusva pardi kindlasti tapab?

Ja veel üks õllatus, mis mind metsast lagedalle tulles ja sääl vaenlase ahelikku nãhes jalust rabas. Metsas vastutulevat ketti nãhes, arvasin sääl kindlasti olevat mitusada meest, siin aga põgenes meie eest vaevalt mõnikümmend!

Nüüd seda pãrast meeletuletades, nãeks kui praegu nende põgenemist üle pãikses hellendava, kiirgavalt sãtendava lumise vãlja. Kuid selkorral ei nãind meist keegi seda ilusat ilma, seda sãdelust lumel, seda looduse vaikust, mida eksitasid ainult meie püssipaugud ja krigisevad jooksusãmmud. Oli silmis ainult vaenlane-jahisaak, mida tahtsime hãvitada, hãdaohutaks teha oma vastu.

Kujutlen endid nüüd sääl gladiaatoritena hiiglas, looduslikus lagendikust moodustet amfiteaatriks — metsad, võsad ja üksikud põõsad ümberringi pinevil vahtimas meie verimãngu, aplodeerimas paukude ja karjumiste kaja. Kus oli aga see, kes need gladiaatorid oma lõbuks sinna vãlja saatis?

Kui vãike, kui tilluke paistab inimene sääl keset lagendikku, kui suur on aga ta verijanu, mis tõuseb üle metsade, mãgede, orgude ja pimestab valgusegi tãevas!

Jãrgneb

GREEKA-TÜRGI SÕDA

Pahemal: Dardanellid aeroplaanilt.

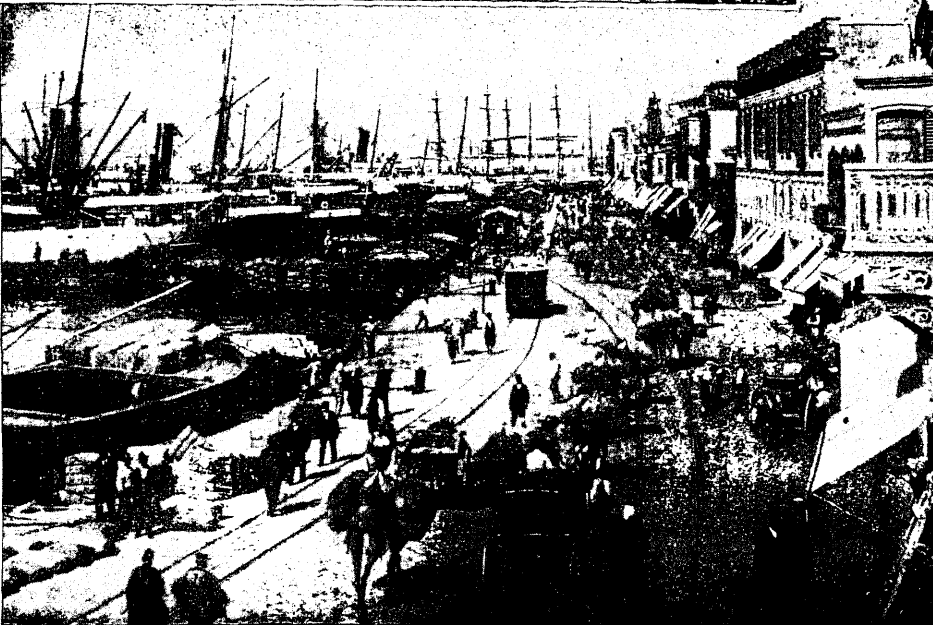
Keskel: Greeka jalavägi taganeb.

All: Smürna sadam enne põlemist.

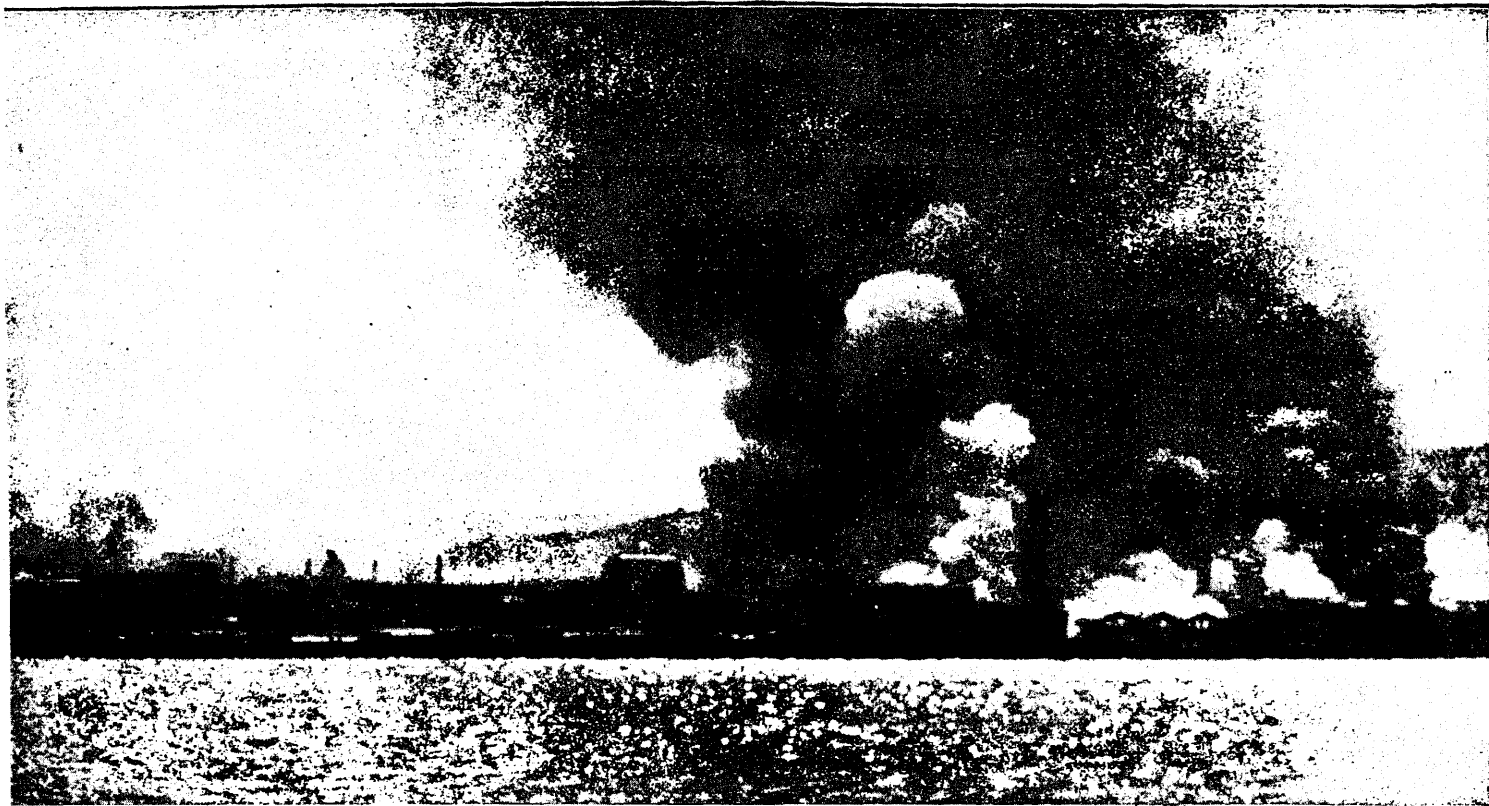
Mustafa Kemal Pasha

Kemalistide juht ja Türgi sõjavägede ülemjuhataja.

Georg II

Uus Greeka kuningas.

Smürna põlemine
Inglise sõjalaevalt „Iron Duke'ilt“ vaadeldud

RABINDRANATH TAGORE (THAKUR)

Veel 1912 aastal oli see nimi Euroopas, väljaarvatud Inglise, peaaegu tundmata ja seda mitte ainult laia publikumi seas, vaid ka just asjaomaste kirjandustundjate keskel. Alles, kui 1913 a. novembris temale määrati Nobeli auhind, hakati ta päälle tähelepanu pöörama. Saksamaal tutvustasid teda, kõige päält kaks väljamaa kirjanikku, üks hollandi ja teine rootsi.

Tänapäev aga, kümme aastat hiljem, pole temale loetavuse poolest Euroopas ja kogu ilmas kedagi kõrvu seada. Ta on osa töid, mis kirjutatud esialgu bengali keeles, tõlkind isiklikult inglise keele ja siit on teda teistesse keeltesse ülekantud. Ja ta dramaatilised teosed on laialist lavastust ja vastuvõttu leidnud. Meile on Eesti keele tõlgitud kuuldavasti üks ta lüüriline teos „Gitanjali“ (l. Dshitanjali) ja Eesti Draamateater on oma eeloleva aasta repertuaari võtnud tema teosed „Kevadring“ ja „Ohver“, millest viimane eriti väljapaistev oma dramaatilise tegevuse poolest.

Enam kui kellegi teise uuema aja kirjaniku juures avaneb meile täielik Tagore loomingu tundmise võimalus alles siis, kui oleme jõudnud omale selge kujutluse luua ta isikust. Ja et ta isiklik esinemine omas lihtsuses ülev ja majesteetlik, nii ei ole teda võetud ka mitte lihtsa luuletajana, kirjanikuna, filosoofina ja rahvuslasena, vaid ka prohvetina. Nii nagu ta oma esinemiselt on lihtne, selge, puhas ja loomulik, nii ka looming. Kui tahaksimegi võtta tõsiselt kõige uuemat voolu mõnede Saksa arvustajate juures, mis teatava kirjaniku loomingut hindab arvesse võttes looja hingelist tagapõhja, püsivat elulist alust, siis on eriti Tagore see, kellele sarnane hindamisviis kasuks tuleks. Sest Tagore

olemust võib kahtlemata väljendada, nagu seda üks Saksa eluloolane teeb, sõnaga harmoonia.

Rabindranath Tagore on sündinud 7. (6.) mail 1861 aastal, kuulsas Thakur'ite perekonnas (Tagore nimi on inglispärane). See perekond on Bengaali ajaloo juba X a. tuttavaks saand ja palju on see Bengaali rahvale kandvat jõndu annud. Debendranath Tagore, Rabindranathi isa, perekond on suur. Rabindranathi vendadest on üks tähelepanuväärne filosoof, teine komponist, kolmas kõrge riigiametnik ja tema õde on esinend kirjanikuna. Ta isa Debendranath oli Brahma Samadshi (Brahma usuliste koguduse) juhiks ja organisaatoriks. Isa pidi pikki reise tegema ja Rabindranath sai teda harva näha. Tema ainsaks ja mõjuvamaks kasvatajaks ja seltsiliseks oli loodus, mis temma jäädavad jäljed jätnud. Koolis ja muidu õppimises ei olnud tal suurt edu. Süüdi on selles kõige päält toleaeagne õpetamisviis ja ka vanemad, kes teda päälle kooliõppimise koormasid kõiksuguste eratundidega, millest teda ka ei vabastatud ühel esimesel pikemal reisil Himalai mägedesse, kus ta mõned kuud viibis ja ka kõrgel mägede harjadel sanskriidi kui vi reegleid pidi tuupima. Hiljem võttis isa ta koolist päriselt ära ja laskis teda kodukooliõpetajaist õpetada. Kuid enam kui need tunnid, pakkus temale uut elu kodu, kus aega pühendati kõige mitmesugusematele huvidele, mida vilgastas eriti ta muusikaandeline vanem vend Dshjotirindranath, kelle fantaasiatele klaveril ta meeleldi jälgis. R-thi noorusaeg oli umbes ka Bengaali kirjanduse renessansi aeg ja mõned selle kirjanikest olid Tagore perekonna ligidased külalised. 16- aastane Rabindranath kirjutas suurema arvu

luuletusi vanas Bengaali kirjanduse esimese õitseaja stiilis ja esitas need oma sõpradelle, öeldes need vana Bhānu Singhi käsikirjas leidnud olevat. Suur oli aga üllatus kui nad teada said, et Rabindranath ise nende autor. Edesi avaldas ta oma reisikirjeldused Himalai mägedesse vendade asutatud ajakirjas, ja reisis oma vennaga koos Inglismaale. Käis Brightonis sugulaste juures ja nende lastega ümber käies arendas ta oma talenti laste tundmises ja kasvatuses. *University College'tis* käis ta loenguid Inglise kirjanduse üle kuulamas ja tutvunes põhjalikumalt inglise lüürikutega Shelley, Wordsworth ja Browning'iga. Siit koju tulles hakkas ta hoogsalt luuletama ja kirjutas 22 aastaseks oma esimese draama „Looduse kättemaks“, mis on tuttav „Sanyasi“ päälkirja all. Ta elab hiljem Kalkuttas ja 1891 pääle Padma jõe ääres perekonna mõisas Shilaidas. Kahekümnendates eluaastates loob ta ülekaalvalt armastuse laulusid, mis tema luuletaja loomingu kõige kõrgemal seisavad, hiljem on domineeriv religiooslik-müstiline luule ja 1897–1901 aastate keskel patrioodiline ajajärk. Sellesse viimasesse ajajärku kuuluvad ka tema praktilised üritused: kunsti akadeemia asutamine Kalkuttasse ja tähtsam tema elu töös—kool Tantinketanis (ametlik nimetus). See asub maal 1½ inglise miili Bolpuri linnast ja ta tuletab meele maa kasvatuskodusid, nagu neid nüüd Saksamaal mitmel pool leida. Kõik, mida Tagore omal õppeajal koolis nii kibedasti tunda sai, on siin kõrvaldatud. Siin elavad õpetajad ja õpilased koos, siin on elu perekondlik, eluviisi lihtsus, õpetusega kooskäiv kehalik töö ja õpilaste omavalitsus. See kool on saanud Tagore südame asjaks ja sellest kõneleb ta ainult särasiilmil. Siin on ta alaline asupaik ja siin on ta kõik luuletused ja teosed loodud. Kuid mõned aastad hiljem pääle kooli avamist (1901), tabasid teda perekondlikud õnnetused. Ta abi-kaas suri ja varsti pääle selle ta teine tütar ja oma viieaastasele pojale pidi ta nüüd ema ja isa mõlemad olema. Sest ajast on pärit ta luuletuskogu „Shishu“ ingliskeelse päälkirjaga „The crescent moon“.

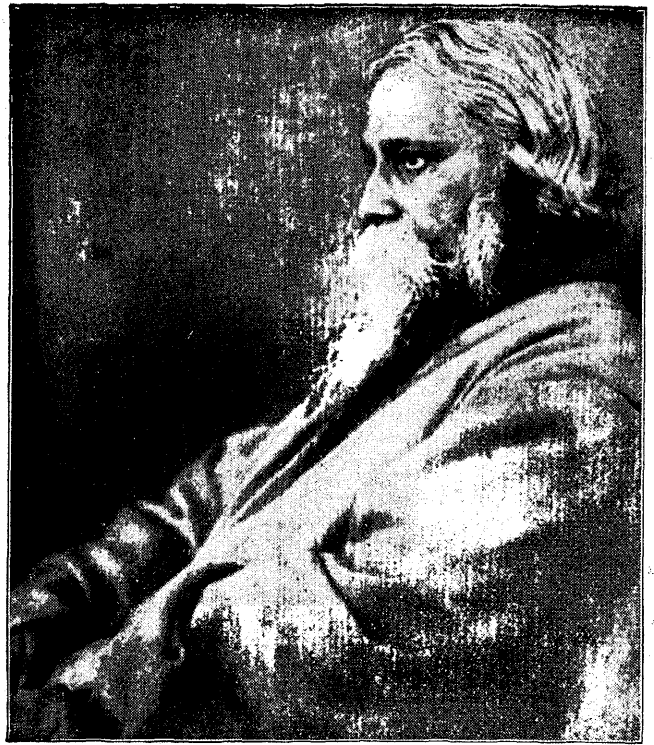
Poliitilisest elust võttis Tagore osa n. n. „Swadeschiliikumises“ — püües iseseisvusele, rippumatusele Inglismaast. Kuid siin ei läind ta kunagi shovinismini ja liialdusteni, ning tema teenus oli see, et 1905 a. pääle selle, kui inglased, poliitilistel põhjustel Bengaali kahte ossa olid jagand, suurem mäss ära jäi, mis oleks ta kodumaa suure hukatusse viind.

1908 a. pääle hakkas ta Santiniketanis oma õpilastele ka filosoofilisi loenguid pidama, kus ta oma vaated ja mõtted viimistles ja nad ingliskeelses „Sadhana“'s avaldas.

Varsti tõmbas ta end poliitilisest tegevusest tagasi ja tuli Santiniketani rahusse elama. 1912 aastal reisis ta Inglismaale. Teel tõlkis ta oma luuletusi Inglise keele ja avaldas need trükis „Gitanjali“ päälkirja all. Selle raamatu ilmumisega omandas ta omale ilmakuulsuse, India kirjanikust sai nüüd ilmakirjanik. Järgmisel aastal sai ta Nobeli auhinna osaliseks.

১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ।
 ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ।
 ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ।
 ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ১৮৮৮ ।

Rabindranath Tagore käekirja näide
 (Bengaalikeelne tekst „Gitanjali'st“)

Rabindranath Tagore

Hiljem pääle sõja tegi ta veel kaks reisi Euroopasse, 1920 ja 1921 aastal. Euroopas reisis ta esinend mitte ainult kirjanikuna, vaid ka prohvetina. Ta kõneleb India kultuurist ja hingest ja India tähtsusest inimkonna kultuurile. Ta esinemised on alati vaimustusega vastu võetud. Meil on veel selgesti meeles ta vastuvõtmine Saksamaal, millest ka meie ajakirjades juttu oli. Meil on meeles ka see propaganda, mida tegi sel ajal ta vastuvõtmiseks graf Hermann Keyserling, kes ühtlasi tema filosoofiat edesi arendab ja seks ka kooli on avand Darmstadtis, die Schule der Weissheit (tarkuse kool). Kuid Keyserlingi ei saa kuigi tõsiselt võtta Tagore filosoofia seisukohalt ja mõõduandvaks pidada. Berliinis viibides pidas ta loengu üliõpilastele. Saksamaal viibimise puhul kirjutas Marburgi ülikooli professor Paul Natorp väikse broschüüri „Rabindranath Thakur“, kus ta oma muljetest kõneleb Tagorega kokkusaamisel. Oma suuremat poolehoidu võidab ta rahvalikus loengus oma intiimse, subjektiivse kogemuse keelega. Ta kõneleb alati summatsioonides, kogumustes (Sammlung, selle sõna esialgses tähenduses). Ta väljendab alati läbi mõeldud, kristalliseerund, hingeelamustest läbi imbund ekstrakti. Kõik mis ta avaldab on vaimustund hinge substants.

Oma 1920 a. reisel plaanitses Tagore oma kooli Santiniketanis ümber luua rahvusvaheliseks ülikooliks, kus leiaksid käsitlust Aasia mitmesugused kultuurid ja Ohtumaa teadus, kirjandus, filosoofia ja kunst ning kus esimesed sammud saaksid tehtud nii üksteisest kaugel olevate kultuuride ja eluliste sisude vastastikkuses rikastamises, milles Tagore kogu elutöö kõige suurem tähtsus. Tagasi sisemuse juure, inimese tõeliku loomusse — võib ka Tagore ilmavaatelse seisukoha kohta maksev olla. Mitte asjata ei pane hommikumaaalased nii suurt rõhku rahuliku järelemõtlemise, mediteerimise pääle, kus nad oma elamused kokku võtavad ja neist aru annavad, seega endid keskendavad elu tähtsamate sisude ümber ja oma sisemust

rikastavad. Uhele indialasele, kes Londoni satub, näib otse imestusäratavana asjaolu, kuidas inimesed hommikust õhtuni nagu enesest väljavisatud ning mingisuguse välispidise põhjuslikkuse järele päevad otsa vahetpidamata toimivad, ilma ühegi vaigse minutita. See on hommikumaaalaste kasvatus ja inimelu paremus, mille puudus end meie juures hästi tunda annab.

Meie kaotame võib olla Tagore luule mõjust palju selle läbi, et me sellest muusikast ilma jääme, mis bengali keeles kaasaskäib, sest et need alguskeeles ette lauldakse. Kuid teiselt poolt jääks see mõju arusaamatuks, sest see laulmine on monotoonne ja mõjub teinekord koomiliseltki, kelle kõrv seda esimene kord kuuleb. Kuid Bengaalis põhjeneb sellel kaasaskäival muusikaalsusel Tagore kuulsus, selle läbi on Tagore luuletused rahvalauludeks saand.

Čehho - Slovaakias rahvusvahelisel konverentsil kuulsin üht indialast paar stroofi laulvat. Ühelt poolt andis see tunnistust Tagore populaarsusest, kuid teiselt poolt võis aru saada, kui võõras sarane esitamine võib tunduda. Ja võib olla, et ühel õhtumaalasel seda muusikaalsuse kaduma minekut palju kahjatseda ei tulegi.

Tagore looming on tähelepandavalt suur. Bengaali keeles moodustavad ta teosed 61 annet. Neist on luuletusi kogusid 16, näidendeid ja vähemaid draamasid 16 annet, 5 romaani, 9 annet jutustusi, 13 annet mitmesuguseid kirjutusi j. n. e.

Ta tähtsamaist luuletuskogudest võiks siin mainida: Gitanjali, The Cardener, The crescent Moon. Dramaatilistest teostest Sanyasi, Bisarjjana (Saksa keelse päälkirjaga „Das Opfer“), Citra, „Kevadring“. Kõige täielikumad Tagore teoste väljaanded on ilmund sennini Inglismaal ja Saksamaal on koguväljaanne ilmumas.

Alfred Koort

Rabindranath Tagore

Ilukirjanduse alal

soovitab „Odamees“:

- H. Adamson: **Mulgimaa**. Mulgikeeliste laulude kogu. A. Vabbe kaas. H. 30.—, 15.—
- A. Alle: **Uksinduse saartele**. Luuletused. B. Tomasberg'i ilustused. Trükk lõpukorral.
- A. Alle: **Carmina barbata**. Habemikud värsid. A. Vabbe kaas, R. Paris'e frontispis. H. 75.—
- A. Gailit: **Klounid ja faunid**. Följetoonide kogu. Umbes 100 pilti a käekirja nälidet. H. 180.—, 120.—
- A. Gailit: **Rändavad rüütlid**. Novellikogu. A. Vabbe ilustused Trükk lõpukorral.
- M. Karus (A. Kivikas): **Sookaelad**. Külanovellid. H. 40.—
- A. Kivikas: **Verimust**. Sõjanovellid. A. Vabbe kaas, tiitelleht ja frontispis. H. 150.—, 100.—
- A. Kivikas: **Jüripäev**. Romaan. H. 250.—
- A. Kivikas: **Verine väits**. Novell. H. 50.—
- O. Luts: **Harald tegutseb**. Novell. H. 65.—
- Matteus: **Surev polonees**. Draama. H. 30.—
- M. Metsanurk: **Epp**. Noyell. H. 40.—
- G. Räppo: **Uks lahti!** Ühejärguline naljamäng. H. 40.—
- R. Reimann: **Vaikus**. Luuletused. H. 10.—
- R. Roht: **Kolm näokatet**. Novellid. H. 50.—
- R. Roht: **Siluetid ja dekoratsioonid**. Novellid. Trükk lõpukorral.
- K. Rumor: **Tuled sügis-öös**. Novellid. H. 75.—
- J. Semper: **Hiina kett**. Novellid. Lõpukorral.
- J. Semper: **Täljed liival**. Luuletused. A. Vabbe kaas. H. 50.—
- J. Semper: **Pierrot**. Luuletused. A. Vabbe kaas. H. 50.—, 40.—
- I. Sseverjaanin: **Crème de Violette**. Valitud poeesid. A. Vabbe kaas. H. 120.—
- I. Sseverjaanin: **Pühajõgi**. Luuletused. H. 80.—
- I. Sseverjaanin: **Вербена**, Luuletused. H. 120.—
- A. Tassa: **Idiasõrmus**. Novellid. A. Vabbe kaas. H. 75.—
- F. Tuglas: **Jumala saar**. Novell. H. 75.—
- F. Tuglas: **Maailma lõpus**. Novell. H. 90.—
- M. Under: **Eelõitseng**. Luuletused. N. Triik'i kaas. Lõpukorral.
- M. Under: **Sinine puri**. Luuletused. A. Vabbe kaas. Lõpukorral.
- H. Visnapuu: **Amores**. Luuletused. H. 50.—
- H. Visnapuu: **Jumalaga, Ene!** Luuletused. Lõpukorral.
- H. Visnapuu: **Talihari**. Luuletused. N. Mey ilustused. H. 100.—

„Odamehe“ pääladu / Tartu, Promenaad 7a

Tel. 67, post. 51

Tallinna ladu / V. Pärnu mnt. 19, (tel. 2-81)
Rakvere esitus / I. Sarap'i rml., Pikk tn. 11

EESTI TANTS

Elmerice Parts

esines 15 septembril Berliinis Blüthneri saalis. Rohkearvulise publiku poolt võeti tantsijanna kauakestvate kiiduavaldustega vastu ja annetati lillesid. Elmerice Parts'i esinemise kohta ilmusid Berliini lehtedes kiitvad arvustused, milledest siin mõned väljavõtted toome:

„ . . . . . Maitserikastes kostüümides pakkus see töötusrikas algaja mõndagi meeldivat, ehkki tal veel tublisti vääratustega võidelda tuleb. Mitte küllalt õnnelikult valitud programmist meeldisid iseäranis: „Narr“, „Naisori“, „saatanlik“ ja „erootiline“ motiiv. Rohkem sisemistest ja välistest köidikutest vabanenuna omandaks tantsijanna parema kordamineku oma väljendustele.“

„Kreuz-Zeitung“ Berlin, 16. Sept. 22.

„Väheste tantsijannade sekka, kes mitte üksi seks hakand pole, vaid ka sündind, kuulub kahtlemata Elmerice Parts. Ta tants pole üksnes rütmilised liigutused vaid iseseisev kehastus, puhas kunst. Kõrбетants, ungari motiiv, Capriccioso — polnud järeleaimatud, vaid oma ja nagu ta erootilist kiindumust ning õnnetundmust, naudingut ja küllastumist sümboliseeris — nii võis Salome tantsida, kui ta Herodeselt Johannese pääd ihaldas.“

„Die Freiheit“, 24. IX. 22.

Beatrice Tobias

noor tantsijanna esines ringreisul mööda kodumaad Tallinnas, Tartus, Viljandis j. m. Ta on surnud komponisti Rudolf Tobiasi tütar. Ta isa oli 7 aastat Berliinis kuningliku kõrgema muusikakooli professor, praegugi elab ta perekond Berliinis.

Juba varakult avaldas Beatrice Tobias kalduvusi tantsu alale ja esines esmakordselt juba 6 aastasena hääde tagajärgedega.

Ta lapselikus tantsus on nii palju õrnust ja graatsiat; see tuletab mee'e mängivat liblikat kevadel või surevat elfi muinasjutust.

Oktoobri kuus saab Beatrice Tobias 10 aastaseks.

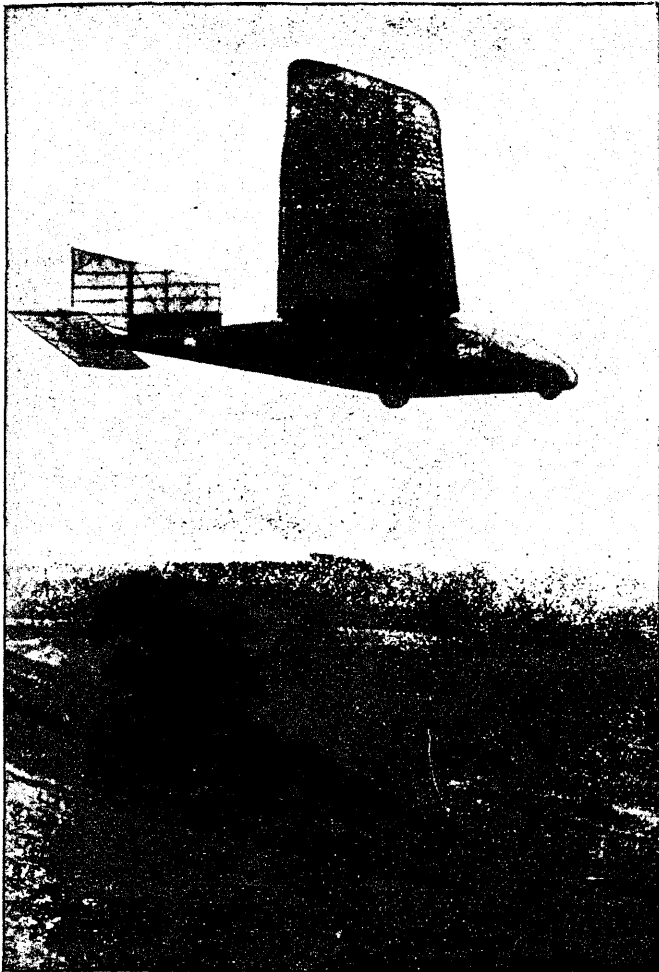
Beatrice Tobias

„Odamees“ on kõige suurem pildileht

Iga number vähemalt 48 suurt lehekülge. „Odamees“ on rohkem pilte ja väärtuslikku lugemismaterjaali kui üheski teises Eesti ajakirjas

„Odamees“ on võrdlemisi kõige odavam Eesti pildileht

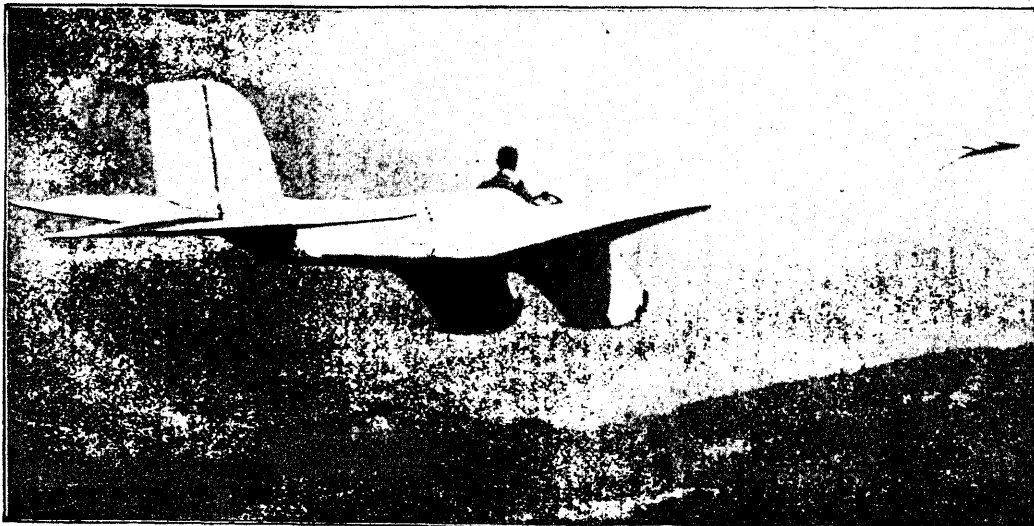
Ostke, lugege pildilehte „Odameest“!

Ülal ja keskel: Mootorita aeroplaan „Greif“, millel Martens üks tund ja kuus minutit õhus püsis.

All: Inshener Klempnereri mootorita aeroplaan, millega ta 15 minutit lendas. See apparaat on huvitav oma originaalse konstruktiooni poolest.

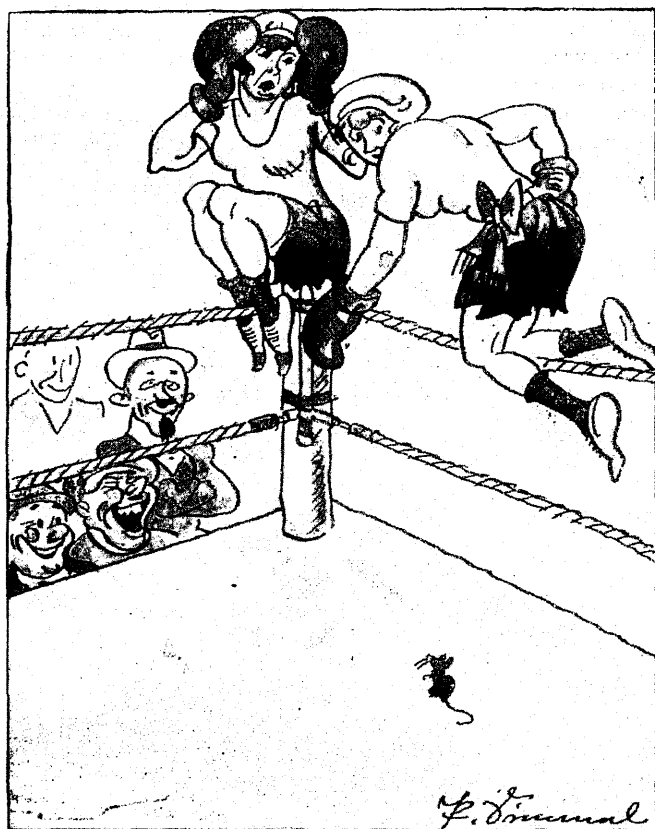
Juba ammu tehakse katseid lennata mootorita aeroplaanil. Viimastel kuudel on see aga iseäranis hoogu võtnud. Tehakse katseid Prantsusmaal, Inglismaal, Saksamaal j. m. Määratakse suuri erutusauhindu võistlusteks, nii on määrand „Dayle Mail“ 100.000 naela sterlingit, Herman Weil (Frankfurdis) 100.000 marka, „Berliner Tageblatt“ samuti 100.000 marka j. t. toimepandavatel konkursidel võitjatele aupalgaks. Kõigesuuremaid tagajärgi on mootorita aeroplaanil lendamise katsed annud sennini Saksamaal. 18 augustil 1922 laskis Hannoveri üliõpilane Martens puust ja lõuendist tehtud aparaadil Rhöni Juures end vastu tuult heita, mis ta aeroplaani saja meetri kõrguselle tõstis. Säl kirjutas ta oma mootorita aparadiga kõverjooni, ringe ja kaheksaid, ilma, et ta kolmveerand tunni jooksul oma kõrgust oleks kaotand. 20 minutit hiljem maandus ta oma lennukiga kümne kilomeetri kaugusel omast tõusukohast, kuigi ta veel kauemini oleks end samas kõrguses pidada suutnud. See oli esimene tähtsam ilmarokord — üks tund ja kuus minutit mootorita aeroplaanil õhus. Henzen' il, teisel saksa üliõpilasel, läks aga korda päev hiljem, 19 au-

gustil, esiti kaks, siis kolm tundi vahetpidamata mootorita lennukiga õhus püsida. Muidugi mängib siin suurt rolli lenduri julgus ja ublidus, meteroloogiline looduse tähelepanu ja konstruktiivne võime. Lennuk, millega Martens üks tund ja kuus minutit õhus laveeris on ühepaari tiivadega, mille laiusulatus 12,6 meetrit, ja 10 ruutmeetrilise kandepinnaga, ehitatud kõigeuemate nõuete järele ja kaalub 125 kilogrammi. Pikas keres, mille taga kõrguse ja küljetüür, istub lennuki juht allpool kandepinda. Tüürimise sissesääd on sama mis mootoriga aeroplaanilgi. Allalaskmise põrutused pehmendatakse nahkpallide läbi, mis maad mööda edesi veeredes rataste aset täidavad.

HUMOOR

Paul Simmeli joonistused

Naispoksijad. Võitja.

Halvad ajad, isegi kuul on nad viilaka küljest ära löigand!

Ütle, et ilmas imet ei juhtu! Kell täis kui tina ja seier käib ringi kui ventilaator!

Uued talvemoed: Kassinahast mantel

???

LUGEJATELE

Käesoleva numbri hiljaksjäämist, mis trükikoja laiendamise ja ümberkolimise tõttu sündind, palume lugejaid lahkesti vabandada.

*

Selle numbri klisheed on valmistatud paremas Saksa töökojas August Scherl G. m. b. H.

*

„Odamees“ № 3 ilmub novembri kuu esimesel poolel ja sisaldab rohkesti lugemist ja pildimaterjali kodumaa ajaloost, kirjandusest, kunstist, tööstusest, päevasündmustest Eestis ja väljamaail. Muu seas ilmub pikem kirjeldus meie tuntud teadusmehe sulest ühe huvitavama eesti maakonna üle hulga ülesvõtetega ja vanemate piltidega.

*

Sellest numbrist päle oleme avand humoori osakonna, kus pääasjalikult avaldatakse maailma kuulsamate karikaturistide töid. Meie põhimõte on ka sel alal kõige paremat pakkuda, hoiduda labasest ja shabloonilisest naljatilgatisest, pääasjalikult aga huvitavat pildi-humoori avaldada.

*

„Odamees“ № 4 ilmub detsembri algul suure jõulualbumina.

*

„Odamehe“ toimetuse aadressid: Tartu, Promenaad 7a „Odamees“ ja Berlin S.14, Dresdenerstr. 82-83 Verlag Eugen Guttoff, Zeitschrift „Odamees“.

Talituse aadressid: Tallinna, V. Pärnu m. 19 tel. 2-81; Tartu, „Odamees“ tel. 67; Rakvere, J. Sarapi rmtkp., Pikk t. 11.

ÜLESANNE

Mida kujutab see pilt?

Ei tea. Kunstnik, kes selle pildi on joonistand — ei teadnud. „Odamehe“ toimetuse, kes ka kaua aega mõtles, ei osand pildile muud alla kirjutada kui kolm küsimusmärki. Lugejad! Nüüd pöörame teie poole, et teie aitaks meid sellele pildile kohane allkiri leida. Kes selle meile avaldamiseks saadab, (kas Tartu Promenaad 7a, „Odamees“ või Berlin S.14, Dresdenerstr. 82-83, Verlag Guttoff, Zeitschrift „Odamees“) neile määrame järgmised auhinnad paremate vastuste eest:

I auhind: Aino Kallas, Tähelend (Koidula elulugu). August Gailit, Klounid ja faunid. Henrik Visnapuu, Amores. Friedebert Tuglas, William Shakespeare (eese).

II auhind: Hans Kruus, Saksa okkupatsioon Eestis. Oskar Luts, Harald tegutseb. Friedebert Tuglas, Henrik Ibsen inimesena.

III auhind: Aleksander Tassa, Nõiasõrmus. Mait Metsanurk, Epp.

Auhinnatud vastused avaldame „Odamees“ № 4 (jõulunumbris). Iga vastaja saatku ühes vastusega oma täielik aadress ja nimi (mis ka soovikorral avaldamata jääb). Au-hinnaks määratud raamatud saadetakse ilma postikuludeta auhinna võitjale koju kätte.

KIRJAVASTUSED

A. K. Tartus. Saadetused käes. Täname. Ruumipuudusel ilmub osa materjali järgm. numbris.

J. L. Tallinnas. Et teie oma luuletusi veel enne kusagil avaldand pole, siis soovitame teile neid ka edespäidiseks „iseene lugeja“ jätta.

O. P.—n. Teie novellike kaunis korralik, kuigi stiilis sõna „melankoolse“ protsent liig ebamelankoolne. „Odamees“ sarnast vesitsemist ei avalda. Vast katsute ehk õnne mõne teise ajakirjaga. Saadame tagasi.

A. A. Tartus. Teie saadetuse tarvitame järgmises numbris. Ootame edespäidi kaastööd. Tarvilik aga oleks iga kirjutuse uure rohkesti pilte.

G.V.—s. Olete õieti mõistnud. Teie kaastöö pole „Odamehe“ jaoks mitte ainult „nõrk“, vaid päle selle igav ja ebahuvitav.

H. K. Tartus. Täname ja ootame järke. Teie kaastöö rõõmustab meid ja „Odamehe“ lugejaid.

Toimetusele saadetud kirjandus

Eino Leino: Helkalaulud. Tõlkinud ja eessõnaga varustanud Aug. Anni. Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne. Hind 60 mk.

F. V. Mikkelsaar: Geomeetria algkoolidele II. Teine trükk. „Odamehe“ kirjastus. Hind 75 mk.

Leedu pildileht: Atspindžiai Kaunas. Paveiksluotas menesinis laikraštis № 11 ja 12. 1922 Liepos m.

„Die Woche“ №№ 36, 37, 38, 39, 40 ja 41.

PILDILEHT „ODAMEES“

ilmub korralikult iga kuu üks kord. Majanduslikult on „Odamehe“ ilmumine kindlustatud rohkem kui ühelgi muul senni Saksamaal ilmuval eestikeelsel ajakirjal. „Odamees“ ilmub järjekindlalt iga kuu ja saadetakse üle kodumaa igale poole laiali. „Odamees“ ilmub hääl paberil. Laialine ja mitmekülgne, suurem kui ühelgi teisel Eesti ajakirjal senni olnud kaastöölise ringkond laseb aimata „Odamehe“ tüsedust, mitmekülgset ja huvitavust. Olgu siin nimetatud järgmised kaastöölised: Juhan Aavik, Arthur Adson, August Alle, Peet Aren, Adam Bachmann, Edgar Eisenschmidt, August Gailit, Arnold Hasselblatt, Anton Jürgenstein, Rasmus Kangropool, Karl Kirp, August Kitzberg, Albert Kivikas, Hans Kruus, Voldemar Koch, Aleksander Kruusberg, Alfred Koort, Karl Kornel, Jaan Kärner, Harry Mora, Oskar Luts, Gustav Matto, Rudolf Paris, V. Reinthal, Karl Rumor, Johannes Semper, Henrik Sepp, Anton Starkopf, Gustav Tammes, Aleksander Tassa, Marie Under, Ado Vabbe, Arnold Vichvelin, Gustav Vilberg, Henrik Visnapuu ja teised. Esimesest numbrist päale algas järgnevat ilmumist **Albert Kivikase uus romaan „Ristimine tulega“**, mis kujutab Eesti vabadussõja juhtumusi ja elamusi lõunafrondil. „Odamees“ avaldab igas numbris rikkalikult **fotograafilisi ülesvõtteid, joonistusi, illustratsioone tekstide juure, reproduksioone** meie parematelt kunstnikkudelt, toob hulk pilte kodu- ja väljamaa päevasündmustest, linnadest, maakohtadest, kodumaa ajaloost, tähtsamatest tegelastest igal alal, kodumaa maastikkudest ja ehitustest, väljamaa tehnikate imedest ja edusammudest j. n. e.

Et „Odamees“ kiirelt päevasündmustele reageerida saaks, seks on astunud kontakti kodumaa paremate **päevapiltnikkudega**. Esiolgu on koondatud järgmised fotograafid: Tallinnas Akel, Parikas ja Vannas; Tartus Auksmann, Markus, Martin ja Lomp; Viljandis Riet; Kuresaares Buhgan. Päale nende on „Odamehel“ **oma päevapiltnik**, kes mööda kodumaad ringi rändab ja agaralt tegutseb.

Klisheede vahetamises on „Odamees“ lepingud sõlmind suuremate Berliini pildilehtedega nagu: „Woche“, „Berliner Illustrierte Zeitung“ ja „Die Grosse Berliner Illustrierte“.

Sellega on „Odamees“ ka propagandaks Eestile väljamaal.

Mis aga pääasi, on see, et

„Odamees“ on rahvalik ajakiri.

„Odamees“ on määratud kõigile. Säljuures pole aga „Odamees“ kaugeltki labane. „Odamees“ on soliid laiade hulkade ajakiri: ta sisu on huvitav, elav, värske ja lõöv!

Välimuse poolest ei saa „Odamehega“ väistelda ükski eestikeelne ajakiri, sest „Odameest“ trükatakse Berliinis, kus trükivõimalused ajakirja korrektse välimuse alal imet lasevad teha. „Odamehega“ ei saa väistelda ka ükski senni Saksamaal ilmund Eesti ajakiri. Et „Odameest“ suurel arvul trükitaakse, siis on „Odamehe“ hind võrdlemisi odav ja kättesaadav kõigile.

„ODAMEES“

ERNST VITTOFF

SURNUD

Oma kaastöolist leinab
„ODAMEES“

Käesolevaks õppeastaks soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidelle I

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle II

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle III

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. Hind 45.—

Ulesannete kogu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“
juure. J. Koppel.

Eesti keele grammatika I

Sõnade muutmine. Prof. J. Jõgever.
Hind 60.—

Eesti keele grammatika II

Muutlõpud. Prof. J. Jõgever. H. 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks. Prof. J. Jõgever. Hind 60.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. I. Lagemik. E. Kikas. H. 80. —

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. II. Grammatika. E. Kikas.
Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. III. Sõnastik. E. Kikas.
Hind 40.—

Little Lord Fauntleroy

F. H. Burnett. Piltidega ja Inglise-Eesti
sõnastikuga. Hind 145.—

Eesti uuem ilukirjandus

Fr. Tuglas. Hind 75.—, 60.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. H. Oras. Ilmub käes-
oleval sügisel.

Eksperimentaalne pedagoogika

Dr. W. A. Lay. Tõlk. A. Koort. Ilmub käes-
oleval sügisel.

Bioloogia. M. Univer. Hind 75.—

Andmed Pühajärve uurimisest II

Pühajärve plankton. Piltidega ja kaarti-
dega. A. Audova. Hind 150.—

Andmed Pühajärve uurimisest I

Geofüüsiline ja botaaniline osa. Piltidega
ja kaartidega. Dr. H. Bekker. Ilmub kõige
lähemal ajal.

Paeseina profiil Martsal

Põhja-Eesti paekalda geol. ülevaade. Dr.
H. Bekker. Hind 15.—

Pühajärve ümbruse taimeühingud

Dr. H. Bekker. Hind 5.—

Järve taimed. Piltidega. A. Audova. H. 30.—

Kogu eeskujulisi koolimajade põhikavandeid

A. Marfeldt. Trükit Berliinis. Hind 100.—

Pääladu Tartus -- Promenaad 7a, tel. 67, postkast 51. / Tallinna ladu — V. Pärnu maantee 19

tel. 281. / Rakvere esitus — J. Sarap'i rnkpl., Pikk tv. 11.

Koolidelle ja kooliõpetajaile hinnaalandus

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

„KASVATUS“

Ilmub Eesti Opetajate Liidu väljaandel 2 korda kuus igal 15. ja 30. kuupäeval endises suuruses.

„KASVATUSE“ Ilmuvad kirjutused kasvatus- ning hingeteaduslistest ja meetodilistest kui ka koollkorralduslistest küsimustest, teated koolielu tähtsamaist sündmustest, eriti kooliuuenduslistest liikumisest kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjandusliste toodete arvustused ning ülevaated ja teated õpetajate kutseühingute tegevusest. 1922 a. kevade hakkavad koolikohtade osas ilmuma teated vabaist koolikohtadest, teenistusest ja õpetajaist jne.

Erilist tähelepanu lubab „KASVATUS“ tegelikkude kasvatus-õpetusliste küsimuste lahendamisele ja koollkirjanduse arvustusele. Üheks tähtsamaks ülesandeks peab „KASVATUS“ töökooll küsimuse selgitamist. Üldkasvatus- ning hingeteadusliste küsimuste käsitlemisel paneb „KASVATUS“ rõhku aine lihtsa ja arusaadava, populaarse käsitusviisi peale.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „KASVATUS“ omaks tähtsamaks ülesandeks kaitsa meie kooli ja tema huviseid, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja õpetajate kutsehuvide alalt.

Sellepärast peaksid meie ainukest kasvatusleht ajakirja lugema kõik meie kooli- ning haridustegelased eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse ja ajanoete kõrgusel. Huvi „Kasvatuse“ vastu ei tohiks puududa ka meie haritud lastevanemaid kui ka kõigil neil, kes tähtsaks peavad meie rahva kasvatust ja haridust.

„KASVATUSE“ kaastöölisteks on Eesti õpetajad, kooliarstid ja haridustegelased. Eriti on kaastööd lubanud järgmised õpetajad, haridus- ning koolinõunikud, kooliarstid ja haridustegelased:

J. Annusson, Riikikogu hariduskomisjoni ja Eesti Opet. Liidu esimees, keemik; Chr. Brüller, Tallinna linnakoolinõunik, arvuteadlane; J. Eschstamm, Pärnu tütarl. güm. direktor; J. Johanson, Harjumaal koolinõunik; Dr. H. Jürgenson, tegelik arst; J. Kalkun, Tallinna õp. seminari loodusteaduse õpetaja; J. Kents, Tallinna õpet. seminari maateaduse õpet.; O. J. Kiesel, Tallinna poegl. kauband. kooli õpetaja; J. Kiiwet, tehnikumi õpetaja, arvuteadlane; J. Koppel, Saaremaa koolinõunik; A. Kuks, Tallinna linnakoolinõunik, hingeteadl.; A. Kurvits, Tartumaa koolinõunik; A. Kõlv, Valga maak.- ja linnakoolinõunik; J. Kõis, Võru õpet. semin. direktor, loodusteadlane; O. Kilgas, kunsttööst. kooli õpetaja; A. Kivi, Haapsalu õpet. seminari õpetaja; H. Linsi, A. Luur ja M. Meos, Virumaa koolinõunikud; F. V. Mikkelsaar, haridusministri abi ja haridusnõunik; O. Mäik, Pärnu linna ühisrealgüm. direktor; H. Männik, loodusteadlane; H. Neuhäus, Tallinna II. realkooli direktor, arvuteadlane; G. Ollik, haridusminist. kooliosakonna juhataja; Cand. hist. V. Orav, Tallinna poegl. güm. õpet., ajaloolane; V. Peet, Tallinna poegl. güm. inspektor; Prof. J. Piilper, loodusteadlane; J. Port, loodustead. üliõpil.; J. Piiskar, Riigikogu liige; Dr. M. Püümaan, Riigikogu liige, kooliarst; V. Raam, Rakvere õp. semin. direktor, keeleteadl.; A. Reeben, Tartu linnakoolivalitsuse juhataja, loodusteadlane; H. Reimann, õpetaja, hingeteadl.; H. Roos, Tallinna õp. semin. direktor, hingeteadlane; Prof. Dr. Rootsmann, täheteadl.; M. Roots, Viljandimaa koolinõunik; Assist. Jaan Rumma, loodusteadl.; J. Rummo, Vestholmi güm. õpetaja; R. Rõgo, Riigikohtu prokuröör, õigusteadlane; Mag. A. Saareste, (Saaber), keeleteadlane; H. Summer, Harjumaal koolinõunik; V. Tammann, Tartu linnakomertskooli inspektor; J. Tork, Tartu õp. semin. direktor, ajalooeadl.; Cand. hist. P. Treiberg, ajalooeadlane; A. Usai, Petserimaa koolinõunik; A. Veidermann, Tallinna linnakooliv. juhataja, loodusteadlane; Dr. phil. Väisälä, Tartu ülik. professor; A. Ounapuu, Eestikeele õpet. Tallinna II. realkoolis; J. Ounapuu, Haapsalu õpet. seminari direktor ja K. Ounapuu, Tallinna II. realkooli õpetaja; E. Enno, Läänemaa koolin.; G. Reial, Tartum. koolinõunik.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas	500 marka,
poolaastas	250 „
veerandaastas	125 „
üksiknumber	25 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksiknumbrid saadaval igas paremas raamatukaupluses. Endiseid aastakäike on veel saada. Et „KASVATUSE“ lugejaid üle maa,

ON KUULUTUSTEL

kõige otstarbekohasem paik „KASVATUSE“ Seda peavad eriti silmas kirjastus-, kooli- ja sporditarvete valmistusärid, raamatu- kirjutusmaterjali kauplused, sest „KASVATUS“ viib nende äriteated otseselt kõige püsivamaile — kõigile koolidele kõigis kodumaa nurkades. Loomulik, et koolivalitsused õpetajate valmistekuulutused avaldavad tingimata „KASVATUSE“ kust kaudu valimised asjast huvitatutele kõige paremini teatavaks saavad.

Kuulutuste hinnad on: terve lehekülj — 2000 marka, 1/2 lehekülje — 1000, 1/4 lehekülje — 500, 1/8 lehekülje — 250 marka. Opetajate valimiste ja kohaptsimiste kuulutused 1/8 lehekülje suuruses 200 marka. Alalistele ja mitmekordselt kuulutajatele hinnaalandus.

„KASVATUSE“ toimetuse ja talituse.

Adress: TALLINNAS, Pikk tän. 54. Kõnetr. 14-63.

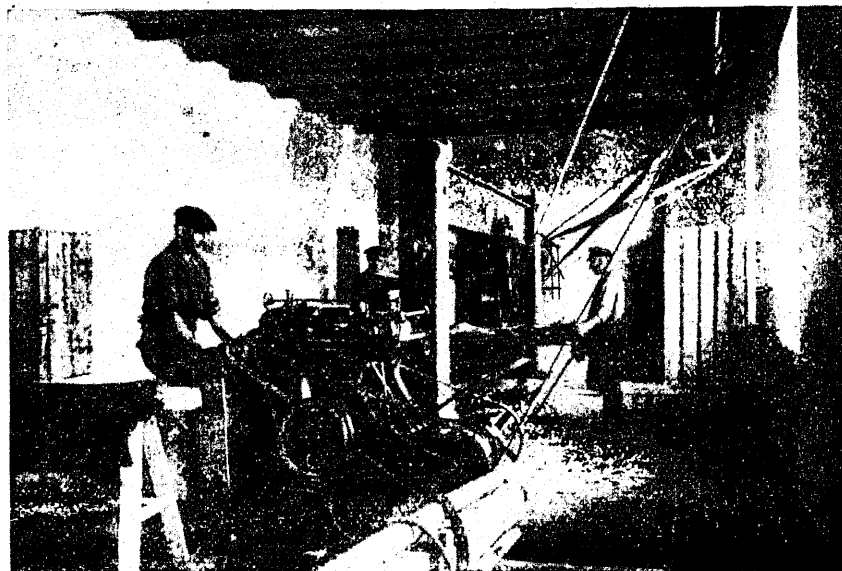

Rakvere nahavabrik

HARRY FRIEDRICHS Aktsia-Selts

Vabrik asutatud 1838 a.

Rakveres, Vaestemaja tän. № 13, kõnetraat 88
Kontor ja ladu **Tallinnas**, Narva maant. № 6, kõnetraat 2-27

Soovitab:

talla-, pinsoli-, pastla-, seremet-, vasika-, juhtnahku, päälseid ja sihve võistlemata kõrgeväärtuslistest kodu- ja väljamaa tooresnahkadest.

Vabrik võtab tooreid nahku parkimiseks vastu.

Ostetakse tooresnahku ja vahetatakse valmisnahkade vastu.

Vabrik on kõige uuemate nõuetele vastavate masinatega varustatud.

„ODAMEES“ № 1 SISU

Tallinna poliitilise keskkojana. Võõra võimu ajad. Eestlaste omajõu esimesed katsesammud. Murdeaeg 1917-1918. Eesti oma riigivõim (8 pildiga)

Pildid vanast hallist ajast. (3 pildiga)

Pärnu (8 pildiga)

Ameerikas. San Francisco ja Chikago

Meie tõõstuse arenemise võimalused. K. Kornel

Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaani algus

Haapsalu lossi valge daam (pildiga)

Viktor Kingissepp (3 pildiga)

Mõnda India kunsti ühiskondlikust alusest

H. Vinnali kaubamaja (3 pildiga)

Pääle selle on veel hulk huvitavaid pilte, millest siin nimetame:

Balti herzogiriigi asutajate saatkond. — Torma mälestussamba projekt. — Eesti kunstnikud väljamaal (V. Ormisson, A. Vabbe ja K. Mägi). — Pildid Eesti optantidest. — Eesti saatkonna majad Moskvast. — Eesti saadikud Moskvast. — Konsul Timse matus. — Soome üliõpilased Tartus. — Uued Eesti noored ohv. j. n. e. Kaanel — Tallinna aeroplaanilt.

ИЗДАТЕЛЬСТВО
Е. А. ГУТНОВА ВЪ БЕРЛИНЪ
BERLIN S14, DRESDNER STRASSE 82-83

БИБЛИОТЕКА СПОУОХИ

ПОСТУПИЛИ ВЪ ПРОДАЖУ:

- Александръ Амфитеатровъ
ПОВЪГЪ ЛИЗЫ БАСОВОЙ
Цѣна . . . . . 150 м.
- Э. Магарамъ
МИРЕЛЕ
Цѣна . . . . . 150 м.
- В. И. Немировичъ-Данченко
БЪДНАЯ ИНЕСЬ
Цѣна . . . . . 150 м.
- Алексѣй Ремизовъ
КОРЯВКА
Цѣна . . . . . 150 м.
- Александръ Дроздовъ
ЧЕЛОВѢКЪ СЪ ЧЕМОДАНОМЪ
Цѣна . . . . . 150 м.
- Вл. Ал. Амфитеатровъ-Кадашевъ
ЗУМЪ-ЗУМЪ
Цѣна . . . . . 120 м.
- Глѣбъ Алексѣевъ
ДЕРЕВНЯ ВЪ РУССКОЙ ПОЭЗИИ
Цѣна . . . . . 150 м.
- В. Я. Иксулъ
КАВКАЗСКІЕ НАБРОСКИ
Цѣна . . . . . 100 м.
- В. И. Немировичъ-Данченко
ДВѢ НОЧИ ПЕРЕДЪ КАЗНЮЮ
Цѣна . . . . . 150 м.

ПЕЧАТАЮТСЯ:

- В. К. ВИННИЧЕНКО — Талисманъ
М. АРЦЫВАШЕВЪ — Вѣчный миражъ
Н. ПОТАПЕНКО — Новый человекъ
ГЛѢБЪ АЛЕКСѢЕВЪ — Живая тупь
АЛЕКСАНДРЪ АМФИТЕАТРОВЪ — На зарѣ
М. КОЦЮВИНСКІЙ — Подъ минаретами
ВЛ. АМФИТЕАТРОВЪ-КАДАШЕВЪ — Фрачникъ съ хвостомъ
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — За океаномъ въ вольныхъ степи
АЛЕКСѢЙ РЕМИЗОВЪ — Безпріютная
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — Фантазія Лорда Генри
Письма РОЗАНОВА къ Э. ГОЛЛЕРБАХУ
И. ЛУКАШЪ — Чортъ на гауптвахтѣ
В. И. МОЗАЛЕВСКІЙ — Обманъ
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — Ладья, Стихи

ИЗДАТЕЛЬСТВО
Е. А. ГУТНОВА ВЪ БЕРЛИНЪ
BERLIN S14, DRESDNER STRASSE 82-83

ИНОСТРАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

- МАЛЫЙ АЛЬМАНАХЪ
СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
- МАЛЫЙ АЛЬМАНАХЪ
СОВРЕМЕННОЙ АНГЛІЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
- МАЛЫЙ АЛЬМАНАХЪ
СОВРЕМЕННОЙ ИТАЛЬЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
- МАЛЫЙ АЛЬМАНАХЪ
СОВРЕМЕННОЙ ШВЕДСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
- МАЛЫЙ АЛЬМАНАХЪ
СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
- Г. Д. ШЕФФАУЭРЪ
КОРАБЛЬ ШАМПАНСКАГО. ПЕРЕВ. Л. ЧАЦКАГО

ДѢТСКАЯ БИБЛИОТЕКА

ПРО ЖИВОТНЫХЪ

МАЛЫЙ ДѢТСКІЙ АЛЬМАНАХЪ
РАЗСКАЗЫ А. П. ЧЕХОВА, А. КУПРИНА И
А. ѲЕДОРОВА

МОЙ ДѢДЪ

РАЗСКАЗЫ АЛЕКСАНДРА ДРОЗДОВА
СЪ ИЛЛЮСТРАЦІЯМИ ХУД. Л. Е. ЧИРИКОВОЙ

КРАСНЫЯ ПОИГРУНКИ

АЛЕКСѢЯ РЕМИЗОВА
СЪ ИЛЛЮСТРАЦІЯМИ ХУД. ПИНЕГИНА

ГОТОВИТСЯ КЪ ПЕЧАТИ ЦѢЛЫЙ РЯДЪ КНИГЪ ДЛЯ
ДѢТЕЙ ИЗВѢСТНЫХЪ РУССКИХЪ И ИНОСТРАННЫХЪ
ПИСАТЕЛЕЙ

Со всѣми заказами обращаться въ единственное представительство для Эстоніи „Odamees“ — Carl Sarap, Юрьевъ, Promeaad 7a, Тел.: 67; 3-87, Ревель, V. Pärnu M. 19, Тел.: 2-81 — Везенбергъ, Pikk tv. 11

*Kõige armsam ja
maitsevam*

SHOKOLAAD

ja shokolaadi kompvکید

EESTIS